به عون حضرت کبریا و مکان فضل خلاق بی همتا این نسخه

مناقب نامه

در مطبع نامی منشی نول کشور بطبع مزین مقبول جهانیان شد

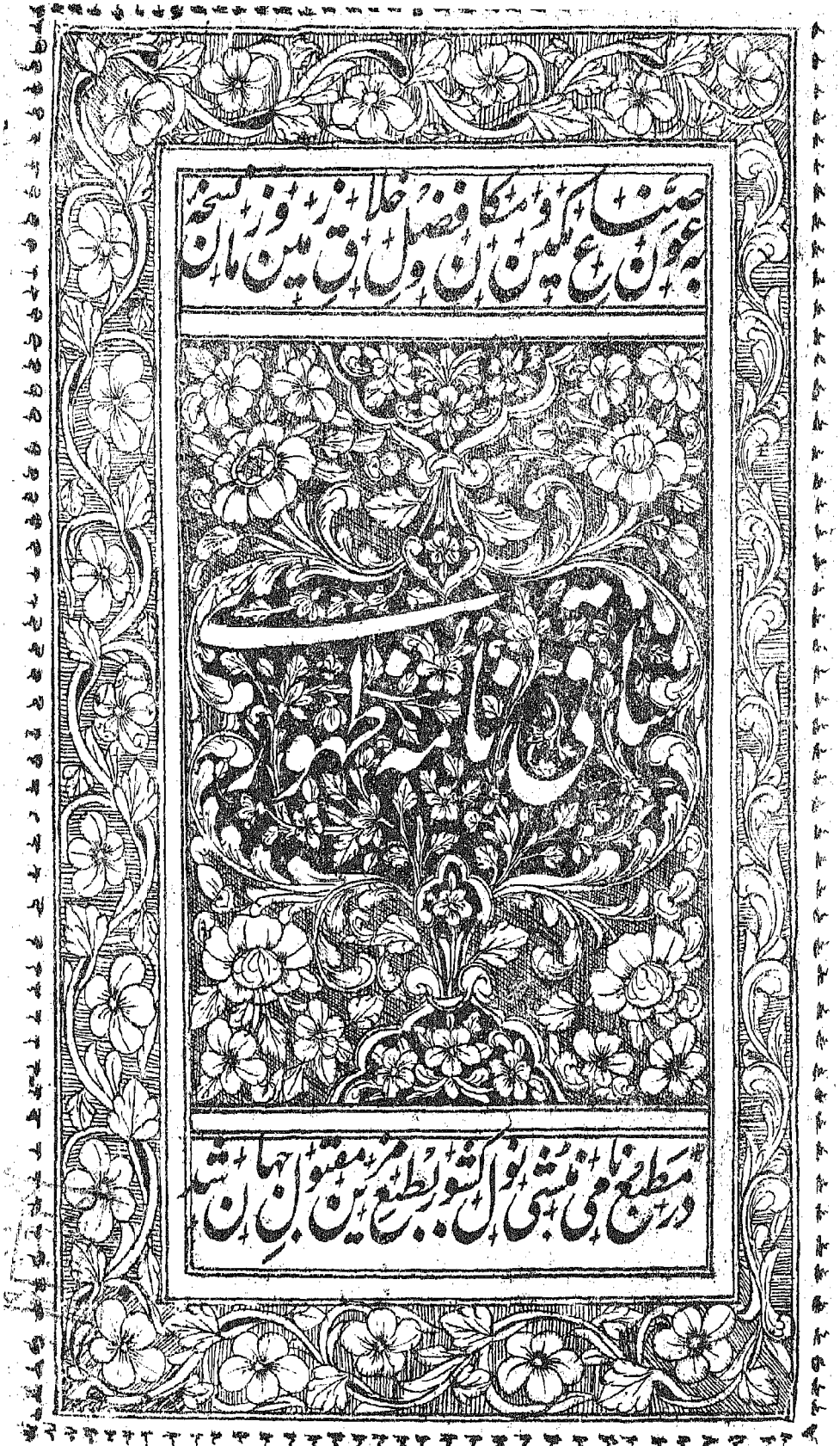
بعون صانع کون و مکان فضل خلاق زمین و زمان نسخه
طاق نامه
در مطبع نامی مشتبی بنول کشور بطبع مرین مقبول جهانیان رشته

M.A.LIBRARY, A.M.U.
PE552

بسم الله الرحمن الرحیم

ثنا ہمہ ایزد پاک را
ثریا دہ طارم تاک را

کہ خورشید را صورت جام اوست
شراب شفق در خم شام اوست

از دلا کہ نشہ بر فرق مے
وز و شکر نغمہ در کام مے

رگ تاک امید را نم از و
لکد کوب مستی سہ نجم از و

سکون در ہش ہمعنان با شتاب
از و مست گر ذرہ گیرد آفتاب

پرستار او رند و زاہد بے
طلبگار او دیر و مسجد بے

یکی در حرم پاے بست نماز
یکی بر خرابات مست نیاز

مے شبانشینان بزم طرب
پر از نقل اختر کند خوان شب

کند مطرب بزم غم نالہ را
دہد ساغر لعل لالہ را

ز خمخانۂ فیض سر بر زند
بجام غلامان رات صبح دہد

خمار کسے را کہ کوثر شکست
کہ از مہر سائیش گردید مست

مے او در مجلس شاہدے
کہ شد نقل آن بزم مجمع زاہدے

شقایق از انست سرخوش مدام
کہ دارد شراب ہوا تیز خام

درختان رهایا بنرز کیقباد
بنرگس ازان صورت چیره داد
ز نرگس بنفشه ز نرگس سمن
بدرد سر خویش راست ضمان
ز نرگس مے لعل گون در قدح
بدان مه فتد به خمیازه باز
ز شوق شراب شبستان راز
سیه مست دارم شب دیجور
صبوحے کنان صبح از جام مهر
جهان دار روئے دهد هر بار
مغنی بیا تا بگویم ترا
ز شرح شمے قدرتش راه و سال
بطرف چمن همبر پیر مغان
بلطف از صراحے بقنقور داد
مے میکش بے ضناعے و عقار
منم آرے آن رند بیخانمان
چرا مے نه نوشم بهار آمدست
گشتیم و گرد خوان برگ و نوا

در نعت بهار

بهارست زنگس قدح برگرفت
بهارست بے مے حرام ست و زشت
بهارست ای باده خواران بهار
بهارست ای غلبوئے مژده باد
بهارست رخت و برگ کن گرو
بهارست بلبل برآورد خروش
بهارست گوساتے جا نفزا

برون رفت چون لاله ساغر گرفت
براحوال زهاد باید گریست
فرارست تهلیل و اعظ فرار
چسان می نشینی حمادے حمام
مے کهنه دارد شگون سال نو
بخندست بینای قلقل فروش
که آمد طراوت بسیر هوا

۵۵۲

M.A.LIBRARY, A.M.U.

PE552

بسم الله الرحمن الرحیم

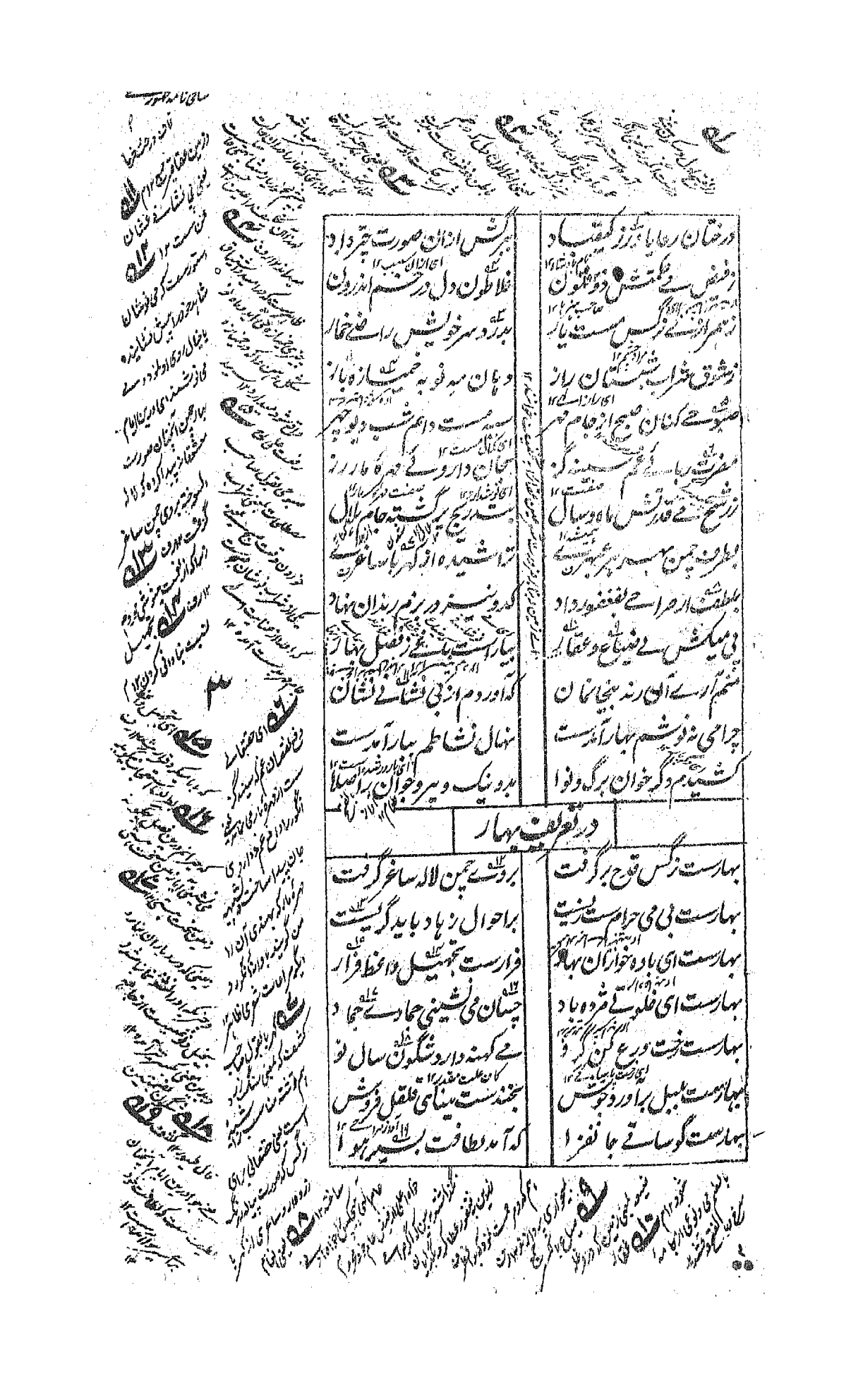

صبا دوم زدار معجز مسیحی
عروس چمن گشت رشک بهشت
وداع چمن کرد پژمردگی
زمرغوله معیان در ایام گل
دگر توبه همیشه با تنگ
دهد ابر تا کشت غم را بآب
کند کودک غنچه تا خواب ناز
شد از برج گلبن کواکب عیان
دگر طرّه بار زد از تاک سر
بنبل زمانو سمابر فشان
بیاد چمن ارغوان را بشست
کدو خوش به نزدیک هر کس بکار
مگر عزم میخانه دارد چمن
چه میر سخت دیگر هوا در ایاغ
دگر وقت عطاری گلشن بست
دگر نخل پر جلوه و نور باش
زخجلت گل و لاله در طرف باغ
هوا گشته از عنبر سیمانه نیلگون
زعطار بی ناف آهو ختن
زکیفیت اعتدال هوا
جهاد آمد از شوق در اهتزاز

جهان کهن را مبارک قدم
بمشاطگی هر ورق را بهشت
هوا را زند دشنه سخت افسرگی
دگر تا بیان ساز کجا کرد گل
که دارد در این فصل پاکی نشست
ز بهاران رود این گل سیمین نشست
صبا مهد نیان بدست نیاز
دگر شهد تو روشن ای باغبان
دولت شاد و از ملکشان شاد تر
بیوی گریبان گلین را بشست
سفارش چه حاجت تو فرمان پذیر کار
که پر کرده دامان و جیب از گهر
که گلگل شگفته است رخسار باغ
بصد نافه بر نجه آهسته تر
شد از نخوده صندل مشک آش
درین روزمان پر ز جام صبوح
صبا کار دارد روان کش بمشک ختن
دم روح در آدمیان صبا
صبا میدهد جان تو قالب بسیار

ازان باده در ساغرم ریز جم — که ظلم از رعیتش کشد اشتلم

مگر دود خراب تو از باده مست — بماند از و ساغر بی ده نظر هست

زمن باده و مے ربابد توان — کو ریزد نگاه توسن در دمان

بیا اے بخوبی قباد و اعتشام — جمت کمتر این بنده بردار جام

ز سر تازه کن عیش بهرام را — بکش داغ خود گور را یام را

بده مے که گردم فریدون حشم — پریشان کنم معز ضحاک غم

سبک گردم اے ساقی نازنین — منه بر نفس جام مے بر زمین

چو از جام مستی نیچه بجم جهد — نفرماید از دست بلا

برائے تو خواهیم عمر شریف — چه گویم خود مے شناسے حریف

گدائیم اما گدائے بنام — جم وقت خوابیم پر ساز جام

خراب آرزو کاخ کون و فساد — چه پروا خراباتیان را باد باد

زبی لطفے چرخ پروا کراست — اگر لطف ساقی بنا شد بلاست

دمے گر بمن التفات تو نیست — ازان خاه افزون کن عمر بخش

غنا را شمارم هم بدرا مکان — کنم شیخ پیرون زماه حیات

شوم خواجه چار سوئے بقا — کنم فقطه در کار عین عنا

توان جام بزم اجل را شکست — بستیکه چیان به پیمانه بست

نیارود گر موج غم اشتلم — فتد رخت عقل از لنگر داب خم

توان دید پرانوار دیدن سے نقاب — اگر عینک آرد قدح از حباب

کسے در نظر را ز ایام داشت — که در دست آئینه جام داشت

دل از جنگ فردا مشوش مدار — عیان است انجام را غاز کار

شب جمعه در روز داد نیت — بده پر بده الغفور اسم کیست

چو آدینه را غم دیگر ست ✣ اگر صاف صافات آوری بهتر ست

کسی نعمت ایام تاراج کرد که از هفته آدینه اخراج کرد

زهی جم ایام رندان بهاست که سال و مه و هفته پر شنبه است

بگو جم بیا بادهٔ شنبه نکوست چه شنبه چه جمعه همه روز اوست

بیا ساقیا از من مرا وارهان بیا نغمه زن قید چنین و چنان

زحد رفت این اختلافات عقل حلاوت نماندست در نقل نقل

شود زر بهر راست بیهوده طی بداغا اگر معنی لفظ مے ✣

گر از طاق ابرو شوی قبله ساز نمازے گزارد لب شرع باز

بهوش کرده ام کعبه فی سفر چه گردد اگر گردمت گرد در

ز ظلمات دارم امید فلاح که رهزن شراب است و دلق صلاح

چرا خاطرم نشگفد باغ باغ زمی خرقه زهد شد داغ داغ

زمازاهد سادهٔ حلے را سلام که را اندهم می بدریای جام

خطاب با زاهد

بروز اهدا از صفا بر ملاف که از زور و خواری شود سینه صاف

چه حاصل که سوزیت حاصل نشد جگر تا به پای دل نشد

لبت را بنوشید تعالله زبانت نشد شعلهٔ ناله ✣

تپے سوزد از استخوانت برنجیت لبے زهر در کام جانت برنجیت

بدستت نیفتاد سررشتهٔ ز آه و بجونش دل انگشته

چراغ فروغ آن کسے بر فروخت که لخت جگر را بداغے بسوخت

ز راحت دل آزرده خیر دیده که زخمی ز شمشیر جوید بخرید

نگاهیده یک جو از بود خویش ز خلوت نشینی بگیسو دخویش

ریا خوش تر از زندہ در گور کرد | بہان بر تو چون دیدہ ام مور کرد
زبس کردہ زہد از شراب طہور | عجب گر بنوشد شراب طہور
بترس از خدا بگذر از کبر و ناز | مکن سبحہ را دانہ دام دلق
ز سر برکش این خرقۂ زرق و شید | بفرسود جان تو در قید کید
ز عمامہ مگذر کہ در کار سست | بہ از سر بزرگے بدستار نیست
نہ صاحب حال بر خود مبند | تو ننگے ہمہ فکر ناموس چند
ز و صناع رندان تعجب مکن | مدار اے تعصب تعصب مکن
ازین پیش رخشش تماشا مران | برون کش ز دست طبیعت عنان
خراب است مغز و دل و ہوش | تا باد بیش در خرابات کوش
نخواہے بنائے بقا را خراب | مکن پای بستی ز لای شراب
بیا ہمرہ من بمیخانہ آے | اگر میتوانی ز نہ ساخت پاے
بیا تشنہ سر خروئے بدان | در ین پایہ پیمودہ سختے تمان
وگرنہ بتعریف آن گوش دار | تو ان گفت شاید یکے از ہزار
گرو سازِ پیشم دمی رخصت ہوش | کہ خیشم تو خون بارد از رشک گوش

تعریف میخانہ

بنازم بآن قصر گردون جناب | کہ بر درگہش خضر پا شیدہ آب
زہے بارگاہ زمین آسمان | کہ یک حجرۂ اوست کاخ مکان
شمال و صبا خاکروب فضا | زحجاب در گہ یکی مرحبا
دراز سدرۂ بوستان ثواب | زگلبنیش روشناس آفتاب
بلندے بر آوردہ میثاق طاق | خرد خوردہ کار مقرنس رواق
اساسش ز فخار اے کوہ وقار | ہمہ محکمی بردہ بنا بکار

شکوهٔ بے بخشم خلائق نمود ۔۔۔ کہ زو نگذرد محتسب بے سجود

نیاید زہر کس چنین منزلے ۔۔۔ نہاد این بنا را سکندر دلے

بدو در زش نہ خہ است پہلوی ہم ۔۔۔ کہ شدی ست در دفع یاجوج غم

بدیوار او پشت امن و امان ۔۔۔ سعادت نظر کردہ ساکنان

تعریف اہل میخانہ

جہان پشت پا خوردہ ہر یکے ۔۔۔ نہ لب تشنۂ یار دانندۂ اندکے

بہر جا کہ بخشم و فا کاشتند ۔۔۔ ز نیک و ز نہ صد خرمن انباشتند

چو تا زندہ ہر یک بمیدان عشق ۔۔۔ شود نہ فلک گرد یکران عشق

بکشتی چو نوشند مے در صبوح ۔۔۔ ندارند پروائے طوفان نوح

چو اشجار باغ سخا سایہ دار ۔۔۔ چو انہار بحر بقا مایہ دار

زخاشاک کہ دارند ہرویے عبور ۔۔۔ کند عقل کل کیمیائے شعور

سر حرص در راہ شان پائمال ۔۔۔ گرفتہ ز دیدار شان ایمن فال

ز گلزار رخسار خوبان دست ۔۔۔ تواں لالہ دار غوان و شتہ بست

چو ریزند خونے از رخ آتشین ۔۔۔ زند جوش یاقوت سرخ از زمین

ہمہ جرم عاشق فراموش کن ۔۔۔ نصیحت شنو گر دو دل گوش کن

بہ حکم تغافل اگر ساعتے ۔۔۔ شود پارہ پیراہن طاقتے

کند در زمان زنگس عذر خواہ ۔۔۔ رفو کار ہے آن بیمار نگاہ

وگر ناورد راز سر کشیہائے ناز ۔۔۔ رود زہر چشمے بکار نیاز

برائے سلامے ز گلبرگ تر ۔۔۔ تبسم بخندہ وارد ز شکر

شراب و کباب بہ سقے ساقی و شمع ۔۔۔ پریشانیٔ زلف و دلہائے جمع

تعریف میخانہ و میخانہ دار

جوان نخل بستان فضل و کمال
کهن مفرد یکتا و سرو وحدت و جال

مهین رهنمای فضای طلب
بهین کدخدای سرای طلب

گزین تیزبان سخنوران دهر
ورای نعمت سخن‌دان شهر

بامید نزدیک و از یاس دور
مؤید بتایید رب غفور

تعریف ساقی

بیا گویم که ساقی چه‌ها می‌کند
به ناز و کرشمه ملاها می‌کند

بهر عشوه نرگس پرفتنش
هزاران خرد مست و بی‌خویشتن

چکاند ز خنده چنان عرق در شراب
که ماند ز روئی خجالت آفتاب

ببزم سخنگستران آید چو سخن
نه غمزه الماس بر مژه‌اش

اگر کفر زلفش شب خون برد
وزو کعبه کیشان بیرون برد

فلک را نماند ز خجلت خراش
نه غمزه چنان در شورش باش

ز مژگان اگر تیر خنجر زند
ز تنگنای دل از سینه سر بر زند

ترنجی ز غبغب نمادش بدست
که بر دست یوسف رخان رشک برد

ملک را بدل زخمها جا گرفت
کماندار را ابرو چون مجری گرفت

ز لعلش کسی بوی دولت نشنود
که از نافه‌اش رایحه طالع نشود

ز بیچیدگی‌ها که آن کاکل تاب داد
تماشاست هر پیچ پا تا بفرق

چو برخیزد از صبح رویش نقاب
نماند ذره را ز رشک بر آفتاب

ز بس جاه حسن آن رخ همچو ماه
فشاند است بیگی بر نگاه

چنان باده کش نرگس عشوه‌ساز
که گردد ز وصفش زبان مست ناز

حیات ابد خنده‌اش را پیش رو
صفای گهر پیشش دندان گرو

لبش کان خوان ملاحت دهن
ترنجی نهال رطافت ذقن

لطافت زنگسته گر تبرده آب
صباحت باسمین شسته رو

در آئینه وجهره صبر کاه

دیار تحمل خراب نظر

تغافل برائے نگاهے بجان

تواضع صف آرائے خیل غرور

برائے سرانجام کار نیاز

بخون ورع سرخ چشم سیاه

بآب نگه شسته گلزار روے

زده طعنه بر روح لطف بدن

نقارا فشان سعادت علم از

مگر کرده سودا مان روی و موے

بنازم بآن خال طرف عذار

بمصحف تنازد کنج دهان

نمک را چو از خنده قیمت فزود

چو فردا شود زینت حشرگاه

نظر اهل دل را بانعام اوست

مه و زهره بوج نیک اختری ست

تعریف شراب

نگویم که مے مایهٔ زندگے

ازان باده گر چرخ بوے برد

ملاحت نمک کرده در چشم خواب
بجنب حلاوت شکر خانه کوتے
زهیبت تپانچه بر رخسار اشک نگاه
زناکت پرستار تاب کمر
گره مرده گوشهٔ ابروان
بهر نزدیک نزدیک موا زوردور
نگاه نهان میر دیوان ناز
تفنن زاجزاے خوران نگاه
پر از نافه دل شکنهاے موے
بنا گوش مالیده گوشش سمن
مطرز بطرف دلف دراز
که گه دیده گل تاجر رنگ و بوے
مگر تخم جان بست در رنگبار
شکر میرود کاروان کاروان
چرا گشت بدریوزه دامان کشود
زمستان نخواهند عذر گناه
بنازم بآن می که در جام اوست
جگر گوشهٔ مادر دلبری ست

ازو جرعه جوے خضر یابد رنگے
گریبان برغم حکیمان درد

گر اندازد آن باده پرتو برون ✣ بایمان شود کفر را راهنمون

اگر عکس جامش فتد بر بخار ✣ نه بیند بجز ابر یاقوت بار

شود گر نصیب طمع یک ایاغ ✣ زرویش توان کرد روشن چراغ

اگر مشتمش فقر را دل دهد ✣ گدایان بر فرق طغرل نهد

از و ضعف پابند اگر یاورے ✣ زند دم گر بخوطه در لاے او

فشانے برانگیخت افگنده شود ✣ پرسے چهره گرد د سراپاے او

برنگے که گیرد شر نطق نام ✣ از و ریگ تر گرد د اختر شود

مبوری که از عکس جامش سحاب ✣ چو یاقوت ریزد لآل کلام

بروزے که در مجلس ریخ و شباب ✣ بخورشید رشید بخشند رکوة عنبا

بعطرے که گردد سرشت خطا ✣ زیادش فتد باد دست و خراب

بجائے که در برج نیک اختر ✣ فقط بر تراود ز شین شام

بجمعیتے که بیک قطره اش ✣ زحل را کند خواجه مشتری

بهر نفسے که دردش کشد ✣ تف گبر چندر مغز بلنگ

بجودے که گر ابر از و خم کشد ✣ زمغز نباتات خاتم کشد

سیه کاری از رو بشوید عذار ✣ گل سرخ روے کند در کنار

چکانے از و قطره در گوش کر ✣ ز سر گوشے و هم گوید خبر

فشانی از و شحنه بر بال زاغ ✣ خرامد بطاؤسے صحن باغ

بروے گلے جز عرق گر زو بکار ✣ و مد از جبینش گل صد بهار

گدائی نه نور از و گر هلال ✣ شب اول آید بامج کمال

ز نورش اگر شب شود بهره ور ✣ شود بر رخش خال جرم قمر

سماعی نامه مطبوعے

قوت سماعی شود ۱۲ / کز اگر دم بام سر گرانی کند / راز دان سر گرانی شنیدن ز پیش / زبان دار گویا شود تا ز پیش / در سماعت بخش ترتیب ۱۲ / گلشن با نغم و خاص / مجمع مفرد سبب پیش / آتشگاه و دوست / از آتشدان کرا پیش / رباب گرم طاقدار تاش / کنند و بستن / ترکیب این لفظا

۱۵

کو در راه خاصیت / کنند ۱۲ ام / کایا داد تر تیب با دیر نه / ۱۲ / سین سام از نوازان خود / نقطه بگذارد و مشاهد شود / ۱۲ رقت / لفظ سام / با یک کز در تاسه جلد / بران آدمے و پیر و زیر / بر بن موی بیاشند / دعوقرا و بخارات از انها / رفته شده این لفظا

از شعر و شاعری ۱۲ / در صدر ۱۲ / ۱۲ / ۱۲ /

ازو اهرمن گر دهد رخ چلا — زند طعنه بر جور رطعن سبا
بپیچد ارسد فیض انعام او — بپیش افگند دامن فام او
ازو پرکش حسن ساغر زدست — که در سینه خنجر زدست
کسی در مصاف سخن داد داد — که تیغ زبان را بآبان آب داد
بهند ار نویسد خواصش قلم — بواسط طرب بر فراز علم
نویسند مانا شود گر زین بشید — تراود کاو نعت نعمان پدید
ازو شد مخمر گل رنگیان — ازان غم ندارد دل رنگیان
زروح ست ازان جسم را صد فتوح — که مشتاق ازین راح گردید روح
چو خورشید گردید هر جا علم — بخفاش شبی افتاده شاهین غم
نگس ران شود شهپر جبرئیل — چو از خم برآرند این سلسبیل
چو بر چهره زین می فروغی بهشت — بدوزخ بیندازدت سرنوشت
فروزنده شد صد ثواب از گناه — گناه از خشش گر کند تکیه گاه
علم بر شد از دست تجلی طور — چو ساقی کند از سرش خشت دور
سر هوش دریای مینای اوست — روائی ورع لای پالای اوست
صداع اجل را دوا کرده اند — چو بر جبهه لالیش طلا کرده اند
باین نشه باشد اگر سلسبیل — قبول ست زهاد را من وکیل

خطاب بزاهد

شراب این و ساقی و میخانه آن — بیاز اهد اخویش را باز خوان
ز پیر مغان تا سمای نظر — دل و جان و دین نذر کویان بر
تباه است حالت درین رستخیز — اگر مے نوانی بیاور گریز
چو بر آستانت رساند طلب — تهے ساز از سجده فرش ادب

ساقی نامه ظهوری

در کاخ بداعتقادے بکوب ✣ خمش شبہہ از کوشی نیست بروب

بزرگان فزود روب از نصفہ گرد چو پروانہ بر گرد شمع قرا بگرد ✣

اگر دہر اگر شہد بخشد خموش بگیر و ببوس و بنوش و بجوش

چو آن می کند نخل ہوشت زبن دگر نیست ساحت کہ گویم چہ کن

چو گشتی مست از مادہ منے در ار شاد ہمچون خودی چون منے

وگر نیستی دوست طوطی خویش تہ اساگفتہ بر لعبت بیش

تو دانے و او صناع و اطوار خویش کہ من میروم بر سر کار خویش

خطاب بساقی

بیا ساقیا اے مایہ گفتگوے بیا ساغر کن آن دایہ شیر بوے

کہ در کوچہ چہ رگ رود ہمچو جان بدل صد نشان گوید از بی نشان

بشام طلب بر فروزم چراغ زگم کردہ خویش یابم سراغ

بدہ آن مے روشن دو لپذیر کہ شد لاشیں اکسیر کشف ضمیر

کہ سازم ز سرمایہ نور آن نہان نہان را عیان عیان

بیا ساقیا آن آتش تر بیار لب عیش خشک ست ساغر بیار

زمی آتشم در درون بر فروز متاع سراے تعلق بسوز

کہ یابد چو تارا ج بنگاہ عمر امیدے نگیرد سر راہ عمر

دہے گرد ازان آب آتش نہاد کہ حکمش رواں ست بر خاک و باد

زنم چون شہنشاہ آخر بحشم بیا اے مہ و زہرہ و آفتاب

شد از آہ حسرت صبا ہم صبا کہ گردد فروغش بدست حباب

بیا ساغر کن آن مادہ پر جلا لباس منیا بر تن آفتاب

بیا ساقی آن مایهٔ تابناک
که می لرزم از غصه چون شاخ بید

بده زان نشهٔ اعجم بدفع ملال
که گر ماتمے آرد پیش در خیال

شود از اشک تلخش روان خشک نیل
برد نقل پیش لبش تو شهد

بیا ساقی غزال ریاض حرم
اما غم ده از گرگ صحرا ے غم

بیک ساغرم گر کنے شیر گیر
کشم پوست از فرق این گرگ پیر

فلک خاک ایام غم پایمال کرد
نشاند مگر ابر همیاره گرد

بناشد اگر راهبر خضر مے
نگردد بیابان اندوه طے

نه دارا نه گیتی خدا را بدید
سکندر جفا بخش خود هم چشید

تو ے ساقیا غیرت نوبهار
سنم کهنه تاریخ روزگار

بده مے که گویم بادوازنے
که شد کے کے طرب گاه دوکاؤس کے

در مذمت روزگار

عنان تست شداد و عدل جهان
نه حجاج ماند و نه نوشیروان

برستم چه کرد این جفا پیشه زال
تو خود تا توانی بدین چیست خوال

بشود دست از صلح این پیر مرد
که خون سیاوش در طشت کرد

حبشے کند دستان مکر و فنش
که هم گیسو آنجاست هم بر بنش

سنمهای گردون بر ستم نوست
که هر دخمه اش غار کشمیر نیست

نگوید بخون سیاوش دریغ
چو اندازد از دور افراسیابانه تیغ

ندارد وفا با تو ے روزگار
چو چم گشته هر گوشه شهر هزار

سفیدست زلف سیاهش چو شیر
شد از دود آه اسیران چو قیر

ز لفش شبک طرازے بکن
بهار سیه مهره بازے بکن

شود در ره عشوه یا مال او
هراسے که امنے ست خلخال او

ندارد غم از عالمی درهم ست — گر تخم نشانش نه اشک عمست

ندارد دمی تاب بی دیدنش — نفس در رشش کبجروی داده طرح

زن لاف منه چون به بینی سبی — که قامتم نگردد بالا دسی

به زور و خاطا نمش پس نکوست — اگر یک دلم کوشش همه نقش اوست

عبث نهره پیش بینی مجین — که دشت فکر بجا آشتی شیرین

مدان در رهش زور و بیچارگی — که دارد نه زور نعل بر آتش

گرا باد عیش در جام ریخت — که صد شام بر برق صبحش نبخت

نهاد دست بر بیوفائی مدار — زنهار ازین بیوفا زنهار

نه تنها خود دست ازین چنین پرچفا — زبیدردگانش عجب هم وفا

در مذمت اهل روزگار

برآورده از شهر بستان زهر جوش — گرفت است پر عهد پیمان نقض کوش

همه گرگ طبعان ضرغام کمین — همه زیردستان بالا نشین

همه راستان کج کیک اندرنج — زهر یک جدا حقها بر کجی

همه مست لیک از شراب غرور — به پیکار نزدیک و از صلح دور

همه کس ولیکن کس ناکسی — نه آشنایان بیگانگی

همه در صرورت همین محض گفت — محل جوی چون دشمن خانگی

همه صاحبان نفاق قدیم — که پیکار فوج شهیدان مفت

همه خانه برکنده چون مرغ بیض — در آتیا بر نفقد وفا لیم

همه در بلیعیت بگیرند چون مرغ — که محکم ز هر سنگ ناجوی

برآورده بنگاه دولتسرا — ته بار نفس بسته پای غرض

در آشنای بسخشت جفا

بصدق ارمغانند تخم وفاق — نهند و هر انبار کذب و نفاق

نهندت بر آتش چو گردی کنند — درستی هر سه چو نرمی کنند

بخاطر کشائی سراسر گره — چو دنبال عمت برگره

بمیدان یاری پناه گریز — به قطع مسافت چو مضراب تیز

بخواهش گلو گیر ترا از نشاق — دهان باز تر در طمع از شقاق

ز بس مهر شد مایهٔ شکل و دق — مضاجر در آزار ایشان محق

گهر قحط شد بحر و کان را چه شد — همه مور شد پر زبان را چه شد

همه نیش افسانهٔ نوش چیست — همه خار گل در گلستان کیست

خطاب بساقی

بیا ساقیا قلزم خرمن گل بیا — تو گل من خزان دیده بلبل بیا

بیا ای خرامنده طاؤس مست — بنه بر سرم پا که رفتم ز دست

بیا ای بپای نام ساقی لقب — بمن برفشان رشح جام طرب

مگر تخم از جان برد تاب را — بمالد کسی چشم پر خواب را

قوی کن لالهٔ رو سترو نسترن عذار — منم صاف دل رند دردی گسار

خطاب تو مستغنی ماه و مهر — مرا نام هیچاره ات بس مگر

ز تاب رخت چشم بند داغ به — نگاه مرا سرمه درین باغ به

بر رندان دردی کش نیز بار — حدیث ز کوتاه لب دوفشان

برویم در فنده بستن چرا — تبسم لب در شکستن چرا

چه گردید واقع که چشم سیاه — نگه باز گرداند از نیمه راه

چه دنبال ابرو گره کرده — گمان سیه تو زره کرده

بکش پرده بر چهره ای رشک ماه — که دوزد نقاب از هجوم نگاه

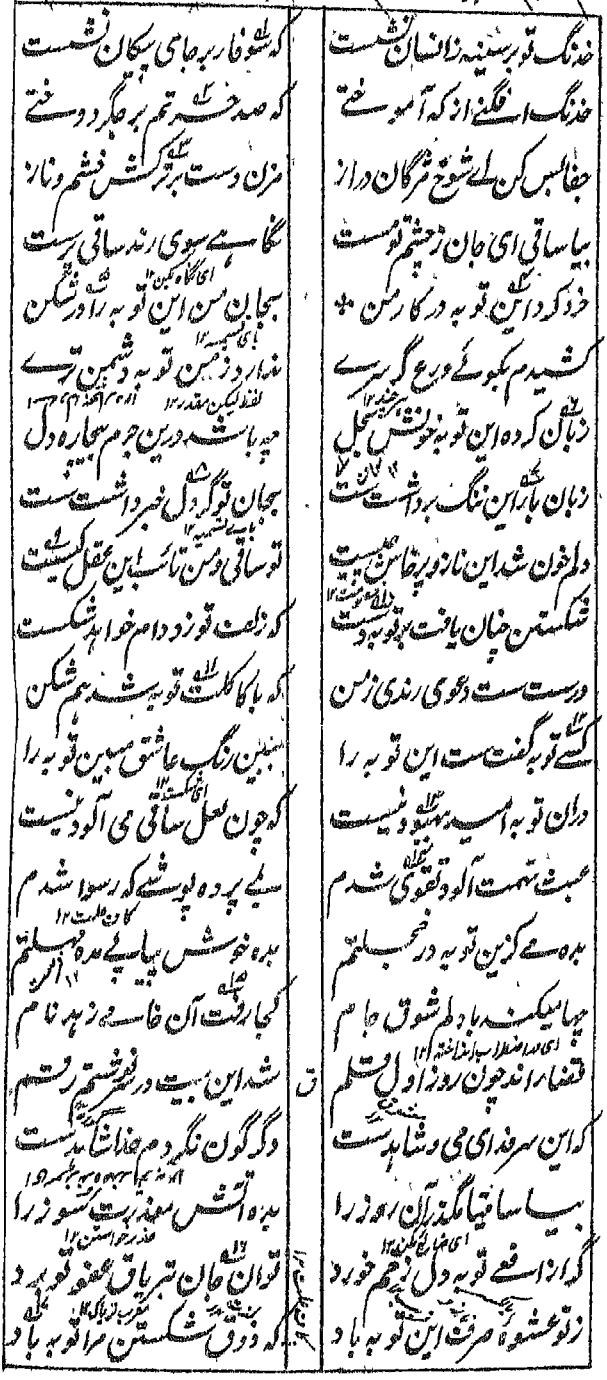

بشوی چہرہ جملہ راز گردد ✣ کہ از توبہ کردن دلم توبہ کرد

ترا توبہ بہم از ستم میدہم ✣ علاجے ندارم قسم میدہم

بشیرینی شہد کنج دہن ✣ تسبیح بجوش اسرار چاہ ذقن

بدر پارسائے آتش آبدار ✣ بسر پنجہ شنبل تا بدار

بزرخم سنانہای ژرگان خویش ✣ بذوق نگہ پائے پہمان خویش

بروئی کہ سوزد بتابش نقاب ✣ بچشمی کہ از چشمہا شد بردہ خواب

بہ چاک آہم کہ در موی تست ✣ بحق نگاہم کہ بر روی تست

بگیتی بادۂ الفتات ✣ بجان سخنہائے شکر بار دکات

بدستان چشمان ہاروت فن ✣ بژرگان بر گنج جان نقب زن

بتقوے کہ خونش ہدر کردۂ ✣ بر ندے کہ شوخیش نظر کردۂ

بگیسوئے کہ در بیع فرمان تست ✣ بباغے کہ در رہن زندان تست

بمستی کہ دارد خطن در دماغ ✣ بدستی کہ مرہم ترا شد ذواغ

بآہے کہ سخت جگر آورد ✣ باشکی کہ ذاغ نظر آورد

بہ تیغے کہ در جنبش ندارد سپر ✣ بشامے کہ شامش ندارد سحر

بسجدے کہ جائی بر و یافت دست ✣ بصیدی کہ جستی بر و شست دست

بقدی کہ در دی کمانش کند ✣ بجانی کہ داغ نشانش کند

بجوش و خروش مناجاتیان ✣ بسنگلباخ نوشش خرابا تیان

بعجز و تضرع بسوز و گداز ✣ بمعشوق و عاشق بساز و بناز

بفرقناعت بذل طمع ✣ بناموس رندے بہ ننگ ورع

بزنار کفر و بہ تسبیح دین ✣ بہ بستان مہر و بزندان کین

بافغان چنگ و خروش رباب ✣ بسوز کباب و بساز شراب

۱۲ ۱۲ ۱۲

به تسبیح خوانان تجانه گرد
بگلگون سرشکان رخسار زرد

بافتادگان شربا مقام
به بیت الحرام خرابات نام

بجنبانک حجاج دیپه مغان
بجهانی سرشار و خیر مغان

بسیمای سینای گلخت رنوا
بآئینه جام مقصد نمای

بنقش کدویی سر آرزو
بر شیخ سبوئی مه آبرو

بیاقوت سیال میلان خم
بجوشد هر شناسان در خویش گم

بلب تشنگان شراب فنا
بالماس کاران دشت بکا

بآوازه کام دارا و شان
بمازه جام دریا کشان

به پیمانه چمای نقوت بناه
بیک جبه محتاج کان دستگاه

بصحرا نوردان دشت جنون
بگشتی نشینان دریای خون

بنجیر خایان مجنون نهاد
بمهر آشنایان لیلی نژاد

بوارستگان بجان مبتلا
به بیگانگان نگاه آشنا

بهم سختی تیره روزان دهر
بهم چشمی خوش نگاهان شهر

بتبرکان غار تگر صبر و هوش
بکشمیریان صباحت فروش

بشکر دهانان هندی کنب
برعنا ملیحان برعرب

برنگین تذروان بستان زیب
بوحشی غزالان دشت فریب

بپروین فشانان خوی کرده روی
بعنبر فروشان وا کرده موی

بگلبسته بندان بستان کام
بیالا بلندان طوبی خرام

بمنقای عیش غم اندیشگان
بکسیه مهر ستم پیشگان

بزور آشنایان بیگانه خوی
بگلگون قبایان تیغ آزمای

بگلگون سرشکان رخسار زرد
به بیت الحرام خرابات نام

بجهانی سرشار و خیر مغان
بآئینه جام مقصد نمای

بر شیخ سبوئی مه آبرو
بجوشد هر شناسان در خویش گم

بالماس کاران دشت بکا
بمازه جام دریا کشان

بیک جبه محتاج کان دستگاه
بگشتی نشینان دریای خون

بمهر آشنایان لیلی نژاد
به بیگانگان نگاه آشنا

بهم چشمی خوش نگاهان شهر
بکشمیریان صباحت فروش

برعنا ملیحان برعرب
بوحشی غزالان دشت فریب

بعنبر فروشان وا کرده موی
بیالا بلندان طوبی خرام

بکسیه مهر ستم پیشگان
بلگم حرف دوران تزویر کوی

بقاتل پرستان خضر شمای

بعید تمنای وصلت بیان — بنور روز صحرای زندانیان

نصفر یاد خاکبوسی اہل درد — بسنگ گو نہ زنیت روی زرد

بسوز جگر تشنہ دجلہ خوار — باشک در دمن تفتہ شعلہ بار

بجان بازیے مردمیدان عشق — بغمزیے مشک دکان عشق

بجسن جہانسوز آتش مزاج — بعشق تہیدست نی احتیاج

بنازک دلیہای خوارے کشان — بلبہای خاموش عاشق فغان

بکم فرصتیہای دہر دعا — بپیر مرد گیہای کشت وفا

بجان تحفہ بر عاشق شرمسار — بصبر آفرین عاجز بیقرار

بسیماب آرام نوعاشقان — بنقش کلام کہن صادقان

بپروانہ پای شمع وچراغ — برنگینے لالہ باریع داغ

بطغیان سیلاب ابر جنون — بطوفان خون خراش درون

بمفتون بازار سودائے درد — بسودائے زیان رسیدہ دردہ

بذوق رواج متاع کساد — بسودائے درد و علور مراد

بتوفیق برگ فنا ساختن — بخجلت دل از خویش پرداختن

بآرایش فقر زیور فروش — بآرامش قطرہ بحر جوش

بآمیزش بادہ بیغشے — بہ لبہا شغب بالب ماستے

بہ بیتابیے دیدہ احتیاط — بشیرازہ دفتر اختلاط

بجمشیدی رند ظاہر گدائے — بخورشیدی بادہ صاف لائے

بہ بیہوشی بادہ ہمدمے — بسرگوشی دولت محرمے

بمخمور بے مست چشم بتان — بفریاد و افغان دوست نہان

بسر خوبیے بحر رعاشق پسند — بدل کوبے لطف ارباب چند

ساقی نامۂ ظہوری

بعمری کہ عشقِ عنانش گرفت — بمرگی کہ جانِ مدد مہانش گرفت

بآن دل کہ برخیزد آہے ازو — بچشمی کہ آید نگاہے ازو

بآن سر کہ با ننگ سامان بساخت — بشوقی کہ در سینہ با جان بساخت

بجامی کہ ساقی خود اول چشید — بنقلی کہ شکر دہانے گزید

بدستے کہ بندِ قبائے کشاد — بپائے کہ بر خاک پائے فتاد

بصیدی کہ از زرنج راحت گریخت — بخونی کہ در پائے صیاد ریخت

بخماری کہ مائی دہے را نوا خت — بسوزے کہ در مغز جانی گداخت

بعہدی کہ شد تکیہ گاہِ ثبات — بپیری کہ زد گشت شیرین حیات

بعطرے کہ عطار گیسو دہد — بپیری کہ از بخشش ابرو جہد

بخونی کہ آتش بعالم زند — بگونی کہ با کہ ملا دم زند

بعقدی کہ طوبیٰ عبارت ازوست — بچشمی کہ در سحر غارت ازوست

بنازی کہ صد کشتہ را خونبہاست — بقہری کہ با آشتی آشناست

بجرمے کہ بر عفو منت نہاد — بعفوے کہ روئی بگیتی نداد

بہر بیرحمے چارہ سازے کسے — بغیر از تو چارے بنازے کسے

کہ دیگر مکن بر نگاہت جفا — بنجیر نازش بفریاد ما

شراب از لبت سنگ را دہ بزنگ — چو دارے در آشتی میزن زنگ

کہ نے صلح را نیست با ما دمے — سیاغر کن آن آتش کہنہ نو

شہد یزلت قصۂ ہیچ پیش — ہمین با تو ماند سر کار و بس

منے تا یکے بر تغافل مدار — مدارے مروت ندارم قرار

کسی چند باشد چنین تنگدل — سرت گردم ای ساقی سنگدل

ساقی نامہ ظہوری

اسیر خمارم شرابے کجاست — دلم بر دلم سوخت آبی کجاست
بکش خنجر انتقامم ز غلاف — سرت گردم ای ساقی سینہ صاف
دل تیرہ ام را صفائے بدہ — اگر صاف نیست الائے بدہ
چرا ئے چنین از ترحم نفور — سرت گردم ای ساقی پر غرور
ز غم مردہ ام زندہ چیستم — ستم چند بیچارہ کیستم
ز شوق لبت چند خایم جگر — بیا ساقی اے از جدائی خبر
ز ساطور غم استخوانم شکست — بسلامت خنے غمزہ بر مال دست
بیا ای نمک پاش ریش جگر — کہ اشکم ز سنجم شود شور تر
ببین تلخی عمر شیرین من — بدہ ساغر و بگذر از کین من
بر افروز آتش بکانون جام — مگر شمع عشقم پذیرد دوام
بیا ساقیا جان فدائی کنم — تو دشنام دہ من دعائی کنم
ز لعل تو تلخے کہ سر میزند — رہ کاروان شکر میزند
مرا تاب جور و جفائی تو ہست — ولے سیر و دنالہ توان دل زدست
خدا را بہم بے ترکتاز تو من — ولی کو طاقت جلائے تو من
مرا از تو صد ناز تو فیر شد — ولے تو بہ ام آرزو سیر شد
شکایت ندارم جفا ہا بجاست — کہ گوید جفا محض مہر و وفاست
مرا از ہمہ پیش میخواستے — کہ این مجلس از ناز آراستے
دلم یافت تنبیہ دیگر بس ست — لبم سوخت در ہر ساغر بس ست
ز رویت عیان ست آثار صلح — بساغر کن آن جنس بازار صلح
بیا در کلیسہ در آشتی — کہ آمد نگہ بر سر آشتی
بہ ہاتف فگن گوش آواز داد — کہ بیگانہ لطف سرشار باد

ساقی نامہ ظہوری

ازان جام پر از حیرت خورستم — کہ ہمچون دل من از حیرت پرستم
بدہ ساقیا جام پر تر بدہ + — ازان بادۂ لعل چون شہد بدہ
مگر عقل پیدا کند جوہرے — برون آرم از جوہر دل سرے
مرا خوار کرد ست بے اعتبار — ولے دل غریبست خوارش مدار
ببین صد جفا کز نجابت تحمل — ولیکن ببین در میان روی دل

در تعریف دل

دلست اینکہ عجز و نیاز آورد — ترا بر سر خشم و ناز آورد
دلست اینکہ گردید زاری فروش — وزو گرم گردید بازار جوش
دلست اینکہ عشقش نظر کردہ است — پرند ملامت بہ بر کردہ است
دلست اینکہ دل داد پروانہ را — کہ افروخت از بال کاشانہ را
دلست اینکہ صہبای باقی زند — دل ست اینکہ ساقی ساقی زند
دلست اینکہ زہر غمت نوش اوست — دلست اینکہ مہرت در آغوش اوست
دلست اینکہ زخمش نمک پرورست — دلست اینکہ زہرش پر از شکرست
دلست اینکہ میبارد از دود داست — دلست اینکہ طومار مہر و وفاست
دلست اینکہ شہد خلوت پر عشق — دلست اینکہ شد توتیا بہر مشق
دلست اینکہ زخمش نمک ندارد کملاخ — دلست اینکہ زجان ستاند خراج
دلست اینکہ ناز تبان می کشد — دلست اینکہ تشویش جان می کشد
دلست اینکہ در سینہ پرورد داغ — دلست اینکہ بر گلخن افشاندہ باغ
دلست اینکہ نفتاح گنج خودست — دلست اینکہ نقراط رنج خودست
دلست اینکہ از گریہ زند شرر — دلست اینکہ بنالد کہ لب بستہ دار
دلست اینکہ ساقی پرستی کند — دلست اینکہ می بادہ مستی کند

دل است کہ آوازہ ساقی نامہ ساختہ شد
نمک پروردش یافتہ
گفتگوی دل حاصل شود
بالغ نظر مکتوب دراز
کشتہ
سخن از دل بسیار
دل است کہ آوازہ ساقی نامہ ساختہ شد
نمک پروردش یافتہ
گفتگوی دل حاصل شود
بالغ نظر مکتوب دراز
کشتہ
سخن از دل بسیار

زر و سیم و امثال آن و سان شاہ و گدا از لطافت الفات +

اسیر خمارم شرابے کجاست
دلم پرز لم سوخت آبی کجاست

بکش خنجر انتقامم ز خلاف
سرت گردم ای ساقی سینہ صاف

دل تیرہ ام را صفائے بدہ
اگر صاف نیست مستانے بدہ

چرائے چنین از ترحم نفور
سرت گردم ای ساقی پرغرور

ز غم مردہ ام زندہ چیتم
ستم چند بیچارہ کیتم

ز شوق لبت چند خایم جگر
بیا ساقی اے از خدا بے خبر

ز ساطور غم استخوانم شکست
بسلاخ خمے غصہ بر مال دست

بیا ای نمک پاش ریش جگر
کہ اشکم ز سنجم شود شور تر

ببین تلخی عمر شیرین من
بدہ ساغر و بگذر از کین من

برافروز آتش بکانون جام
مگر شہد عشقم بپزد قوام

بیا ساقیا جان فدائی کنم
تو دشنام دہ من دعائی کنم

ز لعل تو تلخے کہ سر میزند
رہ کار روان شکر میزند

مرا آب جو روح فزائی تو ہست
ولے سیر و دنیا تو ان دل ز دست

خنده‌ام بے تو کتا ز تو من
ولی کرد طاقت جلائے بدلن

مرا از تو صد ناز تو فیر شد
ولے تو بہ ام آرزو سیر شد

شکایت ندارم جفا ہا بجاست
کہ گوید جفا محض مہر و وفاست

مرا از ہمہ پیش میخوانی است
کہ این محفل از ناز آرائی است

دلم یافت تنبیہ دیگر بس است
لبم سوخت در بحر ساغر بس است

ز رویت عیان ست آثار صلح
بساغر کن آن جنس بیمار را صلح

بیاور کلید در آشتی
کہ آمد نگہ بر سر آشتی

بہ ہاتف فگن گوش آوازہ داد
کہ بیمانۂ لطف سرشار باد

دلم پرز لم سوخت آبی کجاست
سرت گردم ای ساقی سینہ صاف

اگر صاف نیست مستانے بدہ
سرت گردم ای ساقی پرغرور

ستم چند بیچارہ کیتم
بیا ساقی اے از خدا بے خبر

بسلاخ خمے غصہ بر مال دست
کہ اشکم ز سنجم شود شور تر

بدہ ساغر و بگذر از کین من
مگر شہد عشقم بپزد قوام

تو دشنام دہ من دعائی کنم
رہ کار روان شکر میزند

ولے سیر و دنیا تو ان دل ز دست
ولی کرد طاقت جلائے بدلن

ولے تو بہ ام آرزو سیر شد
کہ گوید جفا محض مہر و وفاست

کہ این محفل از ناز آرائی است
لبم سوخت در بحر ساغر بس است

بساغر کن آن جنس بیمار را صلح
کہ آمد نگہ بر سر آشتی

کہ بیمانۂ لطف سرشار باد

ساقی نامہ ظہوری

از آن جامم پر از حسرت خورست — کہ ہمچون دل من از ہجرت پرست

بدہ ساقیا جام پر تر بدہ — از آن بادۂ لعل جوہر بدہ

مگر عقل پیدا کند جوہرے — برون آرم از جوہر دل سرے

مرا خود ز رکدے نہ بے اعتبار — ولے دل ہنر زیست خوارش مدار

ہمین صد حفا کز ہجایت بجل — ولیکن ہبین در میانش روی دل

در تعریف دل

دلست اینکہ عجز و نیاز آورد — ترا بر سر حشم و ناز آورد

دلست اینکہ گردید زاری فروش — ہوز و گرم گردید بازار جوش

دلست اینکہ عشقش نظر کردہ است — پرند ملامت بہ بر کردہ است

دلست اینکہ دل داد پروانہ را — کہ افروخت از بال کاشانہ را

دلست اینکہ مہتابی باتے زند — دل ست اینکہ ساقی و ساقی زند

دلست اینکہ زہر غست نوش اوست — دلست اینکہ زہرش پر از شکرست

دلست اینکہ زخمش نمک پرورست — دلست اینکہ زہرش پر از شکرست

دلست اینکہ مہیار دشمود واست — دلست اینکہ طومار زہر و وفاست

دلست اینکہ شد خلوت پیر عشق — دلست اینکہ شد قوتہ ہیر عشق

دلست اینکہ زخمش نداند علاج — دلست اینکہ از جان ستاند خراج

دلست اینکہ نازش جہان می کشد — دلست اینکہ تشویش جان می کشد

دلست اینکہ در سینہ پرورد داغ — دلست اینکہ بر گلخن افشاند باغ

دلست اینکہ نفتاح گنج خود ست — دلست اینکہ بقراط رنج خود ست

دلست اینکہ از گریہ زیرو زبر — دلست اینکہ بنیاد گنبد دار

دلست اینکہ ساقی پرستی کند — دلست اینکہ می بادہ مستی کند

بیا ساقی اے آنکہ از حال دل — کہ حسرت گرفتست وہنال دل

ببین کہربائے رخ خال را — بجنبش در آریا قوت سنبال را

بدہ آن عقیق مے پرنبیذ — کہ سازد فروغش مسہیل از سہما

کہ ریزم بستی چو خوے از جبین — بجوشد مسہیل از آدم زمین

چکد از جبین خسروانی خجستہ — دہے گر ازان خسروانی خجستہ

بجوش آمد از شوق خون در رگان — سرشت گردم ای ساقی گرم خون

شرابی کہ رم کن کہ در رنگ و بوے — بہ یاقوت وعنبر کند گفت وگوے

بناشد مصراحی چو اعطش بیز — کہ کام و زبان گشت ہمیازہ خیز

زبے التفاتے مکن آنچنان — کہ ساغر بمیازہ دور دوستان

بیا تا دگر تازہ کارے کنیم — رخ عیش را غازہ کارے کنیم

زنم گر چو خمیازہ را بر دہن — بدست تو باشد جہان چشم من

سرشت گردم ای ساقی بعدیل — برافروز ساغر زناز خلیل

جہان گشت از گرد محنت سیاہ — برانگیخت نرود حسرت سپاہ

طلب کرد حسرت بمیدان مرا — بخفتان درد ہی بپوشان مرا

بدست کرم تیغ احسان بکن — بے آب دہ گردن غم بزن

بر طل صبوحے بجوشم در آر — کہ خوردم شب خون خیل خمار

قوی گشتہ بازوی خوف خطر — سرشت گردم ای ساقی پر جگر

ہراسیم بر سینہ افگند پاے — بدہ آن شراب مہور فزاے

کہ گر مور را در رگ و پے دوند — صف شیر را یکہ در پے دوند

سرشت گردم ای ساقی پر ستیز — دمید از افق صبح کافور بیز

بگلبانگ خیر العمل گوش دار — صبوحے ندارد قضاے بیار

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ساقی نامہ ظہوریہ

بیا ساقی اے آنکہ از حال دل — کہ حسرت گرفتست وہنال دل

ببین کہربائے رخ خال را — بجنبش در آریا قوت سنبال را

بدہ آن عقیق مے پرنبیذ — کہ سازد فروغش مسہیل از سہما

کہ ریزم بستی چو خوے از جبین — بجوشد مسہیل از آدم زمین

چکد از جبین خسروانی خجستہ — دہے گر ازان خسروانی خجستہ

بجوش آمد از شوق خون در رگان — سرشت گردم ای ساقی گرم خون

شرابی کہ رم کن کہ در رنگ و بوے — بہ یاقوت وعنبر کند گفت وگوے

بناشد مصراحی چو اعطش بیز — کہ کام و زبان گشت ہمیازہ خیز

زبے التفاتے مکن آنچنان — کہ ساغر بمیازہ دور دوستان

بیا تا دگر تازہ کارے کنیم — رخ عیش را غازہ کارے کنیم

زنم گر چو خمیازہ را بر دہن — بدست تو باشد جہان چشم من

سرشت گردم ای ساقی بعدیل — برافروز ساغر زناز خلیل

جہان گشت از گرد محنت سیاہ — برانگیخت نرود حسرت سپاہ

طلب کرد حسرت بمیدان مرا — بخفتان درد ہی بپوشان مرا

بدست کرم تیغ احسان بکن — بے آب دہ گردن غم بزن

بر طل صبوحے بجوشم در آر — کہ خوردم شب خون خیل خمار

قوی گشتہ بازوی خوف خطر — سرشت گردم ای ساقی پر جگر

ہراسیم بر سینہ افگند پاے — بدہ آن شراب مہور فزاے

کہ گر مور را در رگ و پے دوند — صف شیر را یکہ در پے دوند

سرشت گردم ای ساقی پر ستیز — دمید از افق صبح کافور بیز

بگلبانگ خیر العمل گوش دار — صبوحے ندارد قضاے بیار

سخن‌ها هست رندان بغیر از روی و ریا ‌ ‌ بر دل ساده کن لوح دل از نفاق

در ریا کاخر خودی شوم شرمسار ‌ ‌ گرت پرده بر دارم از روی کار

بلی معترفانند ارباب بینش ‌ ‌ سرت گردم ای ساقی عیب پوش

بیا ساغر کن آن آتش عیب سوز ‌ ‌ چراغ هنر را از آن بر فروز

که از عیب و عار خود شرمسارم ‌ ‌ بفرق تو بر فرق خود پا نهم

بر آئینه تا چند زنگ خودی ‌ ‌ بلائی بزرگست ننگ خودی

دمی شاهد بخت در بر کشم ‌ ‌ که خود را از آغوش خود برکشم

بروئی تازه دلدار از نو است از نو است کام

خطاب به ناصح

چه میخواهی ای ناصح از جان خویش ‌ ‌ هلاکم ز جهل بست گشت خویش

مرنج از من ار در حوالم خوش ‌ ‌ که رخت اشنیدن برون رفت گوش

بهر جا زبانی نگر و کرده ایم ‌ ‌ سر پند گویان در و کرده ایم

برو گو خرد دو فنونی بس ست ‌ ‌ جنون کرد طغیان ز بونی بس ست

اثر در کمین دعای من ست ‌ ‌ که دشنام ساقی برای من ست

سبوئی بدوشم نهادند دوش ‌ ‌ درین عالم آئینه معراج دوش

سبو گر بسیکشیم نیست غم ‌ ‌ که زد بر کبودی سپهر این رقم

ببین جرم مستان خود را رها ‌ ‌ ببین رحمت نهانی آن را سزا

کسی کز دوسی این محفل بالا کشید ‌ ‌ بر آتش هم افتاده آسوده پید

اسیری همی خواهد این روی و موی ‌ ‌ خرابی همی دارد این رنگ و بوی

توان دیده بستن ز روی چنین ‌ ‌ برای خدا رو بچین رو بچین

در افشای اسرار رندان مکوش ‌ ‌ درین مصلحتهاست ناصح خموش

در انکار ارباب باطن مباش ‌ تو محرم نه‌ای راز فاش مست فاش

بهر هم مژده رحمت دواغ ما ✤ اگر سوده الماس دارے بیا

نهال نصیحت برآور ز بن ✤ به بیطاقتے عیب عاشق مکن

زمانے ترا سرزنش ها بجاست ‌ که گوئی شکیب اینقدرها چراست

خوش آنم که از گرد نقش وجود ‌ بشویم ز لوح دلستان قیود

دهد مایه چشم رگ ابر را ✤ در آب افگنم دفتر صبر را

چنان شعله شوق گردد بلند ‌ که خورشید سوزد بسپند گزند

زهد آورد دیو دنبال جنون ‌ به طغیان کشد رود نیل جنون

چه هیزم باین شمع تاریک عقل ‌ چه کارم باین آب باریک عقل

در تعریف عشق

مگر رحمت عشق درمان شود ‌ که در باغ جان خار ریحان شود

مگر رستم عشق گردد سوار ‌ که از خیل غم ها برآرد دمار

مگر نغمه عشق نشتر زند ‌ که بیمار بے عقل بهبود یابد

مگر سایه عشق بر سر فتد ‌ که از سر تمنای آفت رود

مگر آنگه عشق خوان کرم ‌ که گیرند هم کاسه لا و نعم

مگر عشق آرد محک در میان ‌ که ظاهر شود جوهر بے زبان

مگر جاه عشقت قوی رنگ کند ‌ که زهر آغشته را گوارا کند

مگر عشق آرد برون از خلاف ‌ که عقل است جولاه و سواس باف

چه کیفیت این عقل خام آورد ‌ مگر ساقی عشق جام آورد

شود خضر گم در سواد سراغ ‌ نگردد سراغ نشان گم شده

نشان چون توان گفت از بے نشان ‌ مگر عشق بخشد زبان را زبان

کسے کو کہ دین را حمایت کند — مگر کفر عشقت ہدایت کند
ز تطہیر دامان لقوے مگر — مگر از عشق آورد شستشوئے
ہوس قصد ناموس دارد دریغ — مگر برکشد شعلۂ عشق تیغ
ز بیداد عقل ست افغان عمر — مگر گیرم از عشق تاوان عمر
بناشاد دل از عشق گر بہرہ ور — بپرن بی بہرست و صدف بی گہر
فرو ریختی پیش طاق زمان — نگردے اگر عشق تعمیر آن
مبین ضعف بازوئے مہر و وفا — بگو عشق برکن زمین را ز جا
کند چون شد عشق یاور رکاب — فتد در جہان شکیب انقلاب
برو بر در عشق در یوزہ کن — ز اکلیل شاہنشہی موزہ کن
زنان ریزۂ عشق بردار زاد — کہ دور ست راہ و دیار مراد
نہ بینی شب عیش روی فراغ — اگر عشق روشن نسازد چراغ
غم عشق پیرایہ بر عیش بست — تپ عشق در مغز صحت نشست
دل آئینہ طلعت یار نیست — اگر صیقل عشق در کار نیست
فرو بارد از دیدہ طوفان عشق — غنیمت شمر فصل نیسان عشق
بسنگر ز رو سیم خود را مساز — اگر طالع عشق دارے بناز
چو خواہے ہمہ عیبہا را ہنر — گرو ساز خود را و عشقے بخر
ندارے تف عشق اگر در جگر — بطوفان آتش شوی خام تر
ز عشق اگر نیست آتش فروز — کند شعلۂ مہرتش خانہ سوز
نیگشت اگر گرد عشق مجیز — کہ می پرد پروانہ را سوئے شمع
نمی بود اگر عشق فرہاد زور — جہان راز شیرین نمی بود شور
نمید اد اگر عشق گردن بہ بند — نمی یافت چیاک کاکل کمند

نمیکرد اگر عشق با حسن جنگ
نمیداشت از عشق این اشک شور
ندیدے اگر عشق را راز دان
نبودے اگر سینہ عشق ریش
اگر عشق دکان نیکرد باز
نشد طائر عشق تا جلوہ گر
نشد عشق تا مرد میدان جان
سر عشق شد خاک کوے حرام
فراغت حرام است در دین عشق
برزمے کہ محکم کند عشق پاے
بہ بزمے کہ عشاق جان پرورانند
طناب گسستہ عشق زنارہا +
چو اسرار عشق است پیش تو گشتہ فاش
تف عشق در مغز ہر خام باد
بیا ساقی ای مایہ عیش و سور
بیا ساقیا اے لعبت نوشخند
ازان بادہ گر یہ آور بیار
کہ آرام عقل است در نیستی
چنان سیل گریہ ز انجم ز چشم آب
زند جوش خونناب دل در جگر
چو ساغر بر آرد ز اشکم حباب

ز تیغ تغافل کسے برد زنگ
نکردی شکر خندہ بر حسن زور
کے ابرو بابیما کشادی زبان
ملاحت چکیدی نمکہا ی تو
کجا حسن میگشت کالا بے ناز
نیفشاندی بازنگہ بال و پر
نشد شعلہ غمزہ رنگین سنان
کہ قامت پی جلوہ برداشت گام
دم تیغ جوہر ست با امین عشق
ظفر مند باد از گرد میدان لوائے
مسلمانے و کافرنے بر و رانند
برون کش ز دلق و ریع تارہا
اگر گویدت برہمن باش باش
مے عشق خورشید ہر جام باد
کہ بہ دل غم عشق آورد روز نو
کہ ہست اشک عاشق سپند گزند
بے قلزم دیدہ گوہر بیار
سہیلی بر افشانم از چشم تر
کہ بختم فرو شوید از دیدہ خواب
ز دل حسرت چند ریزم بدر
گہر را کنم از تف رشک آب

سه کویت از چشم تر گل کنم | که تعمیر ویرانه دل کنم
شب گریه از شمع دارم فراغ | که اشک آورد گوهر شب چراغ
دلم فارغ از منت شکر ست | کزان گریه تلخ شیرین ترست
بجامم نمک ریخت چشم پر آب | ولی بیشتر گشت زور شراب
زعکسش درخشت گشته چشم چنان | که جوشیده از گریه ام ارغوان
نهان کرده رو خنده از تاب شرم | که هنگامه گریه گردید گرم
نشاند آتش سینه کوثی شرار | زچشم خجند اخگر آبدار
دلم شد ز تشنگان نشان خدنگ | بلی گریه هم کرد تغییر رنگ
بنوروز غم اشک صحرا پسند | چو اطفال پوشیده گلگون پرند
نصیحت عبث کوکب خود فتای | که شد همزبان گریه با های های
زمن خنده وصل را مژده باد | که می کارم از گریه تخم مراد
به نخلی که از گریه ام غم رسید | زهر برگ آن نام ساقی دمید
سرت گردم ای ساقی نامدار | بجامی ز مغزم برون کش خمار
بیا بر لبم جام لبریز نه | که شد در گلو گریه غم گره
به بین شیخ قدح بر ترش از حباب | برای شب عشر تم ماهتاب

در بیان شام

دگر شاهد شام دستکبوی | سرت گردم ای ساقی صبح روی
بگلگشت مهتاب بیرون خرام | که لبریز شد ماه را باز جام
عنان پر تو افشاند شمع قمه | که زد شعله از مشعل لاله سر
زمین را که بود از تف مهر تاب | کنان پوش گردید از ماهتاب
براه فتوشه چشم اختر سفید | برون آی ای ماه بیرج امید

بیا ساقی ای جبهه سات صبح کام | ازان اشک خورشید رزم سجام
که چون در هوایت زطوفان شوق | شود گریه شمعستان شوق
زهر قطره اشک چشم بر آب | زند بر زمین مشعل آفتاب
دهد آفتاب از در و بام سخت | شود صبح گردره شام سخت
چو شام بر آید به تخت نمود | کشد از جبین سحر صد سجود
بفیر از غم تو نخواند غمی | شب تیره سخت زند پیش همی
صداع خمار مے مستیم | کند گم ره خانه را هستیم
شب غصه سا گوئیت از سر کشم | کتانش بمهتاب ساغر کشم
بده ساقیا آن سمع صاغر لگن | که روید بچهر تو از شام من
مغنیم غریم مروت کجاست | مغنی و ساقی دوا بر شماست
تو یکشبه شب آب انگور ده | تو انگشت بر بنفش طنبور نه

خطاب مطرب

سرت گردم ای مطرب خوبروے | که مژگوله خوانے و مرغوله موے
زرخسار خود پرده یک گوشه نه | بلی شاد بنغمه در پرده بچه
صبا بر زد از جیب نوروز سر | بهار گل نغمه آمد دگر
زغم قامت بنیوایان دوتاست | قدت باد چون قول عشاق راست
بجانم زد مرجانف نوا ز | بزن بر حدیهائے راه حجاز
بے عندلیبان دار السلام | توانی زتار نفس بافت دام
مے لاله گون بر دو بیدت بسیر | نباشد چه انغمه رنگین و تر
بده نغمهائے ترم سر بسر | بگو پاے عقل سبک سر بسنگ
شود یافت باحسن چون حسن صوت | نماز و ورع را کند نغمه فوت

زرخ طعنه در کار خورشید کن
زدف خامه در گوش ناهید کن

چو با عارضت دفع مقابل شود
دل ماه دامنش از خلال شود

حبین در پی دفع چو دارے نگاه
شود چنبرش هالهٔ دور ماه

دفت گه ز اشکم کشیدست نم
ز دل آه سوزان بر آرد علم

مکن ظلم بر گوش ارباب راز
صدف را پر از گوهر تنگ ساز

ز چرخ جفا پیشه احسان مجوے
مروش مدار و بدستان بگوے

مگو ساز ناهید او جانفزاست
که تارش ز شریان اهل وفاست

کسے را که گردون بقانون نوخت
قدش را ز بار بلا خم بساخت

چو طنبور در پرده گفت ست راز
مغنے بیار زخمه بر تار زن

که می چکد از غصه رگهاے من
بیار از در چاره سازی درآے

ز مانی سنجاط فرازی درآے
بیار اصف نغمه پرداز چنگ

که چنگیز غم میزند طبل جنگ
بیا سطر بایرده را کساز کن

طرب سیر و دانیک آواز کن
فرو کوب مستانه راه سماع

که دارد دل دستگاه سماع
کسے گشته رقاص این انجمن

که دستی فشاند بکست بر خویشتن
براے تماشا نظر بر کشاے

که چون می نهم بر سر خویش پاے
بکش از جبین پرده بر کش خروش

که چون نی سراپا شدم چشم و گوش
صفیر نی و قلقل مے خوش ست

بلی قیل و قال مرغ طی خوش ست
بیاے نواساز بر کرده سے

ز خویشم تهی ساز بردارے
ز نافه صور فردوسے

نه افسردگے مرد عیش و سرور
که رنگین شود نغمهاے طرب

به باد دوم ز مرجان لب

اگر نه زند باد بر آتشم ✤ بسوزد تر و خشک در آتشم

اگر نه نهد آتش اندر نهاد ✤ دهم لعبت شعله را قبض یاد

در اوج توجه دلم بر زند ✤ ز هر موی صد بال و پر بر زند

ز سر بر کشم کهنه دلق وجود ✤ بیفشانم از خویش گرد نمود

ز نم دست و پائے براه وصال ✤ سر عیش و غم را کنم پائمال

مغنی بیا زود بردار عود ✤ که در معبر دل جگر گشته عود

بزن زخمه بر تار بے احتیاط ✤ که خواهیم آسان گذشت از صراط

شود خنگ رحمت چو در حشر ساز ✤ کند معصیت قصد از روے ناز

بیا ای مغنی سرودے بکش ✤ ز چشم بهر قطره رودے بکش

خوش آنکس که در زیر چرخ کبود ✤ بهم جمع کرده است رود و سرود

شدم پائمال هجوم ملال ✤ بدست کرم گوش قانون بمال

بیک نغمه بنواز گوشم مرا ✤ ببر مژده کالاے هوشم مرا

فغانے که راه فغانم گرفت ✤ گمانے که غم تا مچا جا نم گرفت

چو ساز کند صاف صافم بجام ✤ تو هم نغمه انشاے بیا ر

هیولاے خوانے بگیرد اثر ✤ بزن بگفیس راه احوال ما

چو سیر مقالات منظور ماست ✤ غزل خوانی گر شود خوش بجاست

غزل

براه محبت پا ز سر ساختیم ✤ ز هر موی صد بال و پر ساختیم

مدار یم با آنکه پروا ے سر ✤ بپاے تو با دیده سر ساختیم

دل از آفت مرهم آسوده شد ✤ که از زخم تو خوش جگر ساختیم

خوشت باد اے تلخکامے برو ✤ که ما زهر خود در شکر ساختیم

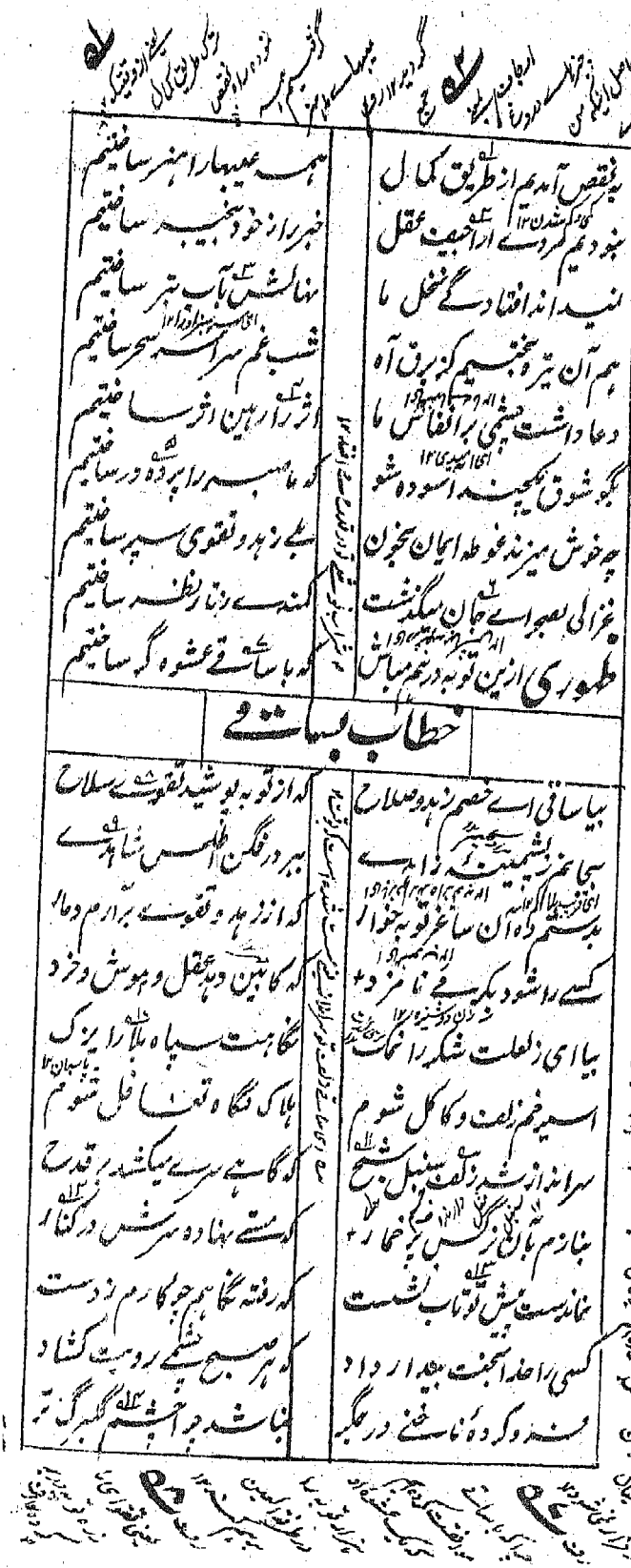

خطاب بساقی

بیا ساقی اے خسرو زہد و صلاح
کہ از توبہ بوشید تقوی سلاح

بیا ساقی اے خسرو زہد و صلاح
کہ از توبہ بوشید تقوی سلاح

بیا ساقی اے خسرو زہد و صلاح
کہ از توبہ بوشید تقوی سلاح

نیست لیلیٰ بهم در بهر فسانه کسے ✤ نیم زنجیر ساطور بسے کسے

بشورے بدر گشت جنون آمدم ✤ کہ از رشک مجنون برون آمدم

زدم در محبت بپایہ کہ فرہاد میخواست ہم پیشہ

خراشندہ شد نالہ ام آنچنان ✤ کہ بلبل بمن داغ گذارد فغان

شد آن رتبہ حاصل کہ در پیش جمع ✤ چو پروانہ گیرم گریبان شمع

ز شورا بہ چشم مسرت نشان ✤ تبسم گہہ سمن و رانہ گہہ ارغوان

جگر از غم مرہم آزاد شد ✤ کہ از غمزہ دل نشتر آماد شد

بمرہم نباشد دلم را نیاز ✤ کہ بر چیدہ ز خم از دم تیغ ناز

نگیرد دگر رنگ مرآت جان ✤ کہ زد صیقلش گوشہ ابروان

چہ گلہا کہ راحت بدامان کند ✤ چو داغ تو سہر در گریبان کند

نیارم بسینہ دل داغ داغ ✤ کہ نذر خزابات شد این چراغ

ز جور تو گر دون نیارم کشید ✤ خدا از برائے قوام آفرید

چہ در کار من عقل کردے خلل ✤ بحکم تو معزول شد از عمل

مرا نیست در کار خود اختیار ✤ نشستم تماشا کنان بر کنار

نگاہے اگر عقل دیوانہ نیست ✤ شرابے اگر گریہ مستانہ نیست

خبر دارم از خویش بنمائی روئے ✤ ندارد نمک زخم حرفی بگوئے

ز سودائے کون و مکان غافلم ✤ ہمین با تو دارم سر سے عالمم

بسانے گرے گر کند جلوہ حور ✤ ز دستش نگیرم شراب طہور

نگاہم ز چشم تو گر دید مست ✤ پری گر دہد می خورد پشت دست

بہ کوئے کسے گر بگلشن روم ✤ نگہہ کے رود پیش اگر من روم

کدام است منت چو گوئی تو ہست ✤ چو نام است سنبل چو موئی تو ہست

اگر ماه گیسو و زر و سے تو تاب — کند بہر را زرۂ خوہ حساب

طرب را ثبات شد زمان سے + — کہ باشد غمت مایۂ خوسے

دہے زہر از و شکر جوشد شکے — زنے ذخم مرہم فتد از نظر

روان پرور از راحت آزار تست — گل دیگران بندۂ خار تست

سرت گردم ای ساقی بے بدل — نگارم دگر بودہ شوق غزل

غزل

زگل غارہ دارد گریبان ما — درد آویخت خارت بدامان ما

نسیم بہار محبت وزید — سمن سے فشاند مغیلان ما

کمر بستہ ہر گوشہ صد نوبہار — بدہقانیے باغ زندان ما

نشستست تا چہرہ صبح وصل — غبارہ شام ہجران ما

نہد جوشش در سینۂ آفتاب — شرار چراغ شبستان ما

اثر پائے گویان درآمد زور — چو شعلہ ساز قانون افغان ما

تواں این زمان درد را درد گفت — کہ درماندہ درمان بدرمان ما

بنا ورد ہ پے جز بجگر تشنگی — بسر چشمہ اب حیوان ما

زند جوش صد چشمہ در ہر قدم — سر شک ست خضر بیابان ما

زیان خوا جگی میفزود شد سبود — ز سودائے کالائے دکان ما

نکردیم صرف آنچنان زندگے — کہ از ما ستانند تاوان ما

در آئینۂ خنجر عشق کو — جلا پرورے چشم حیران ما

برد سیل خون جگہ جا کہا — برائے سراپائے میدان ما

ز آسیب مرہم برون آمدیم — نہان ماندہ زخم نمایان ما

لباس ملامت تنگے نداشت — کہ سر پنجہ دارد گریبان ما

طوری دگر ز آہنین زلف کسیست | که زناری ببندد ایمان ما

خطاب بساقی

بیا ساقی اے دین و ایمان من | فدایت دل و جان من جان من
ازان قرمزی آب خواہم بدست | که زرد و شت زو گشت آتش پرست
بقہم در دین جبینم بکار | که سنبلست از سیلی روزگار
ز خمارہ ام گر دہی بشوے | که از خاک سر بر کنم سرخروے
بساغر کن آن آب آتش مزاج | که رنگش زیاقوت گیرد خراج
مبن دہ که از حد مدد گیرد و از | بجاہا تقاضا بخت امیر دہ ام
بیا ہا تقاضا بخت امیر دہ ام | چہ افسردہ و اغفلتا مردہ ام
بنامم زند زندگی قرعہ | بدست کرم گر دہی جرعہ
ازان روح پرور کہ تاثیر آن | کند در تن عشرت مردہ جان
بدہ مے کہ در آب گیرم شگے | بسازم بے روح سرمنزلے
بیا ای طبیب مرضہاے دل | بجاے عصاے عرضہاے دل
مریضم ازان بادہ خواہم علاج | کہ کار و گل جان بباغ مزاج
خناق غمم بستہ راہ نفس | مدارم بغیر از تو فریاد رس
ز آہم رخ روز شد در نقاب | سرت گردم ای ساقی آفتاب
سیہ روز از دود این گلخنم | بساغر کن آن بادہ روشنم
کہ اعمی اگر در مقابل نہد | ز شرگانش خط شعاعی جہد
ز پیری ضعیف ست بازوی حال | سرت گردم ای ساقی خرد سال
جوانی ہوس کردہ ام زان عصیر | کہ گر دید باغ از ان عقل پیر
بدستم دہ آن رشک یاقوت را | کہ سازد جوان عقل فرتوت را

سرت گردم ای ساقیِ سرگران — تبا بان زمے کوزهٔ امتحان
بیا نار صاحب عیاران درآے — بساغر کن آن جنس نقد ازمآے
رسم در لفت بوی کیمیاست — زگو گرد آسر بگویم کجاست
فرو ریز در ساغرم آب رز — مگو آب رز آتش خام پز
بلغزم رسان شعلهٔ جام را — گرم کن بجوشان من خام را
بیا ساقیا اے زینت انجمن — که در بزم با تست روئے سخن
بساغر کن آن نیز حرف گوے — که گویم سخنهاے خورشید روے
زرو ئی دہم گشت اندیشه آب — که از زرده خرمن کنم آفتاب
بهار آورم مهر باغ بیان — ز تعریف خلق خدیو زمان
کشم نغز در استخوان خیال — بتوصیف خوان جهان نوال
دہم انتظام مهام مے — باحکام آیام برهان شهے

در مدح شاه برهان الملک

زمین داور پیشگاه زمن — مزین نشین سریر کن
مهین سرور کشور چار صف — بهین گوهر قلزم نه صدف
سر سروری قبلهٔ مقبلی — تن زورمندی دلے پیروی
در اقلیم حشمت سکندر حشم — لبیک ان جرات تهمتن جگر
ز تشبیه لفظش گهر قیمتے — بتعریف جاهش سخن دولتے
مه شیخ بنامش کتاب بنسب — منقح ز کلکش حساب حسب
برا زندهٔ فر خسروے — پناه ضعیفان به بخت قوے
بلندان بجنب بلندیش پست — ز بهر دستیش را فلک زیر دست
زمین بخت دولت پایهٔ مکرمت — فلک پایه سلم مرتبت

ساقی نامہ ظہوری

زحل بر در خرگہ احتشام	غلام غلام غلام غلام
عطارد در ایوان گردون سریر	دبیر دبیر دبیر دبیر
بہ بزم طرب زہرہ تیز چنگ	بقانون زدہ زخمہ بر تار چنگ
سلح مشتری بی عرصہ کارزار	مفوض بمریخ خنجر گذار
عنان رہ شاطر بر قمر	زبس خرمے راہ لولیان بسر
شب و روز گرم تلاش آفتاب	کہ از نیزہ داران کنند ش حساب
فلک کوش ایوان جاہ و جلال	کہ چندیں زر بر قش کشد در دوال
چنان تیغ کیں را نہ اندر غلاف	کہ گاہ و زمین بستہ گوہان جناب
چنان اسمی ناوکش زہرہ ریخت	کہ مریخ را زہرہ بر زہرہ ریخت
پے بزم گستردہ سر جا بساط	زمین گشت پابست عیش و نشاط
ز بختش فلک رفعتی سر بلند	زخواہش ولی نعمتے زلہ بند
سخاوت از و حاضر غائبان	کفش را چو دریا و کان نابان
باستاد طبعش خرد مقتدل	بامداد دستش کرم مستقل
بسر ہا ہوایش چو سودائے عشق	جہانگیر صیتش چو غوغائے عشق
بتحقیق کلہ مجد بس تقلید او	نہان تر عیان تر بر دید او
فرو خواندہ از جبہہ خوب و زشت	بچشم فراست خط سر نوشت
مرا در نظر ہا تماشائے او	سراپائے او حون سراپای او
ز غوغای آن غیرت نہر و ماہ	شد از خواب بیدار بخت نگاہ
بنالد چرا بندہ بخشش نکوست	کہ در سایہ بنیت قد اوست
زبیتش نمین گشتہ نکہت شناس	دم نشستی میز ند در لباس
بر و ش کنند چون سلام آفتاب	دہد جنبش کنج ابرو جواب

سرخط ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸

بچوگان او برده تا راه کوی ... سر گاه چوگان شود گاه گوی

خرد شد چو کوس ظفر آتشش ... بمالد سر گردنفرازیش

ز انصاف او ظلم درمانش ست ... ز اثیار او مال درمانش ست

باعجاز جود دست گوهرفشان ... بخجلت وفا کے کند دخل کان

بقبضے رود نیل مصر کرم ... کہ صد قابہ بیش گم شود در شکم

جو بہر نماز مجود عارتم زند ... دم مہر دارش عاتم زند

چنان از جودش جواہر فشاند ... کہ عکسش ز گردون کوکب دماند

قلم کز کفش نکتہ پرور شود ... نویسد چو یم لقطہ گوہر شود

مگر یم ز ابر کفش پردہ نم ... کہ ہمیان مایہ پست از درم

ہوس ما چنان جودش انقطاع داد ... کہ می آید از خرج و دخلش یاد

ہمہ قرضدار از سخایش او است ... ملکورہی تو قرضی نداری رواست

کند بر زبان چون دعایش گذر ... بہر شش در آغوشش گیرد اثر

رود بی ثنایش ستم بر زبان ... شود سود ہابی و لایش زیان

چو ثانیش جوید بہ روزگار ... بہ کند بر اول آخر شمار

چنان راستی طبعش از دہر خواست ... کہ پرکار در کجروی گشت راست

مہنا دست تارک فلک بر قدم ... بتعظیم قدرش ز لبس گشتہ خم

ز چترش فتد سایہ گر بر زمین ... کشد مرغ خورشید زان سر زمین

ز بختش بفوق افگند گر نگاہ ... فلک بنیدہ از ہالہ تابندہ ماہ

چنان مشعل دگوشش بر جہان ... شود شام اقبال پرتو فشان

کہ ہنگامہ او نگردیدہ گرم ... مہان گشتہ خورشید تابان ز شرم

نہ ماہ نو ست و نہ ابروے شام ... کہ چون ہر سر مہ دہد بار عام

ساقی نامہ ظہوری

پتلیم چون چاکران کمین ۔۔۔ فلک پشت دستی بہند بر زمین

نہ مہرش سنے زد اگر صبح دم ۔۔۔ نمیشد بعالم فروزندہ علم

مدار ند چون عارضش آفتاب ۔۔۔ بہ بینند این ماہ را این آفتاب

ہر آنکس کہ افتد ز طاق دلش ۔۔۔ رسد غم شود جنت آب و گلش

سخن از وقایعش چو راند زبان ۔۔۔ رود از گرانے فرو در زبان

دلبش رسد گر بواسط مثال ۔۔۔ الف قد کشد چون نویسند دال

ز رایش تسہا گر برد آب و تاب ۔۔۔ درخشد از و بہتر آفتاب

بیا ساقی ای مایۂ عیش و سور ۔۔۔ ز تو حاضر و غائب اندر حضور

بجامے لبم را بیارا ز حجاب ۔۔۔ کہ از غیبت آرم بحرمت خطاب

بدپیری زبان از حرف غیبت خطاب انتقال نمودن و بہ وصفی زبان زنگ ملال از آئینۂ خاطر زدودن

ترا جہا با فلک در گہا ۔۔۔ ز اسرار شاہنشہی آگہا

شہنشاہ ایوان احسان توئے ۔۔۔ ہمہ میہمان صاحب خوان توئے

نمازت جہان پاس فرمان تست ۔۔۔ بلے قبلۂ ملک ایمان تست

ز تخت تو بالیدہ ایوان ملک ۔۔۔ بعدل تو نازندہ دیوان ملک

ز رمح تو پیکر باز وے فتح ۔۔۔ کمان تو مشوق ابروے فتح

ز اندازت نیفت خطر در دواج ۔۔۔ برآورد از کوست ظفر در سماج

کمان ترا تیر موئے دوز ۔۔۔ سنان ترا آب خورشید سوز

صفیت مصون از کم و کاستے ۔۔۔ کلام تو مصنونہ از راستے

بوالا نژادی ندارے عدیل ۔۔۔ سخن از ثنائے تو گردد اصیل

بروز شکار تو ہمبزم گور ۔۔۔ بنظارہ گردن فراز و ز گور

چو تیغت کند کار بر جرگه تنگ — درآید بدم لاله غران بلنگ

ستانند شیران برای حیات — زرمح تو برشاخ آهو نبرات

کمندت تند بر شهر یاب صید — خورد پیچ چون رگ بر اعضای صید

زند بال تیهو ز اندازه تو — که گیرد سر راه بر بازه تو

کشاید عقابت از به پرواز بال — زیترت شود بال خونین بشیش و بال

چکد آنقدر کبک را خون ز دل — که سازند مقار طوطی ز گل

شود فارغ آهو ز قید سرشک — کند عشق فتراک صید سرشک

کبوتر ز دامت مدارد حذر — بود نامه ها دارد از بال و پر

دل هر که در دام مهرت فتاد — کشایش بروئیش چون در گشاد

دهد کام خاطر تماشای تو — ببالینگاه از تمنا شای تو

پرستندگان مه و آفتاب — ز هرت تب و روز بجویند خواب

ز غارت تمنای هر گلبنی — که در سینه گل زند ناخنی

کرا زخم تیغت براحت سپرد — که صد زخم از بهم مرهم نخورد

نگه گم کند ره بخورشید و ماه — عیانت نباشد اگر خضر راه

چو برخیزد از شمع رویت نقاب — به پروانگی پر زند آفتاب

قضا چیند از چهره خور خال — که سوزد سپند گزندی جمال

پی تو نیاید دیده نخسرو ماه — سپهر راه گیرند بر گرد راه

ز درج دهانت بگلبانگ سخن — شود تودها پیش تو در عدن

بگفتن چو ریزی در از لعل ناب — شود آب در گوهر از شرم آب

چو سر سوی پای تو دامان برد — گریبان ز غیرت گریبان درد

دمد زین هوس دود از مجمرت — که گردد چو موی کمر گردرت

چنان خواست از راه خوبیت گرد — که خورشید گردید پیغوله گرد

خرد یافت معنی و صورت نظر — که عاشق شد ندانم تو پرکیدگر

مدارا همی گر کنیدم آبیش — ستم میکنی بر نگه های خویش

بجیبه تو تا کرده آئینه خو — مشو چهر افتاد از چشم او

زجیبش چو عکس تو سر برکند — هوای تو لیکن دعا گر کند

تماشا کند رشک خورشید را — بتابد فروغ خورشید را

تعقل کند صورت حال خویش — ببالد بناز و بافبال خویش

بهار فروزد ز شعله بخت روی — زند شکر گویان در گفتگوی

که تا دور خورشید کفان گذشت — چه گویم زمختی چه بر جان گذشت

دلم هیچگه بی غبارے نبود — گل پر توم را بهارے نبود

بحمد الله آن تیره روزی نماند — جهانے ز شادم سحرها دماند

خوشا احتشام خدا داد من — نگردد طلا خاک فولاد من

زتو دگر مکتب با من خطاب — نبود مهر پشتش از آفتاب

بجز سرو پیش بین هر که هست — همی بایدش در پس من نشست

بدور محمد عالم آرائے من — چه خوش بست صورت تمنائے من

بذکر دل فکر تابان کشید — در آغوش گلدسته بستان دمید

چه گاهے دهم عرض باغ و بهار — مرا از رخ حور مدوح چهار

بهر گوشه سینه دارم نهان — مه و آفتاب آسمان آسمان

فروغم نگنجد بجیب قیاس — تجلی شد از پرتو م روشناس

اگر خیمه بیرون زند نور من — شود دشت و در وادی طور من

بجز شیم احباب ازان روی دور — که شد استخوانم از و مغز نور

ستانم خورشید و مه رو ملنا | که گیرد نگاهِ رحم راحلا
بهر بن داد و دران شراب | که لبریز شد ساغرم زافتاب
چو قماش کهن نقشها آفرید | چنین نقش بر ساده رو کم کشید
ولیکن چو تاب نداشت آگنده رو | بماند بجا عکسے از آرزو
شود تا بے تابِ غم کرکے | کند یاد او صاحب تخت کے
جگر خون کند در رهِ انتظار | که شاید که باز رویش دیدن دهد یار
رود چون پرے دیده مردم ز هوش | چو آید بهوش آید اندر خروش
که هست از چه کوتاه ایام وصل | برین فصل چون سن منم نام و شکل
نه بخشد اما آن فن صیقلم | که چشمے کند آشنا خانه تم
ندارم بنجا طر زیبا کلام | که ورد دلے کرده باشم تمام
بنا زم ز خود قصه در میان | که لب را نماند سخن در دهان
چو نشنیده حرفم برانند پیش | برنجد لبم از سخنهای خویش
نزد بر شکیبم بیک جلوه راه | که نگذاشت بر دیده ام صد نگاه
خیالے شدم در حریم خیال | چه اندک نصیبم ز خوان وصال
چنین حالم از هجر مشکل مباد | شه از حال آئینه غافل مباد
زهے رویت آئینه کردگار | ز عکسش فضائے جهان لاله زار
ز مجلس باین عارض لاله گون | چو آئے بعزم تماشا برون
صبا پیشتر روبه گلشن کند | بغلگیر سے سرو سوسن کند
گل مژده در دامن گل کند | ز هر گوشه او از بلبل کند
ببام صنوبر بنه نردبان | ز قمرے ببالا کند دیده بان
ربابید زرخ برگمارا غبار | کشاید گره غنچها را ز کار

کند خم باندازِ تسلیم شان
دہد یا دَر آداب تعظیم شان

کند سینۂ خویش را آستین
کہ چیند بران نقلِ خرّش تو داغ

زند خرمے چتر بر نارون
زسبزے حریت اندر چمن

دمد تازہ دست دعا از چنار
کند تازگے جلوہ بر شاخسار

کہ پائے تو بوسد زبالائے سرو
فتد سایہ بخواہد ز فرمائے سرو

بدامان کند تا گریبان شمیم
زجیب تو گیرد بلطف نسیم

بر و صیقل موجش از سینہ زنگ
صفا بر دمد زاب آئینہ رنگ

گل آید بدر یوزۂ رنگ و بوے
بیالند شجار بر طرفِ جوے

کند خلقۂ حلقۂ مو بگوش
زہیو شے آید چو سنبل بہوش

پے پاسِ نکہت شود غنچہ باز
چو بر گل کشائے گریبان بناز

خلد خار حرفِ گلش بر زبان
چو بلبل شود از رحمت صوت خوان

زگل بر دماند گل آفتاب
زعکست شود تازہ چون جانِ آب

براے چمن بہتر از صد بہار
بہ بستان زسر وقدت یک گذار

وہد زاول عشق اول نشان
نشاطے کہ دارد بعہدت جہان

خوشا این خوشہا کہ در عہد تست
ہمہ کامہا فحوۂ شہد تست

زلطف تو در مومیائے شکست
دلے را کہ بیداد دوراں شکست

رخ کاسہ ہیے و اشک گلگون نمود
براے کہ نمو زمانت حسود

بدر زد شب ہجر از ماہ وصال
زمان شد بالب بر روز وصال

بباد طرب غنچۂ دل شگفت
جہان گرد و غم از رخ خویش رفت

گل خرمے رنگ و بو بر گرفت
لب خوشدلی ہاے و ہو بر گرفت

زسبز خرمے در مزاج جہان
زبس خرمے در مزاج جہان

حناے صاحب نشہ زعفران

بهر کوچه از انبساط نشاط ✣ دل تنگ ما مو ران بیابان بساط

زروئے بتان کار ما رنگ تر بعشرت دل از پسته پر مغز تر

بعشرت حلاوت رمان موم در اسپنے پر از دوستے خاطر دشمنے

کمند آشنا طرفہ نخچیر عیش صبوحے مے کنان گرم شبگیر عیش

بہ شکلے غروس رعنا جلوہ گر کہ گر دید یاس از ہوش شوخ تر

چنان روز و مفتہ وسیع الذیال کہ گنجید در جیب مدت عیش سال

بہ قاروان عہد و ہمدم و ہمزبان زلبس گشتہ بر فاطر خود گران

دل خصم در کوزۂ روزگار چو اخگر بر آوردہ از خود غبار

چو بخت عدو فتنہ مفتون خواب سراسیمہ مستگر چو فالش خراب

برائے بقائے شہ دادگر دعا ✣ دعاہا در دعا واثر در اثر

دعاہائے ارباب حاجت قبول بدینسان ہر مطلبے صد حصول

پے جستن دایہ عجز و نیاز بصد دیر پروائے کبر و ناز

و فا دیدہ جو در آئینہ رو برآوردہ امید رخت از گرو ✣

زتر دستیے سانحے روزگار برون رفتہ خشکے ز مغز خمار

حریفان مے اندر سبو کردہ اند لب و نغمہ را رو بر و کردہ اند

تب خاستدان استخوانی شدہ است گل سرد مہران خزانی شدہ است

کمند فلاتے فوختہ گرد ہوس ترنم شدہ چون بر آرد نفس

خروشیدن کوس ہر صبح و شام جہان را بعشرت صلائیست عام

زبس شد شمال و صبا نافہ بیز زبس گشتہ دیوار و در نغمہ خیز

خلائق ہمہ پائے کوبان روند بدامن کشے عطر بر دبان روند

بیا ساقیا اے مجلس آرائے من بیا ماہ خورشید سیمائے من

ساقی نامہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ساقی نامہ

بہر کوچہ از انبساط نشاط ✣ دل تنگ ما موران بیابان بساط

زروئے بتان کار ما رنگ تر بعشرت دل از پستہ پر مغز تر

بعشرت حلاوت رمان موم در اسپنے پر از دوستے خاطر دشمنے

کمند آشنا طرفہ نخچیر عیش صبوحے مے کنان گرم شبگیر عیش

بہ شکلے غروس رعنا جلوہ گر کہ گر دید یاس از ہوش شوخ تر

چنان روز و مفتہ وسیع الذیال کہ گنجید در جیب مدت عیش سال

بہ قاروان عہد و ہمدم و ہمزبان زلبس گشتہ بر فاطر خود گران

دل خصم در کوزۂ روزگار چو اخگر بر آوردہ از خود غبار

چو بخت عدو فتنہ مفتون خواب سراسیمہ مستگر چو فالش خراب

برائے بقائے شہ دادگر دعا ✣ دعاہا در دعا واثر در اثر

دعاہائے ارباب حاجت قبول بدینسان ہر مطلبے صد حصول

پے جستن دایہ عجز و نیاز بصد دیر پروائے کبر و ناز

و فا دیدہ جو در آئینہ رو برآوردہ امید رخت از گرو ✣

زتر دستیے سانحے روزگار برون رفتہ خشکے ز مغز خمار

حریفان مے اندر سبو کردہ اند لب و نغمہ را رو بر و کردہ اند

تب خاستدان استخوانی شدہ است گل سرد مہران خزانی شدہ است

کمند فلاتے فوختہ گرد ہوس ترنم شدہ چون بر آرد نفس

خروشیدن کوس ہر صبح و شام جہان را بعشرت صلائیست عام

زبس شد شمال و صبا نافہ بیز زبس گشتہ دیوار و در نغمہ خیز

خلائق ہمہ پائے کوبان روند بدامن کشے عطر بر دبان روند

بیا ساقیا اے مجلس آرائے من بیا ماہ خورشید سیمائے من

ازان بادہ کہ گیتی ۔۔۔ در سخن

کہ بزمے بیارایم از ہر سخن

در تعریف بزم بادشاہ

زدہان گرچہ بسے طرح مجلس کشیدہ
بترتیب بزم تو بزمے ندیدہ

زخرشش زبانے بگفتن دہم
گل داستان را شگفتن دہم

چو در راہ وصفش فتد ترکمس
بصد بوستان برخورد ہر نفس

بہشتے ست زیبا تر از رے و غور
از و چشم بد چون غم از عیش دور

عروسے ست رعنا بدیدہ خاکبوس
بزیور کند گوش و گردن عروس

نگینے ست از انگبین تا فتہ نجمش
نگینے کہ نوزد از شحنہ سامش

سخن نیز چون دامن بوستان
سخن را فشانیم چون سینہ دوستان

ریاحین بسے خدمت نو بہار
ز گل دوستان بوستان برکنار

سہ سال خزان چمن را چنین
شمیم گریبان سمن در سمن

عرق بر گل تازہ و نسترن
نگہ ہاے پژمردہ در خرمنے

زہر نغمہ در موج دریاے نور
زہر نغمہ در رقص صحراے طور

ہزار افاقہ آہو ز کالاے چین
زمین چرخ اطلس زد بباے چین

درد و دشت از صندل تر خمیر
مشبک چو عنبر زمین از عبیر

ز بس رفتہ عطر سمن در دماغ
ز ہر خار نسرین دمد باغ باغ

طلاب از چنین نیز رود در مسام
نباشد عجب پاے نغزہ مشام

رسید آنچنان نکہت از مشک و عود
کہ نوشبوے شد نغمہ در چنگ و عود

ز مشک آنچنان خاک مشکین شدہ است
کہ گاہ از زمین آہوے چین شدہ است

نغم زعفران ریشہ پرور فتاد
لب خشک و در بستہ ترکے فتاد

نغم را نغم راستخوان کردہ مست
مغفل ز لذت دہان کردہ پست

شکر بسته از نقل هر گوشه تنگ | زخوان در فراخی نظرهای تنگ
اثر گشته ظاهر زپان آن چنان | که گر وید رنگین سخن در دهان
نماند به عشرت سگالی عیش و ناز | که از پان نباشد دران برگ و ساز

تعریف پان

نه پان مشک و بان سخن پروران | سهیل عقیق لب لبیران
ازو گرم خوبان لب نازنین | زبانها چو برگ گل آتشین
بزنگ زمرد و لے در اثر | دهنها ازو حقه لعل تر
ازو شرح متن و دهنهای تنگ | هوس را بامداد ش از و سه رنگ
زبیاک او نخلها در چمن | نموده بمنوازه رگهای تن
بدو نیک از و پای در گل چو او | محبت ازو بهن در دل چو او
وصال و فراقش بکوئے سبب | مهیا کن عید و عا شور لب
زعطرش نفسهای اهل سخن | نفس بر نفس با نسیم ختن
زسبزه خضر درشت و شوے | چو سبزان خوشی کرده تازه روے
به خاصیت باده بیغے | زبیوند او سبزه در خرمے
خوشے شرم از و در دو شاس جبین | ورز و جنگها صلح در آستین
بایثار نفع از پے دفع غم | شبیه کف دست اهل کرم
چنان خوشنما چون شود نقطه دار | که پروین به تشبیه گردد نثار
باین شکل شد دسته از باغبان | که شد سبز کام از و خطبه خوان
زسبزے و لیخش اهل دکا | چو شد بین کلام اندو رنگین ادا
او یم زبا نهاست در رنگ از و | چو رنگست و ذائقه است بے زنگ از و
به معنے جسیم و به صورت تنک | به عزت گران و به قیمت سبک

گہے مایۂ شور و صحبت شود ✣ گہے توشۂ راہ رخصت شود

چو او کس بتحصیل لذت حیات ۔۔۔ نیاورد رو بہ لعل خوبان نبات

ز بس چرب و نرمے و افسون و فن ۔۔۔ بتان را دوانند ز بان در دہان

برائے تباہیش چو بر چیدہ اند ۔۔۔ بہر برگ صد بوسہ پیچیدہ اند

از و کام شاہ و گدا کام جوست ۔۔۔ توان گفت بر ہفت چیدہ پوست

از و نازکان لب بگلگون کنند ۔۔۔ بگلگونہ نہ گفتگو خون کنند

دل عاشقان سیہ اندرون ۔۔۔ ز ہر تیز بے بہرہ اش غرق خون

بزرگان و خردانش ہمدوش ہم ۔۔۔ بتالیف الفت ہم آغوش ہم

از و جفت و طاق اند در اتفاق ۔۔۔ کہ در رنگ جفت است و در شکل طاق

از ین نخجیر و غنچہائے دہن ۔۔۔ شقایق شود دستہ ہا یاسمن

معما گشت لبہائے اہل حیا ۔۔۔ کہ دیدست چون او معما کشا

بہر شش گرفتار و از ہفت رنگان ۔۔۔ چہ چیست اندر آ اے کہ استادگان

باو معرفت پختگان را رہ یست ۔۔۔ کہ در ہیرہ اش ہر ورق دفتر یست

ز پیچیدہ ہا ہر گے از ان دلبر اں ۔۔۔ کہ صد بوسہ پیچیدہ بنگر در ان

بہا ہائے ہر گونہ رنگ شنید ۔۔۔ کہ خواہند خوبان دہیت از شہید

شود چیدہ از دست شہ بہ آل ۔۔۔ دہنہش اگر ماہ رویان لگال

ز نغمہ عاشقان رخ چنا خن کنند ۔۔۔ چہ خوبانش در سینہ ناخن زنند

ز ہر پیشہ اش نامہ نیے در دلست ۔۔۔ ز ناخن زنہایش خوش حاصلست

چہ پیچیدہ ایۂ دروغ اندر اں شود ۔۔۔ ز نجیر بہر دراز مرجان شود

کہ با ہمدش عشق و ورزد دلے ۔۔۔ بود زیبد ہمدم دلبرے

کہ بر کف شہ نہی رنگ رو بدر لب

بگہے مایۂ شور و صحبت شود ✣ بگہے توشۂ راہ رخصت شود

چو او کس بتحصیل لذت حیات ۔۔۔ نیاورد رو بہ لعل خوبان نبات

ز بس چرب و نرمے و افسون و فن ۔۔۔ بتان را دوانند ز بان در دہان

برائے تباہیش چو بر چیدہ اند ۔۔۔ بہر برگ صد بوسہ پیچیدہ اند

از و کام شاہ و گدا کام جوست ۔۔۔ توان گفت بر ہفت چیدہ پوست

از و نازکان لب بگلگون کنند ۔۔۔ بگلگونہ نہ گفتگو خون کنند

دل عاشقان سیہ اندرون ۔۔۔ ز ہر تیز بے بہرہ اش غرق خون

بزرگان و خردانش ہمدوش ہم ۔۔۔ بتالیف الفت ہم آغوش ہم

از و جفت و طاق اند در اتفاق ۔۔۔ کہ در رنگ جفت است و در شکل طاق

از ین نخجیر و غنچہائے دہن ۔۔۔ شقایق شود دستہ ہا یاسمن

معما گشت لبہائے اہل حیا ۔۔۔ کہ دیدست چون او معما کشا

بہر شش گرفتار و از ہفت رنگان ۔۔۔ چہ چیست اندر آ اے کہ استادگان

باو معرفت پختگان را رہ یست ۔۔۔ کہ در ہیرہ اش ہر ورق دفتر یست

ز پیچیدہ ہا ہر گے از ان دلبر اں ۔۔۔ کہ صد بوسہ پیچیدہ بنگر در ان

بہا ہائے ہر گونہ رنگ شنید ۔۔۔ کہ خواہند خوبان دہیت از شہید

شود چیدہ از دست شہ بہ آل ۔۔۔ دہنہش اگر ماہ رویان لگال

ز نغمہ عاشقان رخ چنا خن کنند ۔۔۔ چہ خوبانش در سینہ ناخن زنند

ز ہر پیشہ اش نامہ نیے در دلست ۔۔۔ ز ناخن زنہایش خوش حاصلست

چہ پیچیدہ ایۂ دروغ اندر اں شود ۔۔۔ ز نجیر بہر دراز مرجان شود

کہ با ہمدش عشق و ورزد دلے ۔۔۔ بود زیبد ہمدم دلبرے

کہ بر کف شہ نہی رنگ رو بدر لب

از و شده مے لالہ گون مے خورد | وگر مے خورد خصم خون مے خورد

تعریف مطربان

کیفیت مطربان بادہ نوشان | اگر دیدہ دیدہ اگر گوش گوش

ز رخسار شان دیدہ در عیش و ناز | ز آواز شان گوش بابرگ و ساز

نگہ بود حاجت بدو نازرا | کہ آواز کہ دند آوازرا

بصد بندہ ہر دل شود مبتلا | شود در شہ ہر حسن شہر جادو تا

نہان کردہ اند از ہنر کو شیے | در آواز و از روے بیہوشیے

کہ گہ غمزہ از سرمہ گون نیشتہ | رگ جان زند کس نیابد خبر

از انیان بہنگام بانگ ردہار | گل و بلبل از یکدگر گشتہ سار

رہ صبر و راہا نقارہ زنند | ز شوخے ہمہ چنگ در خون زنند

کنند گر نغمے نہیب ورا | ز نند از گمانے کہ روانش بتیر

چو لب بادم گرم برہم نہند | دل خارہ را شعلہ در پے نہند

نے آوردہ غوغاے ہنگامہ زے | کہ نفیر دارد و سر فراز یے

بر آوردہ ورد و دل طلا حل فغان | در و نغمہاے عنا دل نہان

بہ بلبل ز غم دود در تن یکے را | ز نارش دو دار نج باریک را

سر انگشت استادش از گہ شمال | فشاگرد یے فال آوردہ حال

بآن خشکے پوست مغز رباب | چکانیدہ از نغمہاے ترآب

بچر بیدہ چون مغز بر پوستش | فتادست صد مغز بر پوستش

ترا دیدہ صورت ہزار از دو تار | کل نغمہ راد استانش بچو یار

بلند آنچنان شد قانونیان | کہ سبع خوانست رقصیدہ گر و زانیان

ز استادیے نغمہ سازان ہند | شنیدن کند وام زاہد زرند

حاشیہ نامہ خلوت

لغات شعرا از حیث

سماع مغنی ست یعنی کہ سرود

نے ہمان مغنی ست یعنی کہ سرود

طنبور یعنی کہ بربط گویند

شاگرد یعنی تلمیذ

حسن مطربان را بیان صفت

گوشش یعنی آواز

خوشہ آواز یعنی نغمہ

خوشہ حسن یعنی مطرب

رود یعنی بربط

سرود یعنی مطرب

سرود یعنی مطرب

سرود یعنی مطرب

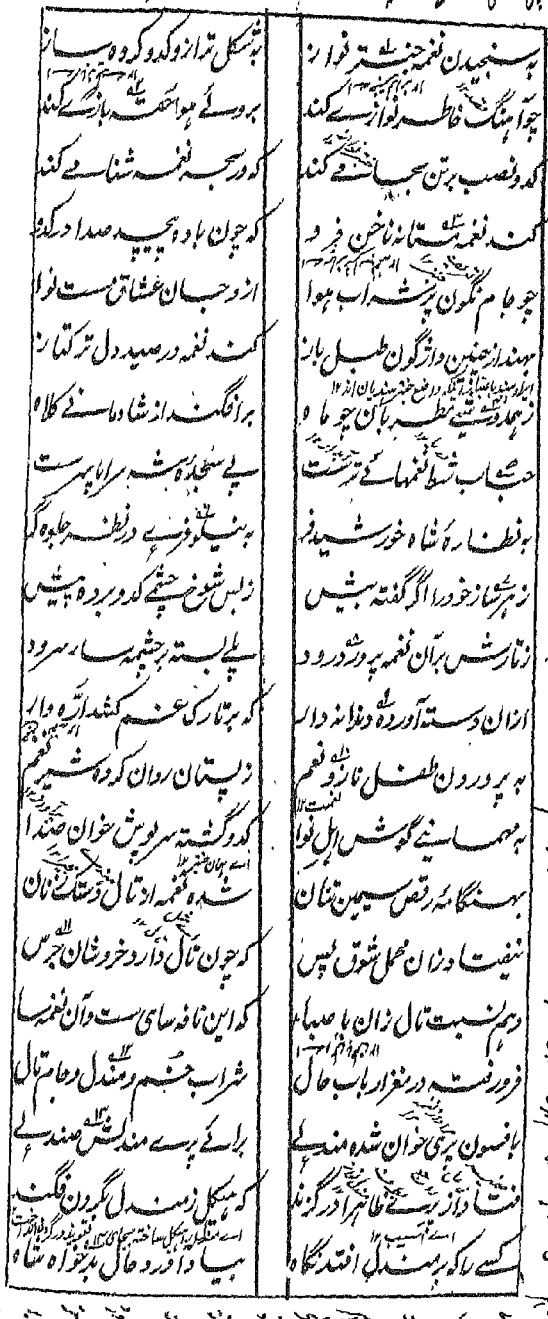

که از صد نامطبوعه گردید کیچ ۱۰ | پس گشته سه تا قدم چاشم پیچ

تعریف قاصدان

غم و غصه چون تارک بر سنگ مال | ز رقص سهی قامتان پامال
ز هر سو دلے مبتلائے کشند | بخاطر فریبے چه‌ها نے کشند
کمرها چو در پیچ و تاب آورند | چه دلها که در اضطراب آورند
بافشاندن دست پیچند گوش | به برچیدن پائے روزند هوش
به آهنگ جان داده آواز شان | اصول از فروعات انداز شان
ز رخسار شان جلوه خورشید را | ز خلخال شان پاره ناهید را
ربایند سنگے ز رانگه پاسبان | نه مندگے را سخن ترجمان
دل افروز سیمے چهره با شمع دل | پریشانیے طره در جمع دل
بنا گوش را منتے بر نظر | سر انگشت شانه خطے در جگر
ز نو شهر هوش از دو چشم مست | بدندان ز انگشت گزیده دست
دل از پیچش زلف در گوشمال | سویدا فرو رفته در داغ خال
به بوس و کنارے گشاده دهن | گزیدن در انداز سیب ذقن
به گوتاه و مینا نیے گشت راز | در ابرو ز مهر فروتر نیاز
ز موچین فشان نامها سیمے گره | به تار مه دل بسنجیے گره
متاع دیار نفاق دل گشاد | ز چشمک زنی جنس دل در مزاد
ز مهر عشوه گو گشته چشم ناز | به عهد و عده و نقش لوح نیاز
اسیر ان بنائے تحمل کنان | بستان بر تغافل تغافل زنان
نظر بازیے دیده‌ها با قبول | بفلگیریے کامها با حصول
بدل کمین سیمے ز ابهر نهان | در آغوش دل راحت آسوده جان

ساقی نامه ظهوری
تعریف قاصدان

تعریف اہل مجلس

نگہ سر برآمود سلطان و خان — همه از کمر بسته روکان بمیان
بهنبد و جوان و بهبند پیر — چو هیبت سخا پیشگان ملک گیر
بگردن فرازے چو رایت علم — باقبال شان خورده نصرت قسم
صف حضدران از یمین و یسار — کشیده ترازکاکل و زلف یار
تف شیر از تاب شمشیر شان — تف آتش از آب شمشیر شان
سر نکته سنجان پایے سریر — ثریا نثار از ثناے کمر
بگفتن چو طوطے شکر خا همه — ادا کرده حق ادا ها همه
متانت به سنگینے کوهسار — حکایت ز شیرینے لاله زار
ز داغ محبت گل باغ شان — چراغ وفا روشن از داغ شان

نشستند تن بر دو پا در سے کرده باز
ز سیب ذقن بر زمان سیب ناز
شکیب آنچنان جیب تمکین درید
که شوقش بسر دست تسکین کشید
برآید گر از سینه آه نهان
برآرد مرادش نگاه نهان
بزلف پریشان بنجیر ساز
ز جمع حشم پشان تدبیر ساز
شکنجید در پوست دیوانگے
چه دیوانگے مغز فرزانگے
هوش در رگ و ریشه اهل هوش
ز خون گرمے ساقیان مست جوش
شکست خم فره شان بے شمار
که آید مگر توبه ها را بکار
اگر آورد رغبت نقل زور
تبسم برانگیزد از پسته شور
بباد آشتی شان داده تلخے اثر
ز چیدن بجز ریزش لب خوش مکن
چو چیدن بسر برده ابروے تان
که بے چین بسر برده ابروے تان
چو ریزد ز لعل شکر خنده نور
ز دندان شکر ریزد آن لعل شور
چو پیچانه مکس پرو بازنند
گل از شاخ برآرند و بر سر زنند

بشنیده گوئی چو مهمان نهند
ادب کسب آداب از ایشان کنند

ترا دیده عیش جسم از جام شان
چو اهل طرب شب نشینی کنند

گل و سنبل از شمعها سر زنند
بگلگیر سوزیست کز لب زنند

فصل در وصف شراب

کند جلوه صبح از صفای شراب
صراحی به خورشید پهلو زند

برد کامها از گزک بهرها
کند جلوه دینا بآن آب و تاب

شراب بی شود بر قد مهاش سبیل
شراب بی که او بهروی چو مردی

تکبر بقد کبر ز سیمای او
هم از پرتو جان دل افروز تر

مصفا تر از عیش هم مشربان
شعاعش ستاند ز خورشید باج

پرد از دل زاهدان تیرگی
سیلان فرستاد سیلاب رنگ

حریفان آزاد گیرد اسیر
زهی دولتش که در دولتش نگردد زوال

بشنیده گوئی چو مهمان نهند
ادب کسب آداب از ایشان کنند

سعادت نگین کنده بر نام شان
گل افشانی ایشان یاسمین کنند

بگلگشت پروانه ها پر زنند
کنند شعله ها صبح انگشت شام

فصل در وصف شراب

بدر تابد از شیشها آفتاب
حریفانه نامیده از او نوزند

چه اغان کند باده در جیشها
که مهتاب را سازد از شرم آب

که آید غم تا کشد از سبیل
چو میش نما به پیمانه دارد سری

تواضع تو آموزی از میخانه او
هم از دوا ع بر سینه دلسوزتر

گوارا تر از تلخ شیرین لبان
جهانش رساند به جمشید تاج

کند دیده ور از ان خیرگی
زده آب یاقوت از ان سرخ سنگ

جوانش جوان گوید و پیر پیر
شود سینه شفاف تر از لآل

شرر ہا کند از نفس مشعلہ ہا
کجا ساغرش دانہ قطرہ کاشت
شود ماہے از قطرہ معمورے
لبالب ز رحمت جہانے دروے
زجامش چکد قطرہ گر بر دوات
بسد ذائع از دو گیتی فتش و نگار
ز نامش اگر حرف اضداد خند
ز دو با غبان داستان سر زند
بدستش دہد نبض اگر جو بیمار
بہار است گلہا ے سیراب ما
ز ساغر کند نوش چو تحویل دل
وبال است پرہیز ازین مے وبال
ازان در شب اکثر شود جلوہ گر
ز نور شش چو مشعل فروزد اياغ

نعت شریف شمع و چراغ

شب از جلوہ شمع و مشعل چنان
ز شمع شبستان سحر پردہ سار
جہان از تجلے لبالب بہ بر
چنان از شرر شعلہ انجم فروز
شد در زمین ہوا تخم کار
شد دیدہ روشن ز خورشید شمع

کہ موجش شود سینہا صیقلے
کہ وہ رد لل شب زدیکا جاشت
طلوعش ز ند سکہ اختر ے
چکانند خورشید و ناہید از و
فروزیدہ عشرت جسم بات
شود ہال طاوسش آئینہ وار
دم پشکارے مشعلہا زند
سمن گونہ از غوان بر کند
کشد رخشہ از نیچہ شاخسار
بہ آرد برنگ خود احباب را
خورد غوطہ در نور قندیل دل
حلال ست چون خون دشمن حلال
کہ ہا آب حیوان لبود ہم اثر
چراغ دگر بر کند ہر چراغ

نعت شریف شب از شمع و چراغ

کہ او شمع گردید روشن بیان
ز قندیل ایوان نشتر درگداز
کہ شب اخترہ گردید روز آفتر
کہ راز شب افتاد بر روے روز
ورخشان شبستم خرمن فروغ مہ آرا
چو از روے شہ شبستم امید حج

فروغ آنچنان از شاعل دهد
که از زاغ بال چو اصطبل دهد

چنان خاک خورشید سیما شود
که خفاش سازنده جا شود

بخفاش نیکش ره یابد آن اضطراب
که خواهد خسته ز در دل آفتاب

بسازند اگر شکل پستان ز قیر
مباشد عجب گر بدوشند شیر

فتد آنچنان نور بر یکدگر
که تا حشر هرشب برو صبح سحر

برآرد سها چرخ آئینه فام
ز چرخش که در نیمه گردد تمام

شود پر ثوابت هنگامه بند
کند صبح از زور در گردن لبلبه

کواکب بسالند بر اوج نور
برآرد محیط هوا موج نور

بآن روشنی کش شود دیده دور
که گوئی ندیده ست خود را دگر

ز بس شمع سوهان کند نور تاب
شود خاکها سوزنش آفتاب

برین شب گر اعمی شود دیده دوز
زپروین کند خرده شیشه پرو

کسی را که افتد برین شب نگاه
نه بیند همه عمر روز سیاه

کند سایه شمع هر جا عبور
سنایان بود در شود ز چون میل نور

فقره ی فانوس

دل از قرص نورش بود مشتعل
اگر گبر فانوس گردد خیال

چو فانوس گلدسته تابان نور
ورو شعله نور باو همچو بلور

منقش چو دیباست فرزانگی
زده نقشبندان چین پر و رنگی

ز لعنت تنین بدان ناوک اندام تر
تن شمعش از نقره پس خام تر

ز پروانه سوختن کشتی بر گران
حجابی بآن نازنین در میان

نزاکت ز پیراهنش لاف باف
که گبر دوازان پر او شعله صاف

فروغی ازو در نقاب آورند
که از سایه اش آفتاب آورند

خنک وقتا بدار از تار نسبت ملتاب — شود سایه گر خیمهٔ آفتاب

دخانے کہ از شعلہ سجید دران — پرندہ زپے سرمهٔ اختران

بنازد بشمعش پر افشانه فتن — ببالد بپروانه آتش سوختن

زپروانه در خواست پیرایهٔ — که بر آتشش او زند دایهٔ

گریبان پروانه را افشان فرید — که چاکش بدامان او سر کشید

نگه کرد پروانه این التماس — که نوازد شش شعلهٔ دلفریب

بفانوس ازان شمع را این صفت — که در پرده خوبے نمایان تر ست

نه پروانه را شمع پا در گل ست — که پروانه شمع این محفل ست

ازو گرنه شوق رخشت بود تاب — چرا سے پر و دیدهٔ آفتاب

نظرہاے پاکان ستم مے کشید — جمالت بہ فریاد دیدن رسید

بیاسا قیا کامدا یام عدل — بنامم لبالب کن آن جام عدل

که از حرف عدل ست چشم و دلم — کنم از سخن دفع ظلم و ستم

بسخن دادن مدحت و داد سخن دادن بتقریب آن بحکایت پادشاه ایران آوردن

زهے عدل پرورش بے مثال — که گرگم کند بچه خود غزال

کند در تن ناخن شیر نے — اگر نگذرد از نیستانش سپے

اگر بر خورد گرگ ناگه بمیش — کند رم ز چنگال و دندان خویش

نه پروانه ماند اگر کبک باز — بمهرش نهد بر پر خویش باز

بخواب ار زند دزد بر کاروان — نفس بندد ش بر قضا دست جان

چنان ست عدل تو در اقلیم دار — که نوشیروان نیست از یاد دار

ز عدل تو جان در تن زندگیست — زمان تو بر جان پاینده گیست

بفتوای عدلت که دور از خطاست — دو صد باریک مرغ را خونبهاست

چو در وصف عدالت نسخه‌یی این

کنم نقلی از شاه ایران زمین

خدیو فلک رتبه عباس شاه
که در برج شاهی ست تابنده ماه

جهان روشن از شمع انصاف اوست
سحر پرتو نسخه صاف اوست

خط نسخ برنام کسری کشید
از و لفظ شاهی بمعنی رسید

شود طبع از فکر رزمش شجاع
بگفتن دهد وصف ریشش شجاع

ظفر کامیت دولتش بر کواست
بتیغ کجش خورده سوگند راست

ز خلقش خوشی وقف باغ و بهار
ز جودش بهر صرف جیب و کنار

متاع دو عالم بر یش یکی پشیز
نشد چیره بر خاطرش هیچ چیز

دلی در فضای دلش میل باز
شب و روز مهال در پیش که ده باز

چو در صید کشور دلی داده است
بامداد بازش خوش افتاده است

شهان را ضرورست مشق شکار
که آید بپی صید دلها بکار

ز شیر از روزی بآئین جم
برون را ند دارای دارا حشم

سحرگه پر افشا طاز هوای شکار
بخنده مست مبارک سیران دیار

گزین تیشش گرم جولانگهی
ز نقش سمش خاک در غبغبی

ز افشاندن سنبلستان بال
پر از نافه جیب صبا و شمال

شه از ریگش جوهر لعلها
رخ ماه سیلی خور نعلها

روان در رکابش لب چرخ پیر
ز خورشید بر دوش قندیل تیر

لب تشنه گله خالی باز ها
هوا قشلم موج پر واز ها

غزالان شهری بدام نظر
بشهر گه داده شاه دلیر

دلش گرده وزن — تراز پله شده در درون گوزن
زهندگش چو کبک دری — تنه اشیده از سینه کبک زنگ
زهرسش دل آهوان شوخ چشم — به فتراک او چشمها دوخته
زهشتش پر از زهره دهان خدنگ — ز پرچین سوفار کوران پلنگ
ز صید افگنیهای شاه و سپاه — چو گرد ید خالی و پر صید گاه
تا آهنگ شهر از بیابان و دشت — سپه بر کنار دیی برگذشت
فغان بجوز شهره گرفت — عنان نگاه شهنشه گرفت
نظر کرده شد دید بیچاره — سرا پا فغان از ستمکاره
نهان چهره در گرد مظلومیی — ز مژگان روان اشک محرومیی
ز لیخایی نداشت پیکر دلش — نهان حزن یعقوبیی در گلش
که از سنبله تا بسنبل تنه — که در تیز رفتار لیشش ندیده
بپرسید احوال و داد اوش زبان — سخنهای آغشته در خون نشانده
که از سنبله بازوداران یکی — بر گردن کشیها سرا پا رگی
ز من سنبه بازو تو مرغی ربود — که پیشم بعهد و سیمرغ بود
شده سنبله تا نان من صبح و شام — نهاده سه پیمانه چون سیم خام
شده تیره بی سایه اش بام من — همایی که پر رفته از دام من
چه گویم ز بیداد آن پر عتاب — که کرده است چون مرغ خویشم کباب
ز مرغان دراینده فریاد می طلبم — شده از گنبل دمن بخون می طپم
نه از غصه کاهیده بی زورم — لبوسیی عدم بال و پیی ز نورم
چو آن زال لب از فغان برگرفت — شهنشاه سر از عنان برگرفت

بگفتش برین لشکر افگن نظر — بچشم آیدت آن ستمگر بگو
وگرنه زبان تیغ کن در میان — نشانی دگوی و بخونش نشان
تماشا کش باسیخ چنین کباب — که حاصل دران راستخوانم بود
که ماند بما دم نشان کسی — بدانم چنین و چنان کسی
ملا آن تیر کاندر نگاهم گداخت — که گه بینم اورا تواانم شناخت
مشخص نه نجرم سپه بیشمار — خدو ماند و او رزند هر کار
زجوش غضب آتشی برفروخت — که بر چرخ نسرین را بر بسوخت
زهر سوی راه نظر می گرفت — که در هر که میدید در خشمی گرفت
زدانین جیم از نهیب آن شعله سر — که سوزند بر یکدگر خشک و تر
باطفای آن شد چنین چاره ساز — که آبی بران ریزد از خون باز
بدستش سیکی نازنین باز بود — که از سینه پیرایهٔ ناز بود
بچنگال قهرش سر از تن بکند — بخوار یش از دست در یا فگند
پس انگه ز لشکر سر باز خواست — زهی شاه عادل زهی باز خواست
بیکدم سر باز جیندان بدید — که آن عرصه را دام کنجشک دید
چو از حکم دارای کشور شکار — سر باز رفت و دل باز دار
بباد عدالت چو گل بر شگفت — بآن زال مقدی زر داد و گفت
گر بود مرغ تو غمان بزاد — که این بیضها در کنارت نهاد
بتوفیق آن معدلت داد ساز — سجود مند افوند کنجشک باز
برآورد کوس عدالت بیام — که زین کوس خیزد صدائی دوام
بنار د اگر ابر عدل شهان — گیاهی نروید بباغ جهان
شود ملک روشن بپرواز عدل — سعادت شکارست شهباز عدل

نهالی ست عدل و بیت بار او — ستم پرنیانی ست فرش دار او

کشد خیمه سایه بر آفتاب — که عدلش ستون ست و جودش طناب

دو دادار کنون پرورانند زمن — یکی دخترانسان یکی در دکن

دکن از ارم رونما خواست ست — که از عدل برهان شه آراست ست

فتد لرزه معذرت بر صبا — بسبهو ار چه پهلو زند بر گیا

وگر حاجت افتد بخواب گران — شود دیده پاسبان

ز لنبت فتد بیگنه در وبال — خنگشته چون خونیان پایمال

نشینند زبلبل گل ار بر کنار — کند غنچه دلبستگی آشکار

خزان بر بطرافت کرده با باغ جنگ — نکرد شنه گو پاک سوسن ز رنگ

ز خم در زبانها حکایت نماند — رواج متاع شکایت نماند

اگر کرده ام من درین شکوه باز — نداند کسے را ز ما نازو نیاز

بیا ساقی آن ساغر غصه خوار — بشکرانه عیش را کن نثار

که طرز شکایت دهم یاد عشق — رسد حسن شاید بفریاد عشق

به جلد تمنای عشق و شکوه بی وفایی حسن بکشودن باد بخوابی بخت خود شتودن

درین کس شکوه دارد درین روزگار — من از پرده دارو خورازغیر دار

دلم ده زبان هم که گردید فرض — که در دل خود رسانم بعرض

لب چون بر دی جمالت نگاه — همه هفته هفته همه ماه ماه

مبادا ازین ظلم بر چشم من — برانصاف حسن تو آید سخن

ز اورا نخوانند زبان کام یافت — که شهد ثنایے تو در کام یافت

ولی چشم شب خیز کارے نکرد — بصد گریه یک دعا رسے نکرد

ز نام تو در حنده لب غوطه خورد — ولی گریه بر دیده پائے نشرد

لب و چشم از عشق معجز نمایے
یکے خندہ خیزد دگر گریہ زاید

چو عشق تو تقسیم دولت نمود
زبان حصہ و دیدہ من ربود

ز بعد ان چنان دیدہ گریان شدہ
کہ از گریہ اشکش خندہ نمایان شدہ

ندیدہ ست تا از گست سوے من
نخندید چندان کہ بر روے من

بچشم شبے خواب نامد برون
کہ مژگان بہ نشتر نکردش بخون

کجا جائے خواب ست این چشم تر
فتاد ست صد گریہ بر یک گذر

نگہ را ضرور ست سختے دگر
نگردم بامید سختے دگر

فرو مے برد دیدہ ام اشکہا
نہانے نخم جگر مے خورد رشکہا

چو در بندگے بندہ جان سپارد
شود کہتر و کہتر او اعتبارد

من از طالع خویش در حیرتم
کہ چون خدمتم کہنہ شد در قتم

ز بخت ست کارم سراسر خلل
ہ بختی دگر کاش میشہ بدل

ہمانا کہ ہندوست بخت نگون
کہ سعیش اثر مید بد او ز گون

زینش جدائے دل آزردہ ام
کہ این زار نالے ز حد بردہ ام

بجز شکوہ ام گرچہ در دل ذکر نیست
ولے شکوہ ام کمتر از شکر نیست

دلم در رہے مے زند پیچ و تاب
کہ آبے بلبہا چکاند شتاب

بود از مست آنقدر ننگ و عار
کہ در بارگاہم نہ بخشند بار

من ناشنادہ و این تمنائے خویش
کہ وا کردہ ام در دلش جائے خویش

چہ بیم ست بر حال آن ناشکیب
کہ تنہا بماند شش خوردن از خود فریب

با فسون زبان در زبان آمدم
ز دل دادن دل پشیمان آمدم

باین حال در شکوہ تعجیل نیست
کہ امید عفا جز بتاویل نیست

من ساختہ دل بستنم بس ست
کمانے برائے تفنیم بس ست

چرا این در ایام دستور گشت
کہ نندو یک را باید از دور گشت

بہ بال ست سرمایۂ آن حیات
کہ گیرد بر ان مرگ ہجران برات

گران نیست بار فراق آنقدر
کہ کوہ از کشیدن نیازد کمر

دل غائبان را نپرسد حضور
خوشا بخت استادگان حضور

کہ کوشند در عرض احوال خویش
ز روی تو بینند اقبال خویش

من ناتوان چشم دارم نگاہ
لب پر سخن دیدہ پر نگاہ

فروغے ز روم گاہ گاہے بجوئیش
مدارم گمان گناہے بجوئیش

بعفوت از تو گویم گناہیم ہست
سراپا گناہم لب از عذر رست

بجز خط خون بر گناہم مکش
ولی انتقام از نگاہم مکش

نگہ دارد این چشم از کار خویش
کہ بختی گناہش بر خسار خویش

مروت نگہ میزبانان شود
کہ دشوار چشم من آسان شود

گدائست خوارے کشد بر سرے
عزیزست این دیدۂ تر عزیز

ز خاکم رہت سرمۂ یافت ست
فروغ جمالت بر و تافت ست

پر ست از جمال دل آرائے تو
بہارم من ست از تماشائے تو

بہ بوئے تو بر یاسمن عاشقم
ز مہر تو بر خویشتن عاشقم

محبت بقید وفا بند نیست
چنین حرف جز حرف احباب نیست

بہر جا بخشد عشق یاد زمان
ہمہ عرف و عادت رود بر کمان

کسی از تو ہرگز نباشد ملول
اگر زہر باشد شکر میشود

محبت بہر سینہ کاید درون
نشیند کند خانہ بیرون

محبت مرا کرد و بیدار خواہ
کہ گم نہ شد ان بر در بارگاہ

باهل نظر نذرها داده اند
که از چشم دربان نیفتاده اند

خوش آن دم که در بزم گردون بساط
برانداز پیمانهای نشاط

مهیا ہوے مستانہ وے کشم
بہر جرعہ صد میخانہ وے کشم

گل شوخ تم از آب و گل تہ دہد
برقاصے از سینہ دل برجہد

زمویت صد تیم تمارے شود
زروئیت نگاہم بہارے شود

دہد جبہ ام از سجود حضور
بہ بیشانیے ماہ خورشید نور

شود دشت حکمے از زگست حاصل
کہ دیگر تغافل نگاہد دلم

بشادے برآ با غم انذ شیگان
مدان سہل شغل نظر شیگان

محبت لآل و صدف سینہ است
گہ صیقل و چہرہ آئینہ است

بنود آتش حسن بروشن چنین
گہ گرد شش از بادداں بنین

بنقاشیے حسن دل در رفوست
گہ چہر ہ دارد بصور او ست

شود حسن صاف از نظر ہای پاک
زبا عشق لآنت از جاگہای چاک

اگر عشق ظاہر کند راز ہا
سجن محبت کند نازہا

چہ نازست این نازاہل نیاز
کہ باشد خریدار شش ارباب ناز

شود عجز را چون تکبر ضرور
نیابے ملائم ترسیے از غرور

نگہ ساعد حسن گردد ستون
کہ سر پنجہ عشق آید برون

سنجہ حسن کون و مکان بیست عشق
بنازم بالاسیے دست عشق

ازان قطرہ آن تلاطم بردند
کہ شرمش گریبان قلزم درد

دہد زرہ را رو اگر در عتاب
بگرمے شود چہرہ با آفتاب

چو زانوے مشک نگہ تکند
ستہا ناز بیاسیے نہ کند

از و آن مراعات ظاہر شود
کہ فندہا دپرویز ناظر شود

چه گویم چه هست ارنه گویم دلم
نه ناگفتنی را نهفتن خوش است

توانائی از ناتوانان طلب
دل ناتوان از سخنت جانان طلب

گدائی که شد پاس دل دارش است
چه غرقست که در آب و گل کار دش است

چه کان و چه دریا بین دست گاه
گدائی نکند از گدایان شاه

بجاه گدایان شاهے که دید
زر و سیم شان ماه و ماهی که دید

بنازم بپشت گدائے شهم
برانم ز خود هر که برائے شهم

تمیت رسانند از آسمان
بفرق من ارزد بسجدهٔ آستان

بزعفران نسپرد از سیم دست پاس من
خدا داده این فرق درگه شناس

ز هر موی اگر صد زبان آورم
ورا از هزاران صد یکی آورم

نیاید بروان تا دوام حیات
دل از عهدهٔ شکر این التفات

که یاد تو در سینه مسکن گرفت
مرا از برائے تو زمن گرفت

زخلق تو عالم گلستان من
جهان غیر کوئے تو زندان من

سر و زبے سجدهٔ آستان
زده تکیه بر جبهه آسمان

نسود اے ستائے و خاک کوئے
شود سود سرمایهٔ آبروئے

بامثال از اد سے بندگے
رسانید همت ز فرخندگے

بدین بخت بلند مرزمن مژده
که سوئے آید از تا بر کم سجده

ز شبنم توشه سود ها سود من
گرد برده از لبود ها لبود من

که خود را بدلالت لیلے خود فروخت
زبان کشید و دیده پر سود و دوخت

مرا از عاشق
لیلے سود خود در میان نیستم
نکش دست جنس زیان نیستم

زمین بوده ام آسمان گشته ام
فلک فطرتم کز تبار ملک
بدریا و کان قیمت من کجاست
ز تو قیمتی تر بیابد کسی
شناسندگان زر برابر نهند
صفا بست حرف خموشی خطاست
ز مهرت دلی دارم و صد حضور
بدنبال عشق تو افتاده ام
بجذبت محبت ز خود رسته ام
ز پیچید غم با امید نماند
اگر قطره ام قطره قانع نیم
ز هر کس خیالت جدا نیم دلد
دل من نگه طاق آن غمزه بود
بران دل بصد چشم باید گریست
دلے سے کشد آرزویت مگر
ز نظارگی تا نیابد زیان
قبولے دگر دارد این آستان
مرا فرصتے باید اندر مهرت
دل مدعی را به مهرت چکار
دغا خورد هر کس فدا نیت نشد
ازین دره گفته تنگ که جوید گران

نیم انجمن آشنان گشته ام
گران گوهرم کز نسنجند تیمیتم
بجایے که از بست یک بلی صد بهاست
باندک رضا جوی مرادے بگیر
گهر در بهاے گهر میدهند
تو بی مشتری خود فروشی بجاست
یکی دور ازین عیشش و سخواه دور
بزور و زر و زیبا سے دلے داده ام
ز تن گاه برگ بر بسته ام
که خورشید بر ذره پیچیده اند
نمایان از نیم که در خود گم
به بیگانگی آشنا نیم داد
که مهرت بر و بیش در جان کشود
که یک لحظه بی آرزوئی تو نیست
بآن دل که بیند در و جز تهے
ز نظاره است که شود مهره ور
که رو بجز بر جبهه را ستان
که از خاک پاییت بردا فسرے
که بالاله زار و کبا شود زار
گدا مرد هر کس گدا نیت نشد
سرشکش بهدین باد بار گران

ساقی نامۂ ظہوری

۲

۳

۴

۵

۶

۷

۸

۹

۱۰

۱۱

۱۲

۱۳

۱۴

۱۵

۱۶

۱۷

۱۸

۱۹

۲۰

۲۱

۲۲

۲۳

۲۴

۲۵

۲۶

۲۷

۲۸

۲۹

۳۰

۳۱

۳۲

۳۳

۳۴

۳۵

۳۶

۳۷

۳۸

۳۹

۴۰

۴۱

۴۲

۴۳

۴۴

۴۵

۴۶

۴۷

۴۸

۴۹

۵۰

۵۱

۵۲

۵۳

۵۴

۵۵

۵۶

۵۷

۵۸

۵۹

۶۰

۶۱

۶۲

۶۳

۶۴

۶۵

۶۶

۶۷

۶۸

۶۹

۷۰

۷۱

۷۲

۷۳

۷۴

۷۵

۷۶

۷۷

۷۸

۷۹

۸۰

۸۱

۸۲

۸۳

۸۴

۸۵

۸۶

۸۷

۸۸

۸۹

۹۰

۹۱

۹۲

۹۳

۹۴

۹۵

۹۶

۹۷

۹۸

۹۹

۱۰۰

۱۰۱

۱۰۲

۱۰۳

۱۰۴

۱۰۵

۱۰۶

۱۰۷

۱۰۸

۱۰۹

۱۱۰

۱۱۱

۱۱۲

۱۱۳

۱۱۴

۱۱۵

۱۱۶

۱۱۷

۱۱۸

۱۱۹

۱۲۰

۱۲۱

۱۲۲

۱۲۳

۱۲۴

۱۲۵

۱۲۶

۱۲۷

۱۲۸

۱۲۹

۱۳۰

۱۳۱

۱۳۲

۱۳۳

۱۳۴

۱۳۵

۱۳۶

۱۳۷

۱۳۸

۱۳۹

۱۴۰

۱۴۱

۱۴۲

۱۴۳

۱۴۴

۱۴۵

۱۴۶

۱۴۷

۱۴۸

۱۴۹

۱۵۰

۱۵۱

۱۵۲

۱۵۳

۱۵۴

۱۵۵

۱۵۶

۱۵۷

۱۵۸

۱۵۹

۱۶۰

۱۶۱

۱۶۲

۱۶۳

۱۶۴

۱۶۵

۱۶۶

۱۶۷

۱۶۸

۱۶۹

۱۷۰

۱۷۱

۱۷۲

۱۷۳

۱۷۴

۱۷۵

۱۷۶

۱۷۷

۱۷۸

۱۷۹

۱۸۰

۱۸۱

۱۸۲

۱۸۳

۱۸۴

۱۸۵

۱۸۶

۱۸۷

۱۸۸

۱۸۹

۱۹۰

۱۹۱

۱۹۲

۱۹۳

۱۹۴

۱۹۵

۱۹۶

۱۹۷

۱۹۸

۱۹۹

۲۰۰

۲۰۱

۲۰۲

۲۰۳

۲۰۴

۲۰۵

۲۰۶

۲۰۷

۲۰۸

۲۰۹

۲۱۰

۲۱۱

۲۱۲

۲۱۳

۲۱۴

۲۱۵

۲۱۶

۲۱۷

۲۱۸

۲۱۹

۲۲۰

۲۲۱

۲۲۲

۲۲۳

۲۲۴

۲۲۵

۲۲۶

۲۲۷

۲۲۸

۲۲۹

۲۳۰

۲۳۱

۲۳۲

۲۳۳

۲۳۴

۲۳۵

۲۳۶

۲۳۷

۲۳۸

۲۳۹

۲۴۰

۲۴۱

۲۴۲

۲۴۳

۲۴۴

۲۴۵

۲۴۶

۲۴۷

۲۴۸

۲۴۹

۲۵۰

۲۵۱

۲۵۲

۲۵۳

۲۵۴

۲۵۵

۲۵۶

۲۵۷

۲۵۸

۲۵۹

۲۶۰

۲۶۱

۲۶۲

۲۶۳

۲۶۴

۲۶۵

۲۶۶

۲۶۷

۲۶۸

۲۶۹

۲۷۰

۲۷۱

۲۷۲

۲۷۳

۲۷۴

۲۷۵

۲۷۶

۲۷۷

۲۷۸

۲۷۹

۲۸۰

۲۸۱

۲۸۲

۲۸۳

۲۸۴

۲۸۵

۲۸۶

۲۸۷

۲۸۸

۲۸۹

۲۹۰

۲۹۱

۲۹۲

۲۹۳

۲۹۴

۲۹۵

۲۹۶

۲۹۷

۲۹۸

۲۹۹

۳۰۰

۳۰۱

۳۰۲

۳۰۳

۳۰۴

۳۰۵

۳۰۶

۳۰۷

۳۰۸

۳۰۹

۳۱۰

۳۱۱

۳۱۲

۳۱۳

۳۱۴

۳۱۵

۳۱۶

۳۱۷

۳۱۸

۳۱۹

۳۲۰

۳۲۱

۳۲۲

۳۲۳

۳۲۴

۳۲۵

۳۲۶

۳۲۷

۳۲۸

۳۲۹

۳۳۰

۳۳۱

۳۳۲

۳۳۳

۳۳۴

۳۳۵

۳۳۶

۳۳۷

۳۳۸

۳۳۹

۳۴۰

۳۴۱

۳۴۲

۳۴۳

۳۴۴

۳۴۵

۳۴۶

۳۴۷

۳۴۸

۳۴۹

۳۵۰

۳۵۱

۳۵۲

۳۵۳

۳۵۴

۳۵۵

۳۵۶

۳۵۷

۳۵۸

۳۵۹

۳۶۰

۳۶۱

۳۶۲

۳۶۳

۳۶۴

۳۶۵

۳۶۶

۳۶۷

۳۶۸

۳۶۹

۳۷۰

۳۷۱

۳۷۲

۳۷۳

۳۷۴

۳۷۵

۳۷۶

۳۷۷

۳۷۸

۳۷۹

۳۸۰

۳۸۱

۳۸۲

۳۸۳

۳۸۴

۳۸۵

۳۸۶

۳۸۷

۳۸۸

۳۸۹

۳۹۰

۳۹۱

۳۹۲

۳۹۳

۳۹۴

۳۹۵

۳۹۶

۳۹۷

۳۹۸

۳۹۹

۴۰۰

۴۰۱

۴۰۲

۴۰۳

۴۰۴

۴۰۵

۴۰۶

۴۰۷

۴۰۸

۴۰۹

۴۱۰

۴۱۱

۴۱۲

۴۱۳

۴۱۴

۴۱۵

۴۱۶

۴۱۷

۴۱۸

۴۱۹

۴۲۰

۴۲۱

۴۲۲

۴۲۳

۴۲۴

۴۲۵

۴۲۶

۴۲۷

۴۲۸

۴۲۹

۴۳۰

۴۳۱

۴۳۲

۴۳۳

۴۳۴

۴۳۵

۴۳۶

۴۳۷

۴۳۸

۴۳۹

۴۴۰

۴۴۱

۴۴۲

۴۴۳

۴۴۴

۴۴۵

۴۴۶

۴۴۷

۴۴۸

۴۴۹

۴۵۰

۴۵۱

۴۵۲

۴۵۳

۴۵۴

۴۵۵

۴۵۶

۴۵۷

۴۵۸

۴۵۹

۴۶۰

۴۶۱

۴۶۲

۴۶۳

۴۶۴

۴۶۵

۴۶۶

۴۶۷

۴۶۸

۴۶۹

۴۷۰

۴۷۱

۴۷۲

۴۷۳

۴۷۴

۴۷۵

۴۷۶

۴۷۷

۴۷۸

۴۷۹

۴۸۰

۴۸۱

۴۸۲

۴۸۳

۴۸۴

۴۸۵

۴۸۶

۴۸۷

۴۸۸

۴۸۹

۴۹۰

۴۹۱

۴۹۲

۴۹۳

۴۹۴

۴۹۵

۴۹۶

۴۹۷

۴۹۸

۴۹۹

۵۰۰

۵۰۱

۵۰۲

۵۰۳

۵۰۴

۵۰۵

۵۰۶

۵۰۷

۵۰۸

۵۰۹

۵۱۰

۵۱۱

۵۱۲

۵۱۳

۵۱۴

۵۱۵

۵۱۶

۵۱۷

۵۱۸

۵۱۹

۵۲۰

۵۲۱

۵۲۲

۵۲۳

۵۲۴

۵۲۵

۵۲۶

۵۲۷

۵۲۸

۵۲۹

۵۳۰

۵۳۱

۵۳۲

۵۳۳

۵۳۴

۵۳۵

۵۳۶

۵۳۷

۵۳۸

۵۳۹

۵۴۰

۵۴۱

۵۴۲

۵۴۳

۵۴۴

۵۴۵

۵۴۶

۵۴۷

۵۴۸

۵۴۹

۵۵۰

۵۵۱

۵۵۲

۵۵۳

۵۵۴

۵۵۵

۵۵۶

۵۵۷

۵۵۸

۵۵۹

۵۶۰

۵۶۱

۵۶۲

۵۶۳

۵۶۴

۵۶۵

۵۶۶

۵۶۷

۵۶۸

۵۶۹

۵۷۰

۵۷۱

۵۷۲

۵۷۳

۵۷۴

۵۷۵

۵۷۶

۵۷۷

۵۷۸

۵۷۹

۵۸۰

۵۸۱

۵۸۲

۵۸۳

۵۸۴

۵۸۵

۵۸۶

۵۸۷

۵۸۸

۵۸۹

۵۹۰

۵۹۱

۵۹۲

۵۹۳

۵۹۴

۵۹۵

۵۹۶

۵۹۷

۵۹۸

۵۹۹

۶۰۰

۶۰۱

۶۰۲

۶۰۳

۶۰۴

۶۰۵

۶۰۶

۶۰۷

۶۰۸

۶۰۹

۶۱۰

۶۱۱

۶۱۲

۶۱۳

۶۱۴

۶۱۵

۶۱۶

۶۱۷

۶۱۸

۶۱۹

۶۲۰

۶۲۱

۶۲۲

۶۲۳

۶۲۴

۶۲۵

۶۲۶

۶۲۷

۶۲۸

۶۲۹

۶۳۰

۶۳۱

۶۳۲

۶۳۳

۶۳۴

۶۳۵

۶۳۶

۶۳۷

۶۳۸

۶۳۹

۶۴۰

۶۴۱

۶۴۲

۶۴۳

۶۴۴

۶۴۵

۶۴۶

۶۴۷

۶۴۸

۶۴۹

۶۵۰

۶۵۱

۶۵۲

۶۵۳

۶۵۴

۶۵۵

۶۵۶

۶۵۷

۶۵۸

۶۵۹

۶۶۰

۶۶۱

۶۶۲

۶۶۳

۶۶۴

۶۶۵

۶۶۶

۶۶۷

۶۶۸

۶۶۹

۶۷۰

۶۷۱

۶۷۲

۶۷۳

۶۷۴

۶۷۵

۶۷۶

۶۷۷

۶۷۸

۶۷۹

۶۸۰

۶۸۱

۶۸۲

۶۸۳

۶۸۴

۶۸۵

۶۸۶

۶۸۷

۶۸۸

۶۸۹

۶۹۰

۶۹۱

۶۹۲

۶۹۳

۶۹۴

۶۹۵

۶۹۶

۶۹۷

۶۹۸

۶۹۹

۷۰۰

۷۰۱

۷۰۲

۷۰۳

۷۰۴

۷۰۵

۷۰۶

۷۰۷

۷۰۸

۷۰۹

۷۱۰

۷۱۱

۷۱۲

۷۱۳

۷۱۴

۷۱۵

۷۱۶

۷۱۷

۷۱۸

۷۱۹

۷۲۰

۷۲۱

۷۲۲

۷۲۳

۷۲۴

۷۲۵

۷۲۶

۷۲۷

۷۲۸

۷۲۹

۷۳۰

۷۳۱

۷۳۲

۷۳۳

۷۳۴

۷۳۵

۷۳۶

۷۳۷

۷۳۸

۷۳۹

۷۴۰

۷۴۱

۷۴۲

۷۴۳

۷۴۴

۷۴۵

۷۴۶

۷۴۷

۷۴۸

۷۴۹

۷۵۰

۷۵۱

۷۵۲

۷۵۳

۷۵۴

۷۵۵

۷۵۶

۷۵۷

۷۵۸

۷۵۹

۷۶۰

۷۶۱

۷۶۲

۷۶۳

۷۶۴

۷۶۵

۷۶۶

۷۶۷

۷۶۸

۷۶۹

۷۷۰

۷۷۱

۷۷۲

۷۷۳

۷۷۴

۷۷۵

۷۷۶

۷۷۷

۷۷۸

۷۷۹

۷۸۰

۷۸۱

۷۸۲

۷۸۳

۷۸۴

۷۸۵

۷۸۶

۷۸۷

۷۸۸

۷۸۹

۷۹۰

۷۹۱

۷۹۲

۷۹۳

۷۹۴

۷۹۵

۷۹۶

۷۹۷

۷۹۸

۷۹۹

۸۰۰

۸۰۱

۸۰۲

۸۰۳

۸۰۴

۸۰۵

۸۰۶

۸۰۷

۸۰۸

۸۰۹

۸۱۰

۸۱۱

۸۱۲

۸۱۳

۸۱۴

۸۱۵

۸۱۶

۸۱۷

۸۱۸

۸۱۹

۸۲۰

۸۲۱

۸۲۲

۸۲۳

۸۲۴

۸۲۵

۸۲۶

۸۲۷

۸۲۸

۸۲۹

۸۳۰

۸۳۱

۸۳۲

۸۳۳

۸۳۴

۸۳۵

۸۳۶

۸۳۷

۸۳۸

۸۳۹

۸۴۰

۸۴۱

۸۴۲

۸۴۳

۸۴۴

۸۴۵

۸۴۶

۸۴۷

۸۴۸

۸۴۹

۸۵۰

۸۵۱

۸۵۲

۸۵۳

۸۵۴

۸۵۵

۸۵۶

۸۵۷

۸۵۸

۸۵۹

۸۶۰

۸۶۱

۸۶۲

۸۶۳

۸۶۴

۸۶۵

۸۶۶

۸۶۷

۸۶۸

۸۶۹

۸۷۰

۸۷۱

۸۷۲

۸۷۳

۸۷۴

۸۷۵

۸۷۶

۸۷۷

۸۷۸

۸۷۹

۸۸۰

۸۸۱

۸۸۲

۸۸۳

۸۸۴

۸۸۵

۸۸۶

۸۸۷

۸۸۸

۸۸۹

۸۹۰

۸۹۱

۸۹۲

۸۹۳

۸۹۴

۸۹۵

۸۹۶

۸۹۷

۸۹۸

۸۹۹

۹۰۰

۹۰۱

۹۰۲

۹۰۳

۹۰۴

۹۰۵

۹۰۶

۹۰۷

۹۰۸

۹۰۹

۹۱۰

۹۱۱

۹۱۲

۹۱۳

۹۱۴

۹۱۵

۹۱۶

۹۱۷

۹۱۸

۹۱۹

۹۲۰

۹۲۱

۹۲۲

۹۲۳

۹۲۴

۹۲۵

۹۲۶

۹۲۷

۹۲۸

۹۲۹

۹۳۰

۹۳۱

۹۳۲

۹۳۳

۹۳۴

۹۳۵

۹۳۶

۹۳۷

۹۳۸

۹۳۹

۹۴۰

۹۴۱

۹۴۲

۹۴۳

۹۴۴

۹۴۵

۹۴۶

۹۴۷

۹۴۸

۹۴۹

۹۵۰

۹۵۱

۹۵۲

۹۵۳

۹۵۴

۹۵۵

۹۵۶

۹۵۷

۹۵۸

۹۵۹

۹۶۰

۹۶۱

۹۶۲

۹۶۳

۹۶۴

۹۶۵

۹۶۶

۹۶۷

۹۶۸

۹۶۹

۹۷۰

۹۷۱

۹۷۲

۹۷۳

۹۷۴

۹۷۵

۹۷۶

۹۷۷

۹۷۸

۹۷۹

۹۸۰

۹۸۱

۹۸۲

۹۸۳

۹۸۴

۹۸۵

۹۸۶

۹۸۷

۹۸۸

۹۸۹

۹۹۰

۹۹۱

۹۹۲

۹۹۳

۹۹۴

۹۹۵

۹۹۶

۹۹۷

۹۹۸

۹۹۹

۱۰۰۰

محال ست این سعی کس چون کنیم
که قرصے ز مہر طبق سیر دن کند

مبا مہت چو طوطی برآرد نفس
زبال و پرخویش سازد قفس

ز بہام تو مستیم حبشی کیست
بروئی تو مجیم خورشید کیست

نبینیم در جلوۂ مہر و ماہ
که بر دیدۂ ما روان نباشد نگاہ

گدایت نداند در سے دیگران
ندارد سر سے ما سر دیگران

بکوئے ہوس خود سران نیستیم
بہر در فتاد دیگران نیستیم

بسانِ خود اندر رحمت خود ایم
نه از اہل غیرت که غیرت خود ایم

بشیر سے خرامید نخجیر ما
کم از شے کس نیست تقصیر ما

بصد عفو جرمے بہانے کنیم
چو در جرم خود ما جرائے کنیم

ازین راہ جز سالک آگاہ نیست
درین راہ کو آنکه گمراہ نیست

چه جاست در قصهٔ اہل راز
زکوتاہ حرفان زبانے دراز

نه آن سر نہادیم بر آستان
که بردارد شش کوشش آسمان

بغیر از سجود تو در جبہه نیست
اگر شرق اگر غرب قبلہ یکی ست

شب با در روز دل در زمین بوئش نیست
بپرس از خیاکت که جاسوس کیست

کسے نیست بخیر از تو در دل بپرس
بپرس از دل احوال ہر دل بپرس

چه ماه و چه ناہید دل سر کش ست
مرا نعل خورشید در آتش ست

درین دیده جز ظلمت یار نیست
نگاہے تماشائے اغیار نیست

اگر دیده ام خار کویت بخواب
نگه گشته در دیدن گل نقاب

ز اہل وفا نقش انگشت نشست
که بر خاک کویت زشش نقش بست

زبادے برآرم تعیشر فغان
که خاکم رباید ازین آستان

کند آن زمان خاک من غیر باد
که گرد تو گرد و اندیشش گرد باد

در شکایت سنجیده

بگویم شرح هندم اگر شست و شوے — همان خاک کویت لبود آبروے
گرفتم مراهست پاے دگر — جز این کوی خود نیست جاے دگر
غریبست در سینه یاد وطن — غبار غریبیست باد وطن
به بیمار لطف لبیبان خوشست — وطن در دل ما غریبان خوشست
به نفرین غریب ترا زین تبر — که گویند بادت وطن آنچنان
چو حرف تو با لب شود همزبان — ز حرف همه مهر گردد دوبان
فرامش گشتند اهل غرض — که یاد تو جوشهر شد و دل عرض
بدهر سابقے اے اختر تابناک — باین همت الوند از ان جنس پاک
که مستانه جوشش سیاوشش زخم — سنے خشک گردم برآتشش ز غم

شکایت سنجیده

بسے عذرهست اردهد از ننگ گفت — شکایت شه را راه گفتن گرفت
شکایت کنم اول از بخت خویش — که روزم را کرد چون رفت خویش
لبم خشک گردید از آسیاب او — غمم گشته بیدار از خواب او
ز راه کرم گشت خضر رهم — که ره داد در مجلس خود شهم
ز غربت سهم سوی بگردون رسانند — بصد خواریم بر در و بیرون نشانند
از دهر و غم سینه پر نم ترست — که در سنگ از خاره محکم ترست
چرا غم بصد سعی روشن کند — که جیبش پر از باد دامن کند
کند چاشنے گیرم از شهد ناب — که زهرے ز کامم شود کامیاب
ز گشتم طراوت به گلشن دهد — که در لو شعرام برق خرمن نهد
هوس داشتم خویش را راحتے — چه سازم باین طالع تهمتے
به بخت چنین کس کجا ساخت بست — به بین از برابم چها ساخت بست

چنین بخت از مهر خصمان خوش است
با خدا بخش از شاه و زان خوش است

دل ساده تا کے خورد باز پیش
کسے چند سازد و نبا سازد پیش

بہ تبدیل بختم اشارت نماے
کہ امید در دل بدل کرد جاے

زا مداد طالع بآن حالتم
کہ از دشمن و دوست در خجلتم

ز بیگانگان شرمساری بلاست
و زان صعبتر خجلت آشناست

گرفتم کہ سازم باین ہر دو حال
چہ سازم کہ دارم ز خویش انفعال

محبت محبت زدم سالہا
نگفتیم کہ افتم باین حالہا

دل باغ طبعان ز آزردگے
مبینا د اکسیب پژمردگے

بہاے متاعم اگر کاسد ست
غمی نیست غم شادی حاسد ست

بسیلے کنم سرخ رخسار زرد
چہ حاصل عیانست آثار درد

بخاشاک شکے سازم افگر نہان
علم سے زند دود بر آسمان

فرو سے خورم غصہ سینہ در
کہ از پردہ ناگہ نفیتم بدر

ز بیم شماتت بخون می طپم
ز خصمان نہان در درون می طپم

بدل گر بہ غم گریہ می کنم
بجاں آہ حسرت زرہ می کنم

تو بار محنت کمان سے شوم
ز بیطاقتے ہا بران سے شوم

کہ کام و زبا بے بفو عاد ہم
چو دیوانگان سر بصحرا دہم

ز نم آنچنان در رہ سجدہ گام
کہ یا بد گزیدن ز لعل تو کام

بجنبم چو بر خویش یا ہم جبر
کہ از مرغ پر بستہ ام لبستہ تر

و فا طوق گر دید در گردنم
فرو چیدہ و صد کوہ در دامنم

بیازو سے دل زور غم سے زنم
کہ ز نجیر امید در ہم زنم

ولیکن محال ست وا رستنم
کہ ہر مو کمندی ست در گردنم

ساقی نامہ ظہیر

نسخہ اول و نسخہ

شیدا علام بفتوح خوار

شدن ۱۲ صفحہ

سیفہ و اویلا ۔ ۔ ۔

از غیر ۔ ۔ ۔

زمن گرچه چندین فضولی خطاست
ولیکن درین جرا تم عذر هاست

زبانم ولیکه انچنین در سخن
شد از حرف رزمت سند جرم من

عطایت کز راحت بجان میکشد
طلب راسخن در دهان میکشد

سوالم ازان هر دم افزون شود
که خواهم سخا شئے تو ممنون شود

دهد صد هدف یم زروی قرو سے
زانچه نظر طبیعت گرفتار گوئے

کجا میکند گوش این قصه گوشش
که گوسفند اهل سخن را خموشش

سخن سنج دارد دریغ شاهوار
چه سازد گر انجا نسازد نثار

بباطن ز تو رستخیزے نهاست
که لب انچنین بر سخن قادر ست

نبود سے ز تو رستخیزے گر نهان
سخن خود شهد سے مهر در جرج دهان

ندارند ظاهر پرستان خبر
که پست این عتاب ابا لتفاتی دگر

کسانے که راه درون مینوشند
همه نغمها واژگون مینوشند

درین بزم زهر سے بسا غر کنند
که خون در دل شوخ رشکر کنند

غنا نم ازان واز دے در سخن
که انتظم در آید بگوش سخن

غمم را که جانے به تن کرده
باصلاح احوال من کرده

بمنزل کی این بارے بر دو دل
دم مصلحت گرگے خورد دو دل

توان بود یک سخن بار وسے تلخ
نه شیرینے نفع دارد وسے تلخ

چو لشکر تشنگان را جال آورند
بحکمت خنک در نه لال آورند

بجان حسرت این اشتغلم میکند
دلم خویش را زود گم میکند

که چوب غم شد گر آب و گلم
غمی نیست پوسیده ام از دلم

ز حرف حریفان بگردم ملول
دلم تا نگوید مدارم قبول

بنظم سازدم لغزش پا اسیر
نباشد اگر بخشش دستگیر

بهر جا که عظمت شود جرم کاه — کم از برگ کاه است کوه گناه
زنندم بسر گر چه شمشیر بیم — نترسم عظیم است مفو عظیم
زلطفت چنان بادل مهره مند — که زان سینه گیرد نداریاب پند

حکایت

شنیدم که حجاج زور آفرین — بر سم مناجات گفت این چنین
خدایا تو دانی نیی چاکرده ام — نه بر خلق بر خود جفا کرده ام
نرودنداین رقعه بر من ازنیک و بد — که خواهد مرا ساخت مفو تو رد
دهند مرا پس زانوی خوف جای — کنندم زلب منع حرف رجا
بار یاب شرم کم قرین کرده اند — عتاب تو با من یقین کرده اند
شمارند خاص من اندروه و غم — چه خواهد شد از لطف عام تو کم
که بر رغم این خرقه بوالفضول — زرد م فروتر نشیند قبول
زعفو تو در پیشگاه خسان — بیارایم از هر گنه عهد ثواب
بمانند خلقان زمن در شگفت — که از معصیت کار طاعت گرفت
امیدم قوی گشت و رکاهید بیم — که ام او که هم هست و به هم از رحیم
یکی اهل عرفان زخضار بود — چو این گفتگو زان ستمگر شنود
بگفتا عجب نیستت کاین حیله کیش — برد کار فردا هم امروز پیش
زهی سبه نیازی زنخاست این — که باشد نمایان ترا ز کفر دین
بپای سجده ات این بلند آستان — زمین پایه افتاده است آسمان
شهان نیز ذی قدر روزی پایه اند — ز خورشید اوج ازل سایه اند
شده دولتی دولت از بخت شان — بعرشی برآورد سر تخت شان
نه اغماض شاهان بهر کجا پرده است — لباس کرده و بد که ناکرده است

گدا را چه نسبت بعفو بزرگناه
که عذر گناه است لطف شاه

نباشد مرا گرچه آن اعتبار
که عفو تو آخر هم آید بکار

زغم چاک چاک است یارب دامن من
ببین قدر خود دست تعلیم من

بکاهم چو دانم که من چیستم
ببالم چو دانم که از کیستم

سعادت مهد بر سرم تاج بخت
که یاد تو در سینه بنهاد تخت

لبم گلشن شکر را بلبل ست
بهارم بهر ای خارم گل ست

لطف تو زآسیب قهر ایمنم
مهر تو از کین دهر ایمنم

شود روز شبهای چون موی تو
دگر شب که زلف گیرم از روی تو

ز لعلت سخن گرچه غلطیده ام
که موم بجز سنگ ندیده ام

زمین از کست پیچم نهفته است
همه گفتنیها نگفته است

اگر اصل این خشم و کین داشتی
برابر و خیال تو چین داشتی

به نزدت سبک آن زمان میشوم
که بر خاطر خود گران میشوم

بچشم تو شیرینم ایمن و لیل
که بر زندگی نیست تلخی سبیل

درین پیشه کاهسته رفت پیش
که هر دم بجد خورد بازی ز خویش

چنان رانده موج تو بیتابم در آب
که کشتی کشم در بتاب سراب

کمست از برای سمن تا نشکیب
دل شاد ازو نگذرد فریب

رسد ساده لوحی بگفتار یاس
وگرنه کند عشق بنیاد پاس

استیلای ان خیالی شوند از ملال
باشد اگر عیش فکر محال

بگویم که دل در بدفکرم نگفت
دل خنده داری نگویم بخفت

باین سستی بخت خصلم درین
که با آنکه پیش تو خوارم چنین

ندارد بعزت کسی جای من
بباشم اگر این چنین رای من

بهر تو دل کرده کسب شرف
منم یکطرف عالمے یکطرف

بگذرد نه بهرت چیها نم چیان
زو بهشت مدار در بانم زبان

غیر تو نیست هر چند جان انجمین
برایت مهیاست در آستین

در سخن حرف پیش تو تحقیق نیست
تصور پذیرا ے تصدیق نیست

او اسے زکوة زمانے بکن
بیک خواستن استحانے بکن

باعجبا ز مهر و وفا مے کنم
که صد جان بیک جان فدا مے کنم

کند مهر تو حفظ ناموس دل
گر این نیست در سینه منحوس دل

بهر جا خیالت پی جا شناخت
مکان از دلم دلنشین تر بساخت

شود با خیالت چو دل آشنا
بداند که بیهوده است از جان جدا

کسے گشته از نخل جان بهره یاب
که از جوی مهرت بران بسته آب

ز روے تو چشمے که افتاده دور
تواند نگه کرد اگر سوے حور

بهر سو که بیند غم اندوز باد
ز شرم بصیرت زمین دوز باد

باشد کسے که تو در گفتگوے
بروگو بمرگ لب خود دلبوے

پرست از خیالت در و بام دل
ز مهرت دو منزل ست با دام دل

نهاده که ده بر من جهان بوستان
همین دل نصیب همه دوستان

همه منزل در پوست میگذارمش
توئی دوستش دوست میدارمش

اے محبت دل من دلیست
حقیقت سر شتم ز گل من گلیست

شوم رشک منزار شمارم دوست
بجز دوستم گر مدارم دوست

همه کیمیاے وفاے چکید
همه کیمیاے وفاے چکید

کند کار منزار استخوانهاے من
شوم قیمتے تر ز زر بیغشم

چون نیست یک بنده دیگرست — قسم سه خورم تا شود باورت

بعفو عظیمت که از عذر خواه — گناه عظیم ست عذر گناه

بحلمت که در پایهٔ امتحان — سبک بگذرد از خطای گران

بتاجت که چون عرض گوهر دهد — صدف پای بر فرق اختر نهد

بمهرت که از قعر ذرّه بتاب — کند نیچه در نیمروز آفتاب

بزشتت که نیست امتحان نازنین — گر گرد و زمین از رشکش گمه بیین

بتیرت که سوگند فرزندان او — زند بوسه بر زخم پیکان او

بگرزت که در عرصهٔ دست برد — بهشتی کند منذر الیزخرد

بزورین کیاست که زان تیغ تست — نهد خونچکان ناف در پشت قاف

بچوگان که در دشت گردون تاز — چو زلف بتان بسته در هم اسیر

بگرز و رهت که شرف بر فلک — کند سجده در کارگه چشم ملک

بقدرت که از سایهٔ اش هر طرف — دو سر و دو بند و بنظاره صف

بهیبت که چون زور بر آید نفس — زشادابی لب تر آید نفس

بشعر و حدیث شکر خنده تو — بنور جبین سجده خنده تو

بگوی که طرّهٔ چین میکشد — بخویست که ناخنش سمن میکشد

بلطفت که عالم گلستان کند — بقهرت که افلاک ویران کند

بعزمت که صرصر زپی میرود — بوهمت که بر خارهٔ پی میرود

براست که آئینهٔ اعتبرست — بعدلت که دشت ملک کشورست

بجودت که کار جهان ساختست — بقدرت که بر آسمان تاختست

بطوطی مار تیغ ظفر آیتست — بپیشانی مهجه رایتست

بنباتست که در سجنجل پرتاخم اوست — بهرست که معشوق ایچاخم اوست

که هر روز افزاید این اعتقاد
که کس نیست در مدت از من زیاد

حریفان سخن‌ها گفتند بی‌معنیم
که در سبحهٔ اثبات این دعویم

دگر شاه هم ماند در اشتباه
پس از صد قسم بگذرانم گواه

بگفتن خوب خاطرنشان خودت
بپرس از دل خود بجان خودت

ز عشاق مهر و وفا ثابت است
گواه است دل مدعا ثابت است

شغلمت دل از جان خبردار نیست
خوش آن دل که جز با دلت کار نیست

چو مهرت درآید در آغوش دل
ز راحت بیالاید بر و دوش دل

بقاء از ان است دل برقرار
که دارد لبان تو میراث خوار

چه اعجی کز ین دو دهان راست سخن
ز نور شهید رخشان عیار ما روشن است

زده رفعت سایبان آسمان
که دور زد بران آستر آسمان

ز تحمیل جود تو کان برشکست
بازدیشه رکیخ کاوس نشست

درایام هر بی‌حسابی که تو بود
بحکم تو جمع است در ملک جود

مگر کان جود ترا مهلت دید
که مرگان زرین ز چشمش دمید

بجاه از سکندر فزون تر توئی
ز سکندر رتو سے

بفکر تو گر دید تا آشنا
خرد در الف ماند گشته تکاکا شنا

نکرده چو تو هیچ مشکلکشا
رخدشه بندی چرخ تدبیر و رای

ز حصنی که معمار رای تو بست
طلسم غم و راعاری شکست

بیا ساقی آن دُر بر آور ز دُرج
که مینا حصار است و پیمانه برج

بده تا کشم گرد غم را حصار
که صف بسته خیل غم روزگار

در تعریف قلعه

برین قلعه تا گرد کیوان گذرد
وز آسمانش فتاد از بطنم

زبرجش چو تابد فرو آفتاب
شعاعش نیارد بپایان طناب

ازو گاه نخشب کامد بزیر
نهد بر فلک طغمه در کام شیر

سفر یابکند طائر نامه بر
که در وے کشاید منقار خبر

بآن پایه از حکم عالم مدار
که گر دون شود سوده اندر مدار

فلک سود بر ازان دامن سایران
زیروین دهند ازین طائران

تبر سیب انگار چون بنگرید
شمر خصم با خود بپالا کشید

بپالا کشد مهر را دیدبان
اگر چون خودی باید ش همزبان

تمنا سے سیرش بکن گوشمال
که از دست دربان خوری گوشمال

نظر در بلندے ز نظاره اش
زره وی عدو سخت تر خاره اش

تواند بر و سایه ابر بے فگند
که گر ود ز دریای جودت بلند

کند دیده پیوند گر صد نگاه
بر د راه بستاے نه ره

بر سد داشت گه خورد به پیرامنش
کند نخجیر بنده در دامنش

خورد کوتوال ز رهگذر چین جبین
بخاک ره کوتوالش پسین

بهر نظاره او که احرام بست
که از عیب کوتاه بینی نرست

رهش مار سیهے که در سطح آن
کند باد پا از شکم مارسان

بکوهش کمین سنگ را آن شکوه
که تعظیم خواهد ز البرز کوه

شود حایه او چو در یا نشین
شود موج چین جبین زمین

بقطع نشیب و فراز شش جهت
زر از ترب و تر تیا نبید

نشسته شب و سطح از فرازش بگاه
در افتاده تعویذ لیله پناه

ور و رفعت آسمانے فقین
ازو سینه کوهان گاه زمین

فلک سنگ بر سینه زاند شیش
که بر سنگ ناید ازو شیشه اش

در نعت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم

براطراف او نهرهاے روان — نمایان چو بر آسمان کهکشان

عدو زین فلک زینهار احتکام نیست — که اختر بران غیر بهرام نیست

برو نصب از هر طرف نو بهار — براصلے ز نکهت مهر کو بهار

در نعت حضرت مصطفوی

بچو شم بتعریف توب بزرگ — نه توب بزرگ اژدهاے سترگ

از و پنجه ور شعله خشم و کین — وز و دست آشوب در آستین

براشتے غرد بس زمین خط نیل — سپے دیده دشمنان قطعه نیل

مهر دشتش از دشمنان گسستے — تن پر شهر از شش دل فورزنت

قوی پنجه نصرت بباز وے او — سبک کوه پا در ترازوے او

نه دار ند شاهان ایوان ملکت — چو او دشمن افگن نه بیدان ملکت

از و لشکر فتح در اشتعال — از و قرعه ملک فرخنده فال

سنرد گر سر خویشش گیرد بلا + که دارد از و عافیت پشکا +

بدر یوزه آتشش اندازه منش — پگان برق لیگشت پیرانه منش

اگر مهر با نیش بدر یافتند — منهنگان مهسر اپها لافتند

چو رزمے شود تفته دل سالها — نشیند برون از در و دشت ها هوا

شود در دل روز اگر تشنه بار — شب از درد سازد بخوم از شرار

چو تابد هوا از و فانش بکند — بسخ ار رسد جان در افتد به بند

شود مغز جرخ از غرو فوش تباه — ز گوشش ار کشد پنبه مهر و ماه

شود در عدا گر دمکش سازاو — خور و مهم گردد ز نیست آو ازاو

بجنبا ندش لشکر زور ست پیل — ز و فضل نبی خلیفت ست شاه فضیل

الهان ره که گر و و نعتش شد خاره سا — بود دیده کا ژدها شاه طیا

چو گردون کشانش بهادران برند | بگردون رسانند گاو گردون برند
بباشد اگر زور را اقبال شاه | بمرد بصد سال یک روزه راه
پذیرد بسی طعن طبیب بلا | بداروی از درد خصمان دوا
نشیند چو هرزانوی کند و کوب | فتد کوه مهلوی بوسیده چوب
سخن را بهند سور راخ در آسمان | که با لانگیرند فخر استخوان آن
چنین اژدهای عدو کش کجاست | نگفت ایکه خورغار و خورد اژدهاست
بحرمت صمد اکه ده در روز جنگ | دهان فراخش دل خصم تنگ
بتقریب چون پرده شد نام خصم | بگویم حدیث سرانجام خصم
بیا ساقی ای لعبت سینه صاف | ازان صاف کز باکینه دارد مصاف
بده تا نهم احوال کین پوران | بگویم بی عبرت دیگران

در بیان حال خصمان

نشستی و رنجی چو خصمت گذر نیست | همه آرزو پای خود را گریست
چو از روز خصم تو گوید زبان | ز تارسیکی حرف موید بگان
ز بیجاده صیقل خصم خرمن نهاد | همه کاه پازنیه بر باد داد
خبر این نفع خصمت ندید ار ستیز | که در قتل خود تیغ کین کرد تیز
عدو نی تو گر آتش کین فروخت | همان خویش در آتش خویش سوخت
فضولی اندر گرخش در عقد راند | نعیبا تنش فلک بر خر خود نشاند
خس بی وقار است این تعلیش | که بر دارد از راه آسیب خویش
دو روزی بدی کرد و خرم نشست | چو لاغر کرفربه شود از ورم
بنازم چه خوش تاخ گشتش فلک | که غافل شد از شور حق نمک
بتدبیر اگر غیر مقدار خویش | کند غیرت ایزدی کار خویش

فتاد زلّه ز کفت تیغ کین خواهیش
زده بر کمر راه بیراهیش

کفر آن شد از دین و ایمان بری
مهانگیست کافران برش کافری

ازان سلکه کرد و کام شیر
گرفت از و لیعت خویش سیر

ازان دولتش هیچ اصلی نداشت
که رو در نخستش اصالت گذاشت

نهاد کس بنا باشد چو اندر بنا
بخردی کشد عاقبت کار و بار

شود خار در دیده پا خار تر
چو با گل بدعوی نهد گل بسر

ز فیروزه گر رنگ خر مهره گفت
دلش را عم جوهر رنگ سفت

چو دارد ز خرف آب بد گوهرے
بخاک رهش افگند جوهرے

چو با خود نیاورد جوهر بگور
بر دگر کسے بسته قیمت بزور

بجوف بهایش دهان کرده پر
ز الفاظ تا تر نقایش افشاندر

بهر مجمعے بهر دفع گزند
برو سوخته از جواهر سپند

گره بر گره در خزه در پنان
نهاده با لماسیش در میان

چو گردید بر جوهرے طلبه گر
همان آب خود کرده خاکش بسر

عروسے که رخسارش افتاد زشت
گرش حجله سازند قصر بهشت

چکانند از لعل و یاقوت رنگ
که از غازه کاری شود شوخ و شنگ

تراشند از چشم آهو سواد
که بر وارد از سرمه چشمش مداد

شود دو صد با طاق ابروش جفت
توان نیست از چین گیسوش رفت

سر پایلش از گوهر بے قصور
شود غیرت گردن و گوش حور

چو رود که در روز بخشش نبود
نیفتد از و نازنینے قبول

چو هر هفت کرده شود طلبه گر
شاید گشاد زشتے بیشتر

رود از چشم خود گر ندارد نگاه
بچشم خودش زشت گردد نگاه

نساز د نہان گر ز آئینہ روے
ز شرمندگی ساز د آئینہ روے

نماید بہ ظلمت قیر بیش و
چو رخسار حسن کافور بش آرند بیش

شکر خصم بود و بہان خشاند شکر
کہ سازد بروز مہر را تلخ تر و

شود پست بہر فتادن بلند
نگردد بجز ارجمند ارجمند

ندارد زر قلب عمر دراز
فتد زود و داند زبکاے گداز

نماید بہ تدبیر بر نا و پیر
شکیباے ہے ز شیر و سفیدے ز قیر

بمکر و حیل کے توان شد دلیر
کہ روبہ بود روبہ و شیر شیر

کبوتر چو با باز باز ے کند
بجون دل خویش باز ے کند

بحمد اللہ ایام محنت گذشت
زمان تمنا ست حسرت گذشت

دل عاشقے از جفا شد نگار
کہ لطفت بر د مرہم خود بکار

درین چند گہ کز پے مصلحت
نبود ے در آرایش مملکت

چہ گویم کہ بر خصم چہا دیدہ ایم
نہ بینا د کس انچہ ما دیدہ ایم

چنان بود بار تعدے گران
کہ میرفت از پیش پاے تو ان

زمانہ چنان تو سن کینہ راند
کہ گرد از گل خاکساران دماند

نہ تنہا باجلاب خواری رسید
چہ خواری کہ اسباب شاہی کشید

چنان بود جنبش شہے بے رواج
کہ دستار از تاج میجست باج

دل طاق ایوان بغم بود جفت
صبا کہ دستف و جدارش نرفت

کمر در میان گیر سے این و آن
نمے دید مقعد و خود در میان

دل شعلہ خواران کانون غم
بداغ دل سکہ خورد سے قسم

بسر گشتگی چیز ازیں دو بید
شد از لاغری استخوانش پدید

نہان از تو خواند ند فضلے بر و
کہ رفعت نیاید ز منبر فرو

چنان باکسر کردا یام زیست — که با قوت قوتش برفزون گذشت

کنون گشته قدرش فزون آنقدر — که در خاطرش گشته هور اسیر

بنبر علوئے توان یافت داد — که در سایه اش عرش گردد مهاد

بنامست دل سکندرست از شکست — برآرین چو نقشے در سنگ نشست

چو سخنت تذ اپا بایوان رسید — سر بخت از ایوان بکیوان رسید

نهاز ذے سر پر شرف یا نشا ر — که حق یافت بر مرکز خود قرار

ندانم گمانی منه این سخن — که تا گشته پیدا زمین و زمن

باین سر فرازے نبوده بکلاه — بنالید گاه انجمین تا سپیده گاه

بدین حیرتم کز جناب تو دور — چنان او فتم کز پیش رفته صبور

بنجد بست کمر بسته چیست امان — که هر طرف بگریزم گردد عنان

شتن از التفات فلک آوردن و آن اظهار قدرت و قوت نمودن

در اندیشه شعر بودم سحر — که شعرے برخاست در آمد ز در

بهندله در وحدت تصریع صفت — زرفتم بعرض غمزه بر شنگفت

کدای شاعر شناه شاعر شناس — زلطفت فلک دارد این التماس

که اندیشه در حق او کنے — بکوشش برا بد تدبیر نیکو کنے

زعجلت نظر بر زمین دوخته ست — زلبس خامی خونشین سوخته ست

ازو رفته آرام و صبر و قرار — نهاده است بر بیقراری مدار

زانجم که چندین عرق میکند — در معده بسته در طبق میکند

قدیش هر دم از غصه خم میخورد — بجز اکه در دست قسم میخورد

که گر در عدد از اساے اهل نفاق — مرا یک دو روزی فتاد اتفاق

بزدان ورطه دهم ز غفلت فتاد — کسے را عدو بے چو غفلت مباد

قضا چون بر تنبیه من لب گزید
بخصمان رسید آنچه از من رسید

شه دین نراند بکین از درم
من و مهر خصمان مگر کافرم

مبادا بیند از دوم ارنظر
که از طبع دونان شوم پست تر

بمن الله امداد دشمن بس است
مرا خجلت غفلت من بس است

نتابند رخ سروران کریم
بیک سهو از بندگان قدیم

نه دانسته واقع شد این ماجرا
شهنشاه دانسته در زد عطا

خطا بخش شاها که بخشی شنایع ست
قضا امر و نهی ترا تابع ست

چه گردد بلطفت که گردد جنان
که گوینده تا انقراض زمان

که گر دون زاد بار مگیشت کیست
فلانی گرفتش با قبال دست

بشعرے شود نیز خاطر نشان
که سے نے بود شاعر باین قدر و شان

کسے کز شکوہت حکایت کند
فلک را تواند حمایت کند

کسے صاحب بخت بیدار گشت
که پاس رهنمائی تو اش کار گشت

نهد بیر ضائی تو هر کس قدم
فتد گام اول بچاه عدم

چنین گر خورد دشمنت زهر بیم
کند تلخ آنش بر اهل حجیم

چه در سایه خصمت چه در آفتاب
ز بخت سیه میخورد پیچ و تاب

اگر بر تو سایه افتد بدو
کند از گرانے بجا کشش فرو

گزیند اگر جاے در آفتاب
جگر تابه پایه بدل رجان کباب

تو خود بندهٔ دشمنان پرور بدر
مبادا که شود خصم بر بخت بد گهر

زره پوش گردد چو خصم دغل
ز سیمے خفود افتد بدخواه اجل

خدنگست که جان دوزد خفتان درست
ز پیکانش دلهاے خصمان شکست

ز هر سو رخ مملکت سعدی ست
روان تر کمانے که قانونی ست

چو گردے زد دلها خشم گیرید
بشد بر بیغ مسکون برآورده بانگ
نشسته پنج هیچا گز فکر درست
چو عکس سنان تو بنمید در آب
شود در زنگانیت نیستان اگر
بفرقت چه بیند زراندود خود
بده ساقی آن مے جام نیلوفر
که در عرصهٔ فکر صیدی کنم

تعریف رزم

فغان از رزمگاهے که برعزم رزم
بزیر ران نگاوے که روز نبرد
بدست آن یلاپرک که گاه وهال
ظفرنامه تحریر بازوے تست
چو سازے علم نیزه از خشم نرا
دمادم زدم کرنا آن نفیر
فتد چیز گه دران بدست خروش
خورد خورا دپیش نیزه پیچ
دهد یاد حلقهای صحرا ے پیل
شود سرمه در دست و پا تشنه ور
ز مردانگیهاے مردان مرد
سپرها تبارک زبازو کشند

زره پوست از حلقه هم چنبرم
برآرد ز آب تن حصن گردد
چگاه و خوشش کرده از رزگال
دلیری فو پیدل به نیروے تست
بفرسنگ گردش نگردد هوا
که خیز د ز هوشش نفیر از نفس
وریدن نهنده پای در راه گوش
شود چیز خ از غلغل گوش پیچ
ز اعجاز موسے و دریاے نیل
دلے سرمه چشم خون و خطر
رود شور روز قیامت بگرد
سپرها ز چین نیز بر رو کشند

فلک را بر دل لرزه بر سر فتد
زلبها بجوشش الامان الامان
چنان تیرگی رو بعالم نهد
چنان تیره گردد زمین و زمان
نباشد بنزدیک دانا عجب
زلب زرد گردد رخ مرد و زن
چو گردد بدیدن نگاه آشنا
زلب سیل خون رو بدریا رود
چو در فرسخی قطره بارش کند
ز منقار صوتش چو آید برون
چنان باشد انداز تیرش تیز
کزو در جهان جان نگاهم و زبان
ز هر سو ز لب کوشش و اهتمام
جگرگوشه کند جای خود در دهان
نشیند اجل در تماشای جنگ
شود سینه دشت از هیون چاک
زمین را نماند خون کشد در بغل
شوند اهل هیجا دران دار و گیر
کند از سیاهی اندرو شب تفک
هوا را بر اشک چو چرخ فلک
علم طرف و ارکان نجوم در کشد
فضا سر بسر چون قلزم خون شود

کواکب بریزند از یکدگر
بهر سو غبار آسمان آسمان
که خور هر زمان چشم بر هم نهد
که خورشید بارد اگر از آسمان
کند از غبار راه خود روز و شب
شود نعل اسپش گه آئینه دار
شود دیدها مهره کهربا
ز دریا سحابی که بالا رود
وزان طائری دانه خوارے کند
سزد گر شنیدن شود لاله گون
که پی کرده افتد اجل گریز
که خود را برون افگند بافغان
شود زخم در تیغ و خنجر تمام
که گردان فشارند دندان بران
بر و صیقل تیغش از سینه زنگ
پر از کشته گردد تهیگاه خاک
اجل را رود پا فرو در بغل
چو شیران نهان در نیستان تیر
هوا را مشبک چو چرخ فلک
هوا را سپهر رایت کند آسمان کشد
رخ شب ز روز گلگون شود

زبخت زره کز برجنگیان +
فتد دشت گرد از سر زنگیان

ز جنگی سواران همه زره گذار
سپر بر تن صاحبدلان پی سپر

ز بس منفذ و رخنه تن شد فراخ
بدو نیم در آغوش خرسم فراخ

سکندر ز خوبان باد پای حیات
بدست تزلزل عنان نیافت

برآرند گردان بگرد آن سپهر
سراز جیب گرداب سحر فطر

ز بس آنت تیغ و تیر و سنان
نیارد که بر خویش جنبد زبان

برآرد ز خون موج بحر نبرد
شناور نماند سمند و ستاد

فشارد ز بس لرزه پا در بدن
دهن وا کند زخمهای کهن

نزه برکشاید ز دلها گره
بدنها شود در نزه ها نزه

چنان بردارد خود و مغفر خدنگ
که سرها شود بی بزم جنگ

ز بس در زبان گرم جوشد خروش
شود آهن خود سیماب کوش

تبا بد ز تف تشنگی داشتن
تبر کید سفال زبان در دهن

ز اخگر دل تفت پر تاب تر
ز مرجان کف تشنه بی آب تر

سمندر چو پروانه بی پر فتد
چو بر شعله بر شمع خنجر نهد

کند تیغ تیز آن زمان ترک ترک
که در شیشه ریزه کند پای مرگ

کمیتی پیاده از برش تیر دست
شود تا بکشتن انجمن انهای دست

ز بس تیر کز خون نوگرد سطبر
گزستان گشته سیاه پر چو ابر

زند نقب بر فخر دل سنان
کمان افکند تا در حلق جان

به تب در دبد جان تن از تاب تیر
سر انگشت سکان شود نبض گیر

ز مغلوب گردد یکی روی و پشت
دل و گرده چون شد در هم شکست

ز آنست شود حال عالم تباه	سلامت بذات تو آرد پناه
باقبال فیروز و با بار و شکر	شود طرح بحبت قضا و قدر
برای تو نصرت معین شود	ببرهان نامت مبرهن شود
باین فال خجسته لب گفتگو	که چون قرعه بر خاک غلطد عدو
ز گوشش عدوی عداوت شعار	دهد غلغل الصفدر الصفدر
مه سهر علم در صف اهل کین	بنفرین شان رو نهد بر زمین
بحسرت دل از جان و تن برکنند	سر اسپه بر قاب مردان زنند
شود بسته بر پشت هر خیره سر	کمانها سه بازو و شبکل سپر
ز تیغ تو در هندوستان ملک بلا	ز سهم تو کار دو پاشت فنا
کند خنجرت جلوه در بزم و رجال	چو بازنده ماهیه در آب وال
شود مرغ روح عدو در درون	ز رمح تو مرغابیه بحر خون
زمین را که خواهد کرد دلکن بر گران	نم خون کند بحیره اندر میان
سر خصم را ز خشم آشفته دم	کند پیشکاری ز بسدان سوم
سخن گر کند دشمن تیره رو	جوابش دهد ناوک سوزناک
کشاید بخود خشم صفدر دهان	دسد غلغل الصفدر الصفدر
ز بس شغل ماند اجل از عمل	بمیرند خصمان همه بی اجل
چنان جان عدوی تو مشکل دهد	که صد شر دلش هر زمان دل دهد
بفیل تو از زنگهای گران	فتد آسمان چون افق بر کران
بیا ساقی ای شمع مجلس بیار	مران اسپ در عرصه رخشم و نار
فروزان آن کهربا در بکور	که زورش کند شیر را پیل زور

ورقه تفضیل

چنین نیل در عرصه گیرودار
نماید زمین لقمه در دهش
بیاد از در آید لقب فرض محال

ز نزدیکی از بازد بنال او
نگوشش هست بر چرخ دامن نشان

بهیکل جهان را ز خود کرده پر
چو گوئی ز زمین پهلوی و کپ

بالا رود ز بیخ بیدهٔ افلاک در
فلک که زیر دست زیر دستیش

روان تر ز حکم قدر قادرتان
ز شوخیش در بحر اندیشه شور

تماشای او سرمه بخشد نظر
بسان نگاریست ز نقش و نگار

مرتب سپهر از سپهرش بهره یاب
گیاه شصتمی چهارم فلک

ز رنگش گلی در ستر بیشتر
جلا اجل چو فرمایدش شهریار

شود دیده را چون کف نیل رو
که از گرد راهش نگردد گران

بالا رود ز رفعت هم منفعت در
ورق مفرد در استخوان پرے

چو انگشت واز شعلهٔ جالاک تر
سبق گیر هشیاری از مستیش

جوان تر ز بخت کهن دولتان
بتعریف او لب ما نیل زبر

شب پیکرش راز دندان سحر
بے گلشن دیده فصل بهار

فرو ذان ز بیخ شش پت آفتاب
در و کوه و داشش زرین کجک

که شبیه هشش آید نگه بیشتر
کشد آسمان اختران در قطار

برا سے جلیش گه شود آستر
ز گردون برآورده نا پیدا لوق

ز جو کهنه لیش سایه بر آفتاب
با چشم خورد روشن از چند میل

درختان صندل عیان از دهان ✻ | زخرطوم او مار پیچان بران
سرش از کدو ها بجنبد مثال | تل پیلوش صندل بر رنگ تال
بچیرد زخرطوم او خوشه بین | که چین کرده است آستین آستین
چنان کرد چین آستین دراز | که ننگذاشت چین بر ابروی ناز
چو زنها دم خوار و شب زنده دار | سبک روح و فرمانبر و بردبار
جلا جل بگردن درش همچو سان | زو مذانش مسواکها در دهان
و تعریف آن دست و پای متین | ستونهای کاخ سخن آهنین ✻
سر اندیشه گر اندرش ژرف شام | زنند طاق گردون سبک چنبر نام
نمایان ستونهای دندان چنان | که دریای بام فلک نردبان
با آن روشنی چشم مسدود انجلا | که در خاشت چشمک زند بر سها
بدوقت شتن زروی زمین | بنقاشش خرطوم پیچیده مو سین
تبسم زنان کین در فروشکوه | گهر زد ازو پشت نصرت بکوه
زخرطوم و سر تیغ دندان او | کلید در ملک دندان او
پی لشکر شاه پشت و پناه | بپای غنیمان بلای سیاه
فگنده چو شیران فیروز جنگ | بگوپال از گوش چون چرم پلنگ
شد و کوه را چون کفد نیل رو | ز مذ سیلی از ناله دنبال او
طلب کرده از معدن قیر باج | قوی قدرت افتاد چون کاخ عاج
نه کاهد که پرورده دولت ست | زخردی بزرگیش در خانه ست
چو عباسیان از طلسم مشکفام | فرو داده است آستینی زبام
برای فرونگ نفسهای خویش | زخرطوم قندیل آورده پیش
دهانش زخرطوم اندر دهنا | گرفته در غار را از دهنا
سرش گنبد عالم عقل را هوش | چو در نهای نیکبخت دارد دو گوش

گر عقاب بهر هر شش بگذاشت — یکی گوش بستر دگر یک بحاف
از و کوه کاهیده بر تر ترک — عیان تیغ پشتش از آلا عرک
شده ی میل گرد و نشش ناب — دو دندان اگر بود سی از آفتاب
سپهرا ز آتش هر شب آسمان — کند دانه غربال از اختران
شهنشه دو او سپهر کبود — ندارد چنین شعله آبیج دود
نگاه شناسا کشتی بحر و بر — تماشای از دیدنش محشم تر
علم گشته خون بر فرازش نشان — نشانان داده از کشتی و باد بان
نگه تا شناسا کرد در سجد دید — چنین کشتی چار لنگر مدید
بمیزان تخمینش از بر کشند — بپاشنگ او کوه عنبر کشند
چو گرد و خرامان بآن فر و شان — به پشتیش رود رخ چون چار شان
فرو رفت دریا بحلقوم او — که دید آب شد زرفتی چو خرطوم او
گریست نیست گیرائی در نفس — به تعریف خرطوم او بر نفس
ز کوشش سخن عرصه کن بر زبان — شود همین تا گفته است در جهان
از و کوه کز گرد و سخن زور مند — در و همین که گرد و نگه شش بلند
به پهلوش بین رنگها جلوه گر — حصاریست نگذ کنگرش بر کمر
نوپیند زر مه گدا از و بال — اگر طوق دندانش گردد هلال
ز دندانش روشناس ست آسمان — که آن گرد خوان راست گرد استخوان
ز حلقش دهان بحر گرداب وار — یکی شیشه ها پیشش بر هر کنار
قمر در تفاخر همه سر شود — چو با نقش پایش برابر شود
عطارد نویسد گر از هوش او — ورق همین تر آرد از گوش او
جلاجل نما ناخن از هر طرف — ز هره آورد گوسفندی بکف

نگاهای زرکش حلقش آفتاب — شب و روز در عقدهٔ پیچ و تاب

به پیکار سر پنجه آزان کمان — که از تیغ بندان دندان اوست

به پیکان اختر عبث مشتری — که گر دیده شاه هفتم دش مشتری

زحل را ردا لعف ارکند پلپان — کمندیاسے خود پایه نزد بابان

در از کیست مهنای مهنای او — قیاسے زبالاے بالاے او

در عقد ثریا بدفع گزند — فلک بر بلندیش سوزد سپند

همے شد بتشبیه او معتبر — فلک لوبدے ارزین شکم دارتر

سکان طولها صرف پهنا کنند — چه در آب خوردن شکم را کنند

بدریا مگر آب گردد فزون — که چیزے زعکسش نماید برون

کشد عکس خود گر در یا بدر — فتد آب صد زنده تا بیشتر

زوید بجز کوه ازان سهز زمین — که نقاش نقشش کشد بز زمین

بفکرش عدوی شه افتاد ازان — چنین بر دل عالمے شد گران

بروز یکه جان در بدان زمین — شب از سایه اش در جهان بین شد

اگر سایه اش گشته دریا نشین — شده موج چین جبین زمین

اگر سایه او گرانے کند — زمین ناله ناتوانے کند

سبک پی نپوئیده گرگاه گاه — فزوده نشسته ره از گامے بچاه

هوا در زمین رفته چون تخم فرو — اگر مانده در زیر پهلوے او

نهد پهلو آرسوی مشرق بخواب — مغرب بر آید ز نیها ز آب

گران سنگ زنجیر او آهنان — که کامانهای آهن سبک شد ازان

تعجب کنان همتل در کار او — که چون میکشد دست و پا بار او

خدا وند با خانه پیوسته گان — که گنجد تماشا نے او در نگاه

خود از حیرت گزیده خویشتن
فرو مانده انگشت‌ها در دهن

بیالید از دولت پیشدستی چنان
که از پنجه رنگش شود کهکشان

بلرزد چو آواز را مدد دهند
ز رنگش اگر خود بر سر نهند

چو لشکر کشد شهریار نظفر
شود شاه برج حصار نظفر

ز دندانش کار نظفر محکم است
نه دندانش آن بازوی رستم است

چه شد کاستخوانست آن بازوان
بگو مغز مردی نگر استخوان

بخاک ار کند منهج دندان فرو
بماهی برد گاو گردون گرو

درازی مقرر شد از گردنش
با لغام خرطوم خصم افگنش

چو گاهی بسر عجلت شود دره نورد
کشد از کف پا دو دامان گرد

چو در گردنش آید و دم دهد باد
ز چالاکیش عرض خود را ببرد

برآهش نشان کف دست و پا
شود نافه راه شمال و صبا

شود گوشها بهر او پر و بال
نگه کوه پنده باشد محال

بشد اشتهر دیو زادم زیاد
بسازم بآن مرکبی دیو زاد

فلک را بقوت کشیدی فرو
اگر گیه می کرد خرطوم او

گر از جوی خرطوش آب آورند
بجای گیا اژدها پرورند

نهد چون ز خرطوم ماهی در آب
فتد زهره‌ها نهنگان بتاب

مهر سو که زنجیر کش ره برید
ز خرطا محه توان بر کشید

نمیگشت اگر منهج گن رد کین
نفس کش نمیشد گه و زین

نهد پای چون در فضای خرام
کند جلوه طاوس بر خود حرام

بدنبالش از موجه شکلی نشست
که طاوس را نقش در پی شکست

دبیرانه گفته بر کلک آگهیش
که خرطوم راند قلم بر گهیش

فشاند چو از تارک خویش آب
بجوشد ز فولاد آره دو ناب

بکیوان رسد ناله کاین دیو سار
بداند که آمد ز دیبا بناب

نهاد است دندانش در انتخاب
ازان خورده دانم بسا شیر و آب

نه دندانش پیرخرد را عصا
بنازد ز خرطوم خود قیصا

بسیچید در انتساب اشتلم
کند دره کاریست هموار از دم

چو دارد به مستی سری هوش او
دهد یاد سیری از برگ زرگوش او

همیشه ز مستی دماغش تر است
بلی خسروانی خمش در سر است

بگردن بود خون صد و شصت شیر
سطبر است ازان انجمن گردنش

ز شه کست بر مصریان غم سبیل
بود انتخا گردنش آید از هند یاد

دهد خاک ایشان و توران بباد
وز آنجا گوشش آید از هند یاد

کند دهر در تیغ و شمن سیاه
وز چون سیه مست بر قامگاه

باقبال شاهنشه خصم بند
ز خرطوم جانها کشد در کمند

ز پا کنده بر پای دشمن نهد
ز دندان دو شاخش بگردن نهد

چنان خوف غالب شود بر زمان
که از خویشتن بیرون رود هر زمان

اجل چون ز بیم خود آید برش
نهد دستی از آستین بر سرش

سر سرکشان گوی میدان کند
ببازی چو خرطوم چوگان کند

برآهنش گر آید تلال جبال
چو ابر بهاران رود کوه مال

خریطان دراندیشه فیل بات
دو اسپه گریزان براه فحات

ازو آتش کین برآرد علم
ازان گشت واقع تبر کیت دم

سر دشمنان کوفتن کرده ورد
که از ناخنان شست ها کرده کرد

فشارد چو بر کوه دندان کین
دو کوهان شود دوش گاو زمین

کند همین سپهر سرکه در دست و پا +
عجب گر شود گرد در پای او جزا

نمی گنجدش در سر این داستان
که باشد سرش گنبد آسمان

سری کرد با لا ز ثقل بار
چنین گردنش از تنش خوشه خوار

سر دشمنان را به پستی فگند
مبادا چرا این چنین سر بلند

تکبر به پستی کند از نخست
اگر سر زبرگی فرو شد سجاست

به بخوست ز خرطوم خود شد علم
بعالم دماغ این قدر بوده هم

ز رنگش شده مستی او فزون
کشیده دمی و گرده گرد گون

کند در تنش آب نشو نبات
بلی در سیاهیست آب حیات

زوش بد گمانها همه نقش نسبت
که پیشانی ملک گیرش سیاهست

ببین از کجا درگف پیلبان
کلید در قلعهٔ آسمان +

محیط ست بر عرصهٔ روم و زنگ
نگاه فراخش ز چشمان تنگ

نگاهیش بان رهنمونی راه برد
که شب در تن زنگیان مو شمرد

سبکجنبیده گرگاه پرسگی زجا
بگوشش فرو رفته گوه صدا

ز آگاهیش گاه آهستگی و شور
نگردیده در راهش آزرده مور

بزور تنی گر گسلد خشم زمین ق
توان کرد بارش بفکر متین

سبکبار پوید براه آنچنان
که در زیر بارش نگاه آسمان

بهوشی که گر برفرازش سوار ق
دهد برگ کاهی بنجاطر گذار

فرود زند آگاهیش در زمان
سر دوش خس از تنه بار آن

ز خشمش بود قتبکه در خشک و تر ق
عناصر الله گریزند در یکدگر

چو شه خواهد آرد ز خشمش فرو
شود آب و خاک آتش و باد او

باین قوت و زور و تاب و توان ق
گر از شهریار سکندر نشان

در تعریف اسپ

شنود ار پشه نا توان مشمال — کند گوشها عرض بر گوشمال

باین قدر و قیمت نباشد نگه — کمیت شهنشاه خورشید فر

نبازم بآن رخش آگنده ران — که فربه شد از وصف او داستان

هوا را عقاب زمین را غزال — نهنگ بخار و پلنگ جبال

گه دویه باد و گه قطره آب — گران چون در نگ و سبک چون شتاب

بشوخی و شنگی سراپای پر — دهنهای سمهای او راه جوی

به بینایی لعبت خاور سے — تبر کیب دیو و به شکل پری

ز تارک دمش باد در پیچ و تاب — ز مشت سمش گردهٔ خاک آب

چه گویم ز دریای داغ ران — نگه داغ آن لالهٔ باغ ران

چه داغی که دارد کواکب نثار — پر و بال طاووسش آئینه دار

دل آراست چون طلعت صاحبش — توانا ست چون همت راکبش

نشیمند تنگ عرض مرصع برد — شود تشنه کش گوش تندر درد

نگویم سبکرو چو باد بهار — بلے چین نیفتد ازو بر سجار

چو آورده تمکین ترا از وطن — بچربیده بر سایهٔ خود نشیتن

بمکتب معلم ازو فصیحه جوان — که گرد سمندهای طفلان سپران

ز همراهیے آن زمین در نگ — زمین دوز صرصر بصید عذار لنگ

چنان تیز پست و چابک نهد دست و پا — که نقاش دهد خاکمال هوا

گشیدست بر غنچه خنجر گوش — ز کوهک سری سر بزرگے فروش

کواکب ز دنبش درین از زدود — که دود ز نگ خود را نه میخے براود

توان کرد زین زیورش را قیاس — که خورشید لرزد ز رشک قطاس

ز سر تا قدم عشق زر و گهر
کمال آنکه آن لحظه باشد کمال
طلا خوشتر آن را چو آهن بکام
سبک بار زیر سلاح گران
زند را کهن لیمن هر بامداد
جنیبت کشی میکند تا زمان
ز کحلی جلا دیدهٔ او گرفت
فرو شد گر از خوب بی سینه ناز
رود در جدا را ز تن زور مند
بصحرا ز نعلش چنان جست سنگ
چو نظارهٔ گاه آرایشش در نظر
اگر از روانیش باشد سوال
بمیدان نظاره گرم خورد
پی قطرهٔ تنگست دست امل
ز طی مکان چون رود قیل و قال
ز چابک روی های رخشش قلم
نشانهای مسطر کمندش کنند
روانیش اگر پی رساند اثر
مصبا گشته اندر رکابش دوان
دو دو بر بانده بیاد رکیب
بوصفش معانی همه تازه رو

زنگش هوس کرد قیصر کمر
که مهیار زند بار کابش هلال
سیهی خواهد آن دم که خاید لگام
چو آتش که باشد در آهن نهان
گره بر دمش از برای کشاد
از و خوش عنان تر نداده نشان
که بر چشم آهو صد آهو گرفت
پی سینهٔ خود خرد سینه باز
چو سیلاب در جوی پست از بلند
که شد آره در بحر پشت نهنگ
شود حبه باز نظر تیز تر
حبابش بدریا تواند کام لال
نگه را شهر باید در هم درد
چنان در دو میدان کشاید نفیل
نماینده از جست و خیزش مثال
ز دو صفحش نور گیرد پذیر در گستم
ز بنجیر شیرازه بندش کنند
بر دشان بیک دم ز عالم بدر
ز دستش برون رفت فرمان عنان
بآسانی سیل سر در نشیب
حباب از نهاد سینه از راه دور

مهر کام از و مشتد خشش صد بیا
دم دعوے از برق باد سے زند
وز و در بہ دم تیغ شد پاسے تار
تیز بینش از عیب آید بروں
نگاہ دویدن برآرد چو پر
چو طالع شود مہر شش اندر قضا
نہال ارنباشش نشاند بہ پیش
چو نقاش بندد ز مویش قلم
کند خطبہ گر بر سر کوے خط
نہد حلقہ میم اگر در نقط
از و بشنود گر تبسے پیام

زلف انش گر آئینہ سازد سکون
اگر تازش بر سپہر برین
چو باشد بزیر آسمین رہ نورد

بروز اجل بر چنین باد پا
کسے کز دو انش گوید مثل
تبے کند بدا و اگر پند گران

نزد ہ آہن ار سکہ بر نام خویش
ازاں میرود زود در ناک فنا

نگردد ز طبعش مگر رقم
زند چرخ بر زوے خشت نقط
زلبس چرب و نرمی جہد زبان بدر

رود حرف شاکن بروں از کلام
از و علک نعت بتیل تا زد بروں

شود بر سر قرنہا از نعم چین
توان سر ایام آسیدہ کرد
توان تا خت بیروں ز دست فنا

شود در لبش البسکون الجل
بلو یش بہ بندی ز دو از فنا

بزور سمش میبر د نعل پیش
کہ بندند کاہیش بر دست و پا

بجاے کہ سیماب از و برد میر
ہمہ سال و مہ میرود راہ راہ

بحلقی که باشد ز سیمش خبر
شود دلبر از قرب نزدیک تر

برفتن چو باد افگند در دماغ
رود از پیش برق گرم سمند

کند بر دل عاشقان گر گذر
برآسیند از آرزوها دو پر

نگارش را کسے گر در آرد بیاد
دہد فاطمہ خوشتن را بباد

گر از نیزہ سازم فضا را بشرق
کند سطح بیکر همه آن شقه برق

چو گاہی بجنگ آورم در شمار
بمیدان جاہ تو می نارمش

گہ پویہ چون در عرق تر شود
چو تفسیر سرا پاے جوہر شود

در نعت شمشیر

کہ دارد چنین تیغ مغفر شکاف
کہ خفتان و ما کشت روز مصاف

بہ جوہر چو تیغ دم دوستان
بہ صیقل چو لوح دل عارفان

از و شعلہ در خرمن اہل کین
در و آب در خندق حصن دین

جہان سوز چون شعلۂ اشتیاق
بخو نریز ے استاد تیغ فراق

چہ ابرے کہ راند ز بشریان شمشیر
چہ خطے کہ در نقطہ گردد جگر

ز بازو ے شاہنشہ رزم ساز
بہ تہدید خصمان ز بانگش دراز

سر خصم از ان برق پیکر سحاب
زند تیغ در بحر خون چون حباب

نہ مہلت دہد تیغ فتل خصم از نیام
در انگار زد کردہ کارش تمام

چو برق شب خون درخشید از و
چنان چشم بد خواہ تر سید از و

کہ خواب اجل را بہ پیغولۂ دیدہا
شبے کردہ صد بار تفسیر جا

شعاع تجلی ز کانش بہ تمکین نشست
ز سازندہ اش شد ہنر تیز دست

تا بش ز ہر آمیخت زہر ے بجان
کہ نامش بری تلخ گردد دہان

ازین نیستانے تیغ تیغ خلاف
برا ے خود از زنگ سازد غلاف

اجل پلنگ ازدها پرزبان تازه تیز
که نیست از خشمه سارِ ظفر

اجل گر کمند افکند بهر قبض
بایزید قبضه جان نداند کرد قبض

اگر از دو چشمش پرستار نفس
کمین در کمین موشکافد بهر نفس

مقرض شد از ریشم آفتاب
که بافتش اختاد روزی در آب

پستیکه روزی شود خون فشان
فشانند خیزی شود از غوان

ز تیکه زخمش آرد پشیمان گزند
که سوزند صد چشم زخمش سپند

اگر گشت خشمش بدستان گرای
که کاوش فتین گشته خونابه زای

از او تا چشم نماید به بیش نظر
که کردش قضا تکیه گاه ظفر

چو بنگاه مدحت زده غارت کند
به بنال ابرو اشارت کند

چو خشمش زبانه بشمشیر زده اند
کسانند که قطع سخن کرده اند

عجب نیست زین تنگ الماس بار
که امید عاشق بر د نه بار

هوا تا بس تنگان فتد در خشش
که ترسد فتد ناگهان بر دشش

کند چشمه سم بدو جوشش به بر
که زخمش ندارد دگر چاره گر

از و بوده آسیب گل دستان
که خیزد همواره دل دشمنان

گر این تیغ بنده شبیهت از آب یاب
نگاهی سپر پیش او آفتاب

جدا یافرستاد از آن سو سپاه
بهان را کند قیمه موج

بخوارد به خالصه از آید اگر
دل اشتر شش غرق خون جگر

ز اشتر بگو بستان نم کشته باد
که گلبن شکفته در خون تر باد

رقم زن خمی آید بیرون از ستم
شود گر تخیر رو صفش علم

ز تیز لیش عنان در سفته اند
ز رشک از سخن مهر بر گفته اند

بسو لیش یکسر بنید از تیز تیز
نگاهش فتد پیش پا ریز ریز

چو این گوهر بین تیغ میساختند
پی آتشش الماس بگداختند

چو در تربیتش لب بگشادتن دهند
طلا را ز خوالا دبش آهن دهند

زمانه بکانون فتح و ظفر
ندارد ازین شعله سوزنده تر

دراکسیر فتحست سیماب خشک
بخون تر نشود دست ازین آخشیک

گیا از استخوان مغز دارد مکان
مکان دارد از مغز این استخوان

کجا هست و از دو کار اقلیم راست
چنین قلعه کز وی بخود کجاست

باین تیغ بس گنج پر گوهرست
باین تیغ کش خنجر و سرفی بهرست

باین تیغ دست تو سرها فشاند
باین نخل هر جا ثمرها فشاند

از و بر سر اهل کین تا ع فتحی
نوز و کار رضوان دین ساع فتحی

ز ایام ما تا باین روزگار
برابست زمان بوده در انتظار

چو جان بر تنها نست اگر برگزید
چه مشکلست درین صرفه خویش دید

خدایی تو در کار ها یار تو
که شد ملک آباد و ناثار تو

بیا ساقی ای زینت گلشنی
بشهر از تو آبادی آورده روی

ازان باده کز گردش آرد
که گویم ز شهر تو شهر یار

در وصف شهر تو

بنازم بآن شهر یار بنا
که مهرست در جنب او روستا

بشهری ز هر گوشه پایی نهند
چنین شهر یاران بنامی نهند

سر اقلیم این شهر فرمانروست
بلی شهر یار همه شهر هاست

هزار و غم از تنگنا زی کنند
که دارد ورا هیکلش کوچه چند

گل خاک و آبش بآن جوهرست
که گر ذره سازند از و گوهرست

شود خاکش از کاخ شاه چگل
در قصر تا میله خود را بر آرد بگل

زخاکش نمیم چنان تازه رو — که روسازد از آب حیات از وضو
زهی خاک پاک سعادت فزاے — که غلطد بران زائر گرد ہاے
غبارش که بوسد مه پیزد جلا — مقدم نشین ست به قوتیا
ز گردش صبا گشته نکهت پذیر — تو گوئی نفس داده سر در عبیر
درانش بر روے دلها کشود — مگر خاک انسان ازین خاک بود
در سینه ها فارغ از کلفت ست — که آتش ز سرچشمه الفت ست
شود نوک مژگان چو زین آب تر — ز مخجلت شود آب آب گهر
هر اختر که عکسش در و کرده جا — چکانیده بر صبح صادق صفا
صفا بر زبان دارد این لاف ازو — که چون بر زند زاید شود صاف ازو
چو ناصح ازو بسکت آراسته — سخنهاے تلخش گوارا شود
بشیرینے کز لبش شوره زار — شکر آرد از تخم حنظل بهار
شکرگفتنش در عذوبت مشهور — بسنجشگه اعراب بے آب شور
بآبے که از خضر جان پرور ست — بوزن ست کمتر اگر کمتر ست
بطبع غریبان چنان سازگار — که بر خاطر عاشقان یار دیار
هم آنش بقا پرور و دلنشین — کند سیر طفلانه نشو و نما
هوائے که از آب جیحون چکد — فشارند اگر بیشت صد جان چکد
ازو عیسوے دم صبا و شمال — ز پرورد گانش یکے اعتدال
نفس روح پرور ز لطیف آب و — لطافت مشرف بتوصیف او
چنان در تلونش بناز آفتاب — که دارد ز ابر بهارے نقاب
نگیرد شبنم از خود برانگیخته است — صبا را حریر هوا بیخته است
ز موج گل و لاله در مرغزار — شنا در بهر گوشه صد نوبهار

پر از لاله و سبزه دامان شهر
بهار ارم در گریبان شهر

درین شهر فرخنده از فرّ شاه
سر سایهٔ یزدگرد است و بهمن پناه

چنان آب و خاک و هوا دلستان
که شد دارد از دور خاک لبنان چکوی

ثمر گشت با شاخ چیده آشنا
شکر جوشش زد از نی نوریا

عدالت گیا را بسنبل نشاند
ستمکار ستمگر را به بیخی بسوزاند

بکهشک پرداز شاهین رسید
گهر در ترازو بنسرین سنجید

زبان در دهانها به فرمان شاه
که گفتن ندارند لب ها سخن را

به هنگام جود آورد ده بار
همال هم نسیوهٔ اعتبار

طمع در جواب سوال کرم
دو ابر و یکی نام بردن چو نم

ز زرّین پیکر اگر شب سیاهان
نوشتند طلسمات در کتب سیاهان

گدایان غمزدان شهر و دیار
نزار کهنه در بستند نومیدی خوار

قوی پایه ارکان ایوان شرع
سر عزّت بر فلک و فرمان شرع

زمستند نشینان دار القضا
ادای تدین مفتون از قضا

سر از شرع پیچد اگر آفتاب
کبود دشمن کند فرّهٔ احتساب

ز مفتت آنچنان مفتیان پرخرد
که خوانند گر دولقب شان دگر

گذشته می از نشه بر شست تلم
فرو برده سر در گریبان غم

سفینه بوسهی در از گردها
که فی نغمه پیچد در پیکرها

شب و روز در کار و عید و عید
مه و هفته پر روز نوروز و عید

دهد گر کسی را غمی فاکمال
بر و پیش گیرد استیکی شمال

چنان خلق آسوده از عدل شاه
که حجر زند آه و قوال راه

ندارد غم از اهل این شهر بهر
طلسمیست در دفع غمهای دهر

گرانی ست دل را در بنجا نشست — نمی بیند در سلک خود هر که هست
در و هر مسافر محاور شده است — از و باطن خلق ظاهر شده است
گر آید حدیث وطن در میان — بنالد ز درد غریبی زبان
ز دلها سفر کرد در فکر سفر — بجوشید اشک و دواج از جگر
بمیخانه پیر مغان مل بدل — رسانیده چون بوستان گل بگل
ز روی تبان کار بها مفتر — بعشرت دل از زیستن پر مغز تر
نوستخار رسیده ز ما احتشام — اگر کان اگر سبحه در زیر دام
سایه کفیل کفایت همه — رعایا رهین رعایت همه
حراست مکفوف باس و امان — براحت هم آغوش پیر و جوان
سر کوی خیاگران زهره خیز — نسیم در و بام شان نغمه بیز
فتیله بسته تار آواز شان — مغانی ز خود گوش بر ساز شان
بهر بام سر بر فلک برفته — ز هر عرفه در طرف گلی طرفه تر
بد بیجاک موها که در پا کشند — دل اهل نظاره بالا کشند
گرفته پی کار خود بلهوس — سر کوچه عاشقی بی هوس
عنان پاسبان کرد تفتیش راز — که در لب تبسم ندزد دیده ناز
دلی گم اگر گشته در شهر و کوی — بلرزید زلف تبان مو بمو
بجاشانه باد اگر بسر زند — پی رخصت انگشت بر در زند
بروی صبا گر بیندند در — نیارد زد و پو از بر گرد سر
بهر خانه عیدی بر آسوده است — بدیهر انقد رعید هم بوده است
بجا راست عالی بدامان کوه — بر آورده سر از گریبان کوه

در تعریف لشکر

چه کوه بی خود از لشکر و لشکرش
که آوازه شد فتح هر کشورش

طلب پاکشیده ست از هر دری
بنودش بلی پیش ازین لشکری

دهد لشکر تخت روزگار
که هر گوشه پر کرده دشت هزار

زبرهم شکسته درفشی و پر
فلک را بکنده ظفر تاج و فر

درش چون در توبه بسته باز
در و پای کوتاه و دستان دراز

دل خلق فارغ ز فکر معاش
برای کسان رزق خود در تلاش

همه بیشها هیبتش مطبخش
همه گلهها طعمه لشکرش

اگر پیسه از آسمان بگذرد
وگر گوزنی از بحر و کان بگذرد

کشاد کمت گر مسلمان و کافر
مسلمان و کافر بران میهمان

مگو از چه بر نیکمرد و بد شد سبیل
بخوان قصهٔ کهف و خوان خلیل

محاذات این بقعه در آسمان
شد و منقسم رزق اهل جهان

زهی گوهکن بخششش بیکران
که دارد ازو فیض تقسیم و تین

خلایق چو مور و ملخ در رهش
مهان را بکنده نذر آتشکهش

ز خاکستر افقر بتر گزید
ز سنجاب خارش بهپلو خرید

چنان توده گردید خاکسترش
که بر چیده اختر فلک زاغکش

باین رتبه گردون نیلوفری
ز خاکسترش گشته خاکستری

از دیجور یکجا لے آمد شمال
کشد سرمه در چین چشم غزال

از و شاهد در حسب و دامن کفن
که آئینه صبح روشن کند

چنان جو گیان را دهد دست و سو
که از آب حیوان بشوید برو

دل از حرف خاکسترش تا بپشت
بگردد وقت تصنیف گرمابه شد

که گر جا به در دو جهر دیده است بپوشین
کف گل‌چین ازو گشته گلخن‌نشین

گدا یابد ز شاهان در دو گیتی گاه
شکسته بود دیبر این خانقاه

جهانیست از خاستن انتعاش
که بست این رصد بر فنجیر شناس

بهر آب و آتش در آغوش هم
دران خاک تن این از باد هم

زمین با فلک بر سر سر کشی
که بخشش هم آبی ست و هم آتشی

نشاطش فروزان صفای تمام
درو فرش مرمر بجای حصیر

برای جبین‌کاشی خراش
دل کان فیروزه اندر خراش

درو لاله‌رویان سیه‌بالا سرو
زجاسش نگهدار شاخ بال تذرو

سپهر سیاه‌پیشه مروه زاهدان
تر و تازه از جلوه شاهدان

بلندیش نگذارد از بد منش
بدنهاد ترنج و سنبل ترش

زخوبی کروه خوبان را آب و تاب
مرع دیده را داده از دور آب

عرایس وهند سهم دوشیزگان
چو رشکان و نسرین بیاب بوستان

سفید و سیه دیده تا چشم و بار
چنین بیشه عود و صندل ندید

ز طعمه هوا پیشش خزان بهار
ز نسرین و سنبل ستان زرد لاله زار

بپاکی فزون نیست چون از درو
چه پاکان که آیند بیرون از او

درآیش فرو شخص فرو چیده راز
گذارند در خانه در را فراز

چنان صاف کز هیچ افشای راز
زآب خضر طاقت طاق نیست

درو جایی از ساده‌رویان نیست
ز آلودگی بر نیاید سخن

شد از حرمت آیش نمازی زبان
بتوصیف مسجد نفیس شد روان

در اهمیت مسجد

خوشا مسجدی کو بسجود امم
دکن گشته زانگ زمین احترام

نمازے که اینجا توان کرد ادا
توان کرد در کعبه عمداً قضا

علائک در و بهر طرف بسته صد
کند هیچگه شیشه اش از شرف

زشاهش صفا یافته سنگ و خشت
بجای زر قندیل بایستش آویخته

دخانش بخور سحر زلف حور
زشمع معنبر علم نور گیر

پر انگیخش زیر و بین شرار افلاک
که از منقر مهر و مهش روغن است

چو دامان فانوس سیها بر زنند
بپر واز نگرفته آسیان پر زنند

چو هر روز خورشید بنموده است
پس از انکه اینجا جبین سوده است

زهے فیض کز مایه یک دعا
شود حاجت صد اجابت روا

بخوانندش که قلزم ثنا میکند
دعا بسته آهسته وا میکند

دعا را بجنبت اجابت هزار
که آبشخش زهر تشنه کوثر است

خورد عکسش اگر عود اندر اتش زلال
توان دید در سینه موج خیال

از و پارسائی و صفو ساخته است
که خود را چنین تازه رو ساخته است

بمحراب او مائل ابروی شاه
درخشان در و در برو مهر و ماه

جبین سای قوس قزح فرش او
کبوتان طاق رنگین منش لانه جو

بصد سجده آن عتبه آنگه نشاند
که طاقش تواند شد از عکس حفت

زبس رفعتش تخت فوق فلک
طیور ملایک بام تحقیق ملک

زمین کرده بر گنبدش تا نگاه
برافگنده از شاه دامانی کلاه

زنبای عالے هنر بین حسان
زمین گر دگرد و بیده بر آسمان

زرفعت زمین گنبدش اخضرش
کنایه از کنب ازرقش

جهان را سر قبه اش افسرش
عمارت کنم وصفت درگاه شاه

زحرفش سخن شد فلک سنگ راه

در نعت سرکار است

نہ ہے قصر و منظر کہ از قدر و شان
زمینے کند بوسہ اوج آسمان

بروئے زقصر خور نق فزون
ستونہا بسیمینہ سیمے ستون

زخارا تراشیدشان فرہاد وار
ازین قصر شیریں در آفاق شور

نہد بر زمین چشت و صفش بیان
متانت شود آلہ داستان

زمین آسمان منظر از منظرش
رسد فتح بلگ باز از ورشش

بعالم فروزے در آفاق طاق
خور از پرتو شمسہ پیشیں طاق

مہ جام بر مہد پرتو فگن
لب بام با آسمان در سخن

بر شے زمین دامنے مے فشاند
زگسترش دعوت بکرسے نشاند

ہوا ایوان کند چون سلام آفتاب
کند بروی طاق ناز از جواب

مقرنس طرازے رواق بلند
ہنرہا نہادہ بطاق بلند

زگلبانگ تصویر نقشور نقش
گل و لالہ در جیب باغ و بہار

فضایش مصور نقش چنین
چہ خوش صورتی یافت روئے زمین

بے زیب ایوان لبسجد قلم
ہمہ گرد دہ نقاش نامے رقم

بہ تصویر خوبان خاطر فریب
زدلہا فروریزد نقش شکیب

سخنہایش در آورده از سحر و فن
نسیم نقاب از جبین بر فگن

خاموشش بردہ در خانہ زبان بکار
کہ گردید چشمان بدبین نگار

گر افشاند مژگانش بال و پر
ترشح رخ حاضران کردہ تر

چو فارغ زآرایش گل نشست
بپیرایہ از او ار بلبل نشست

بدرہا ہنر کردہ نقشے دلنشین
کہ گردید نقاش نقاش چین

چو گلزار بر روے گلزار ریزد

در نعت پیغمبر

نگاه از رشحهٔ افکنده عشرت لبالب ها
صبا بر سبزه افتاده در سبزه زار
ز جام چشمه از غنچه نرگس
ز هر برگ آثار حسن آشکار
معطر مشام از شمیم سمن
ریاحین ز شبنم مزین بدر
بچشمک زنی نرگس پرخمار
ز هر سو به آورده مرغان خروش
پسندیده گو سخن نکته دان
ز موجی بنفشه سمن بر قدم
ز خورشید خیزد دل شب سحر
شقایق چو خوبان گلگونه رو
ز هر گلبنی چشمه طاوسی
ز شوق تماشای گلهای تر
ز لالش که ریزد صفا بر روان
که هر جا فرود آده شبنم در زمین
ز دلهای غمگین چنان زنگ شوی
از و آن درخشندگی در شب است
بآن روشنی کو بخشد چشم کور
اگر لاله گردد از و تر زبان

گنجید در پوست گل از نشاط
سرسبزها در کنار مهار
ز هر چیز خورشید نیلوفرش
دل لاله از عشق خود داغدار
موظف ز ریحان نسیم ختن
همه سر غزاران دل غنچه پر
نظر کرده نرگس مست یار
ز جام گل آشامین مست بوش
ز دریای شمش سخنها بر زبان
بهار گل عنبر سرشت هر قدم
نظرها خوش از دیدار خوش نظر
ز و دست بر رنگ نقش بوی
ز هر غنچه تاج کاوسی
ز زلف اره هر دم نظر شد بر
ز عکس گل و لاله رنگین چنان
زمین ته بته گشته دیبای چین
که رنگارگون گشته لهای جوی
که کرم شب افروزش از کوکب است
کند مرد نابینا بینا چشم مور
کند نغمه خوشگوار سخن بیان

سنا ختن نامه بدیع

۱۲۰

سنا ختن نامه بدیع

۱۲۰

خزان تا نهاد زد به بستان فراخ
نهاد و نداد این گرز بر دوش شاخ

بپی خرقهٔ شنجل خود سنجیده هاست
ازان حصه بازان شیرین ادا است

زلبس سنجیگیها بارباب درد
دم لنبتی زد از غنا رزرد

باین طبله زعفران در چمن
دریدند از خنده گلها دهن

زعطرش گره گشته در نافه نوئے
زسیب ذقن در صفا برده گوئے

معطر چو جیب سمن غنچبان
از و لب چشی کام شیرین لبان

زاندازت چیدن بکام ست ازو
بنکهت فتن در مشام ست ازو

بنکهت چنین و بلذت چنان
که این مشک خاسته در زعفران

بهای یکی زان چو خوان می نهند
بتان را زبان در دهان می نهند

زلبس کرده در وصف خود گفتگوئی
زبانیست نخلش برآورده موئی

باجناب از ریشه شهدی چشانند
که در کام شان چاشنی ریشه رانند

ندروا از اسیران نگینیش
شکر چاشنی گیر شیرینیش

بهازار کام و زبان ره سپر
بیک چاشنی از شکر بیشتر

رود گر بخروار لذت بکار
ازین تنگ شکر توان کرد بار

چنین تازه شکر بعالم که دید
که گفت آنکه لذت مجسم که دید

ترنج طلائی که پرویز داشت
کی این داستان شکر نیز داشت

زلبس دارد این بوستان سازوبرگ
حکایت ازو گشته پرشاخ و برگ

بشوخی سخن دامنی برزد ست
گل سیر بازار بر بهر زد ست

در تعریف بازار

چه گویم ز آئین بازارها
نه بازارها تازه گلزارها

بطول مقالات شیدائیان
بعرض خیالات سودائیان

ز بس نازک‌دلی و نازنینی
همه در دیده‌ها جا کرده‌اند
بسی دزدی ایشان چه گویم جان
بسی چشم سیه‌مژگان رنگین نگاه
نمودند چشم طرباً شیوه‌ها
بدل آزرده دیده بی‌پیام ده
خم موی‌شان در خم جان و دل
درخشان چراغی بدست نگاه
بعاشق نوازی همان عشوه‌سازی
بجذب دل و جان اهل وفا
بپرسش همین بس همه آستین
کسی را که بینند چون خاک پست
تغافل چو تازد بهبازار خویش
اگر چشم شان بزم نگشت نهد
سر عقل را داغ دیوانگی ست
ز اعجاز چشمان جادو مپرس
بگنجد افلاک بر دوش رو
حدیثی ست در حسن هر موی شان
زمنده غزالان صید افگن
دل اهل دین کعبه محترم
لب باده پیمای جام آشنا

چو موج و کف کنیزان پری‌زاد و مهر
همه در مهره‌ها رشته گره‌ها کرده‌اند
بهر جا نگه رفت دل در میان
دهد بوسه نمک از شکرخا جزا
دل از ما عدو و ساقی بینه‌ها
ببرد از لب بشکه لبهای دشنام ده
سر کوی شان عالم جان و دل
که در دوش کشته سیه‌مار بر مهر و ماه
که گیسو ندارد ز نازک بسی بار
دل سنگ‌دل را ز آهن ربا
که با گبر و رند و جهان از همین
بدامان در آویزش گیرند دست
نماید نگه گوشه کار خویش
هم حسن تن بجذبه مست و هلا
بلی حسن بازاریان خانگی ست
ز اعجاز چشمان جادو مپرس
در آغوش خود گنج و بهوش شو
خراسانیان حمله‌ها بر دوش شان
صنم لیک در دوست بر آهن
ورا ایشان همه کعبه‌ها بر صنم
بسم شناس و سلام آشنا

نگه غیبت گلشن از چهرشان
غم نامسلمانی بحر نیست
فتد با مسلمانی از داوری
سخنهای دین کفرکاری نساخت
فتادند در کفر صعب و شکیب
در ایام شان زهد کیشان نماند
سر تقوی شد و هر نفس کرد درد
ره مایه داران ایمان زدند
سر گوشه در صومعه کرد خان
برآورده در چار سو عشوه چوش
تماشا یکی و هزار آرزو
پر از جوش و غوغای چار رکن جهان
غلط چار سو بر زبانها گذشت
محیط جدا گشته ز و مهرها
چو خورشید از و گشته روشن بقاع
میان آنقدر بر دو رویه بگذار
که دید است مرکب با این دشتگاه
نمیدانست گر آسمان این زمین
زده حلقه بر دور او کاروان
بهمانی سود را سوی زدند
بر رسمی هم افتاده کالا درو

دلی نیست دی ریشه مهرشان
نمی سبحه زنار بی آبی است
کند غمزه منع خود از کافری
به فن راست دوستی برفراخت
حذر از کمرهای زنار زیب
چو دین ها که در رهن ایشان نماند
از ایشان سه صد دل آلوده کرد
سبکروار نقد دل و جان زدند
نگه داشت دلالتی اندر میان
بگرداب صد کشتی صبر و هوش
زهنگامه بندان این چار سو
که در برده از چار فصل زمان
که راهش چو راه بهشت است هشت
در آن مهرها خلق را مهرها
بر و کوچها خطهای شعاع
که دارد کنارش میان در کنار
که پرکار دورش مدار دو نگاه
نمیدانست انگشتریش نگین
متاع جهان دارد و دلش در میان
برین گرد خوانش صلای زدند
میان گیریی کرد سود او درو

۱۲۳

بصد زیب و زیور عروس هنر
ز دوکان صنعتگران جلوه گر

کمانگر خم ابروئے دلبران
نشانیده در خانهائے کمان

خدنگ آسمانان تیر گزوده سان
که سوفار در زده دهن کزوده باز

ز شمشیر گزوده بران حسام
در انگار تر گے کار خصمان تمام

ز ضیقل گران عکس آئینه ها
دم صیقلم چیده در سینه ها

ز صباغ کز باغ گیرد فراغ
تلون تصرف کنان در مزاج

ز بزاز گل کزده گلذار سود
وز و گرم گزیده بازار سود

ز حیده گل از پرنیان تنگ
سمن تنه بته از قماش پلنگ

کشاده خز و پرنیان تنگ تنگ
ز هر رنگ بر روی هم رنگ رنگ

ز عطار آن نافه بند دشمال
که در چین خورد پیچ ناف غزال

چو خواهند مجمر بدود آورند
ز هر خانه صد بیشه عود آورند

برای نشست صفا رو کبار
همه صندل لیهائے صندل قطار

ز بس خاک را عنبر آگین شده است
عبیر گریبان لنسرین شده است

ز تزئین دکا سنجه زر گرے
مرصع نگین دیده گستر سے

چنان نو شد از زرگران قدر سیم
که شد پاره ز هره کار قدیم

خرد در اسیرت رها کرده اند
درین خرده کارے چها کرده اند

بدام قفس شان زند بال و پر
بکاو در سے زر ندزدد نظر

طلا گر چه مستغنی از کیمیاست
ز ایشان هنر کیمیائی طلاست

جواهر فروشان بگنج دکان
ز بس مایه نل کرده دریا و کان

ز مرد و ز هم سنگ چتر شاه
ز اشعه خزامان فروبسته راه

ز تسبیح درگشته کردآن بها
کزان قیمتے گشته ذکر ریا

چنان پر زر صرافت همیان دهر — که پر گشته چشم حریصان دهر
شود سکه تا زر بشهر و دیار — شیار نشست کامگار دارا کیا
زنامت سکا مها خبر داده اند — طلاهای نامی بدر داده اند
پراگنده صبح هوس پرتوی — زر کهنه آورد روی نوی
پی خطبه آتش سخت منبر نهاد — چو خورشید دولت رو باین زر نهاد
چرا سکه از خنده بندد دهان — شد از نام شه روشناس جهان
چرا دین نبالد که زد در رد کفن — زر خجلت شکن شاه دشمن شکن
نیاید زر دیگران در حساب — ندارد سها پرتو آفتاب
زد صیقلش زبان اختر افشان شود — لب از گفتگویش درخشان شود
ز رنگش نگه شعله آتشی ست — زحرف عیارش سخن سنجشی ست
از و کز بجایی گفتگوی رود — بزر نام خاقان فروی رود
شب عید را این همایون ادیب — که آویزدش در گلوبند سحر
در اقطار عالم روان آنچنان — که در مدحت شاه طبع روان
طلا رسی که خود را طلا می شمرد — وزین گفتگو خویش سکه خورد
چه بهین مستی چشم طمع اسحذر — ازین زر کنم گر دمشقی نگه
شود بر تن دشمنان زانع کرد — کزین زر جگرشان کند داغ کرد
ازین سکه دارد زر خورشان — که گردند در شرق غربش روان
بکسب طرب در رهبت وجوی — جهانی بزر گر چه دارند روی
ولی خویش را زر ازین نخمه کشت — که نام شهنشه برو کرده پشت
دو رویی ست لیکن بیازار کوی — زند طعنه بر وعده های دو روی
ز سیمابیش شکوه فاقه کم — ز سنگینیش طاقت ناقه کم

ز آن وزن رفته است در کار او
که مبتلا گشت بار مقدار او

زر و گهر ان را اساس کرده است
طمع پشت چشمی تنگ کرده است

مزن بهر گوناگون چار پر
که ذرات ازین زر خالی نیست

بدین نامه عشرت کشد خوشه چین
ازین زر خرمن گل آستین

ز صرافی خود زبان در شناس
که آخر شد از نیکی زر شناس

چنان جود شه داد فرمان بهند
که آمد عراق و خراسان بهند

ز اهل هنر شهر و رز نیورست
هنر هست را طالع دیگر ست

خوشا عزت و قدر ارباب علم
مقاصد در آمد ز ابواب علم

رواج علوم از بهر آرس فزود
بلے علم را خاقان و ماکے فی بنود

ز تنگے دل حلقه در رس رست
افادت مکام دل خود نشست

ز دانش خاطر اهل دانش پذیر
بعیش منغول عشرت مقصر

وغور شبیے شاه بیضا علم
بهر علم صاحب کمالان علم

بکف فاسه مفتاح باب فتوح
نویسند بر متن عشرت شروح

بسجده فقیهان صافے نهاد
جهان روشن از پرتو اجتهاد

چنان منطقے داده داد بیان
که بشکسته رابط خلت ز حرف

نحوی ز خلت سخن گشته صرف
دوا را بیاره صاحبون ارسطو زبے

حکیمان خوش خلق فرخنده پے
مریضان جهالت بیابند دوا

باشارات شان گر بخشد شفا
بخضر و مسیحا قدم بر قدم

شفا در نفس نسمت در قدم
مرض را به پرهیز دارد استند

بحکمت علم چون برافراشتند
نویسند بر جان اهل غرض

گر نسخه دارد بر است مرض

کند دیر خاک ره شان طلا
کشد در دهر از سلسله خلق پا

بطبع نیوشت دراز ند
تبدیل کنند استخوان رشک

از الشان عجب نیست نیارد دل
ندارد دوا گرچه بیمار دل

اگر ہے در دفع سودا کنند
چه دارمق که فارغ ز عذرا کنند

شدند بے اگر از کرم چاره ساز
نے بود مرمن تب حرص و آز

اگر گرد ره شان شود بیشه گرد
تب اندیکه ستیز ریزد چو گرد

ز اہل نجوم آسمان آسمان
علو و شرف کرده هر سو قران

دقیقه شناسان گردون جناب
مطالع شان عنکبوت آفتاب

به سنگر طویل و خیال عریض
برآرند اختر ز چاه حضیض

ز تقدیم شان دور ساعات بد
چو از دروه قرب طالع شود

قضا وقت را اندر ایام شان
مطابق نویسان احکام شان

عطارد که از رجعتش بود بیم
شد از صدر دل سنج شان مستقیم

شود از رصد بند نیک اختے
زحل در سعادت شود مشتری

خط خوش نویسان چو روی نگار
در آرایش صفحه روزگار

ز استاد یے آن رقم پروران
کند مشق خط عارض دلبران

وبد لام شان طره . اگو شمال
نهد نقطه شان داغ مرجان خال

اگر سطرها شان مقابل نهند
بپائے نظر ها سلاسل نهند

رسد شان کنند از رحمن رقم
بزلف بتان پاک نوک قلم

پی آورده از نام شاهے بنام
براحوال ارباب نظم و نظام

بلندآوازه چنان پایه شاعران
که شعرے ست در سایه شاعران

اگر فرق اقبال شان عرش سات
سجود شند حساد بیجا بجاست

چو انسان منطق از همه بهتر است
که مردم ترا نکو سخندور ترست

اگر بر زبان حرف خار آورند
از ان استغنا معنی گل بیار آورند

گدایند اما گدائے شه اند
بزرگان گنج اند اگر کنج نشین

ز رخشانیے معنی دلفروز
شب فکر شان داد بر داز روز

ز مداحے حشمت سنجے
همه صاحب فطرت انجے

همه خرده دان و همه خرده گیر
بیان دلنشین و ادا دلپذیر

ازان لیشان در اهل زکانا زیبنده
خرد را همه یک صدا نازیبنده

در تعریف تلک

سپهر جمله عرفان طراز فنی است
که از شعر او قطره در قلزمی است

تلک نام و تلک سخن تلک آو
سکون دل از جنبش کلک او

دلش کعبه راز را هود
رطبعش کمال الاستقامة انمود

فلک سنجه اوج اندازه او
ملک عنصر و فیض پرواز او

مصفا دلش از غبار نقار
چه نسبت بلی سیم را با غبار

چنان خاطرش محو دریاد دوست
که آب و گلش رفته بر باد دوست

چنان کوشه پیوست بشکافتست
که در مغز مغز و گ پا فتست

دلش آنچنان روشن از نور راز
که بر گف نهے دیده کاوده است باز

چنان بر دز آئینه دیده ز نگ
که همرنگ سا بود دیده هم بوی ز نگ

پر از سود و سودا ش عیب شفر
سپهر با نه شد عگر او بے پسر

ز فطرت شمارد هنر عیب خود
بروان کرده از دست خود جیب خود

صبوحے بجام دل شب زند
نه جرعے عگے عنم لمال نه زند

تعیب کاخ فنا دم زدست
گل طلعت خویش بر هم زدست

نگاهش تفت شعله از تاب اشک
سمک سود بلکش ز شور اب اشک

لب از خنده و نهاد بر روی هم
رسانیده در گریه نم به نم

بدون داده الا تشیش آب و گل
سخن جا بجا گاز دے که ده دل

مهر جا که صورت برآرد قلم
بمعنے عزیز و لبقاست عزیز

کلامش همه حمد و شکر و سپاس
ز هے نکته دان مخاطب شناس

ز اندیشه دیگران تا تست
ز خود در صفت حاضر آن غائبست

درین باغ ز انگونه حق جوشده است
که هم بلبل و هم گل آروشده است

چو دارد سخن تلخ نصیحت دهد
رگ در ریشه دل بلذت دهد

ز بیمان حدیثے که آرد بلب
بزد لب بذل تا دل آرد بلب

ز سنجل قناعت برومندیش
هوس در شکایت ز خرسندیش

شکایت نگردیده گرد لبش
دلش عفو آمده در شکر ورد لبش

ز پرماسگے کنج آید بجانگ
اگر و اگنده در دلش خاے دانگ

سخن سندیش نیست کس در زمن
ندارد قناعت دلے در سخن

چو بر لعل معنے کشاید دهان
بدخشان بدخشان برآرد زکان

سمندے ز نطقے برانگیخته است
کمانے بدعوے در آویخته است

خرد شحنه طبع و قاداد اوست
معانے در الفاظ استقاد اوست

به نیروے طبع و زبان دلیر
حدیثش بجاید جگرگاه شیر

کم افتد چنین نکته پرواز کم
که نازد بمعنے و لفظ و سخن بهم

ز مغز دل و جان سخن برکشد
بمغز دل و جان سخن درکشد

بلے حرف زانجا که بالا رود
چو آید بدل تا بانجا رود

ندارد بر آئینه زنگ گزاف
درون کرده از نور انصاف صاف

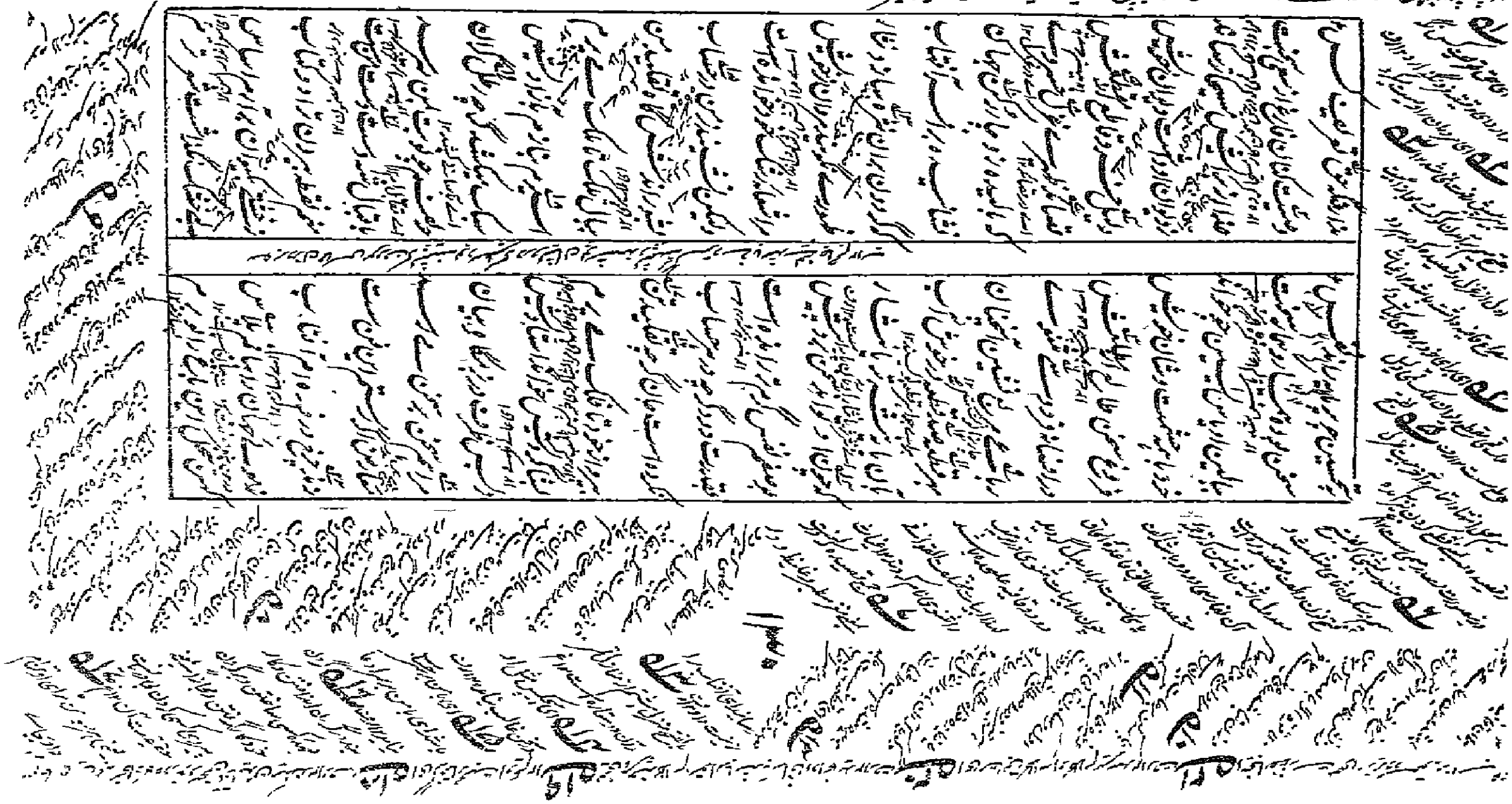

چنان کرده ام لعل و در در طبق — که ز وے بتان گشته غرق عرق

شراب معانی دست در ساغرم — سخن فربهست ار چه من لاغرم

به جنبش چو آرم کلک زبان — پر و پرده از قفل کنج بیان

بنیرنگ کے خوان بیان سے منم — سخن را سخن در دهان سے منم

ندارم ز کس منت آفرین — که دارم کلامم آفرین آفرین

منے در سفل جذبه و اشعار من — شود سینه صد توق در سخن

فتد گر بلند ان مهین نگاه درم — که بر عرشم و در ثریٰ زانوم

درین نسخه خود سیم آن خوبی نشاند — که از لفظ معنی نگه سے نشاند

مضامینم زشادابی طبع من — گل تازه گے زد بفرق سخن

ز کلکم بجوف رخ شهر یار — ورق گشته از لفظ خورشید زار

زرومش به پیکار ارباب کین — بود نهر مسطر ز خون به بین

بنیرمش زرنگینے گفتگو سے — شقائق توان چید از رنگ و بوے

چو از دو فزخلقتش آرم رقم — نویسم برات کیا بر ارم

بود صفحم چنان شهر فرخ نست — که ده ده گرانمایه گیرم کم ست

زبان با طمع گر ندارد ز بان — فتد از چه حرف طلب در میان

بیا ساقی اے آرزو دست تو — فقیر و غنے چشم بر دست تو

بجامے بر آماسها سے کنم — بشاسے نشین تا گدا سے کنم

بظاهر ز روی استغنا لب طلب بستم و در باطن پنهان از خود ممنون خود بودن

ز دریادلان سائلان طرف خویش — نه بندند جز در خور ظرف خویش

نیاید خور از فور سختے به تنگ — ز خست مکن روزن خانه تنگ

سخن بید ز طوب بے ثمر طبع پست — کشا پهن دامن مکن کفچه دست

بسم اللہ از جود شاہ جہان
کہ وگشتہ طوبے گیاہ جہان

چنان بردہ بی مہر گے سہر عجیب
کہ سائل بداں کند زر عجیب

طلب در زبانہا معطل شدہ است
گرفتن بداد ن مبدل شدہ است

باقلیم آبادے آوردہ روے
ہمان کآن خرابست و بخت عدوے

بے فاقہ کو شش زدار و رزند
کہن مفلسان بر زر نورزند

ضرورت برافتادہ از روزگار
ہمین حاضر ست بہر شمار

زبان ہر زمان آن تقاضا کند
کہ دل ہر چہ خواہد تمنا کند

چنان در دہش جود شش برام کرد
کہ مے بادہم صد طمع وام کرد

مدارنم چہ خواہم ہمہ چیز ہست
کمر چست تر کن کہ افتاد و کار

گرفت از زد ہے کار و بارم رواج
کہ دارند شہرے بمن احتیاج

شد آن دہ مقرر بہ تشریف من
کہ در خوش نما شیست رشک پتن

بتعظیم او نذرہ زانو زند
کہ در نفع ہر شہر پہلو زند

بد آن شاہ دہ دارم از لطف شاہ
کہ یاد آرم از شہر خود ہیچگاہ

کشم از سلیمانیت جا بجا
سہر ہفتگاں سوے ہر سوے ہوا

از و سکنم کو چہ در چشت است
کہ در وازہ کشور و دولت ست

گرفتم از و ساحل اعتبار
کہ کشتے ست در تختہ روزگار

ز سیمین ستنے طفل نکہم بنا ز
کہ پاے در مہد زرین دراز

فدائے تو ہر لحظہ صد جان پاک
کہ بر وارے افتادگان از خاک

ز نعمتان گرہ در گشاد من ست
کہ منبع طرب در مزاد من ست

سمندے مبادا ندر آید ز سنگ
از ان طرفہ تو سن کہ خواہم گرفت

که دیدست شاعر بابن برگ و ساز
بکردم زر راتب خود جدا
ترا گر زر نامه باید شمرد
بتحصیل باقی ست مقصد دمن
ز لب حرف خواهش برون کرده ام
لبم کرده پشت ارچه بر هر طناب
ازان بر ائے دعا نطلبم
ندارد دلمن گرچه کار احتیاج
بپاکدر دحسادتا کاستن
بدر یوزه بر خویش منت نهم
برائے تفاخر گدائے کنم
تو مگر دلم نا خوشم میرسد
گدائے بابن بے نیازے که دید
گدائے ز اہل سخا جسته باج
مهر در لب خاکیوسم نیست
ز نعم کند دستانه گاه ترا
تب حرص تا بت تلاشم ببرد
بدر آ حال آنکس که دارد نگاه
بنا چیم بر تنگ اعتماد همت
برحمت بدل گشته رنجم تمام
نخواهم و گر گشت گرم طلب

ز بس کرده بابلت مرا بے نیاز
سخن سر بسر کنم مزا قطاع کن
مرا نامه سے باید آورد بر
بتقریب مذکور سته این سخن
مهمت طمع را زبون کرده ام
چو رو داده رو کنند در طناب
ولے چون تو خواهے چرا لب بلبم
بلطف تو دارم هزار احتیاج
نے در رزم اهمال در خواستن
برو دو شبے از تو به خلعت دهم
گدائے ستهم خود ستائے کنم
نخم خواهشے خواهشم میرسد
ضعیفے بابن ترکتازے که دید
که محتاج گردید نے اغنیاج
زبانم در دین حامد نسیم نیست
شما نعم گو خلق میخوانمش
دم ضرفه سیر گر نعانم نهد
ز رشح از مهر رو رستیاه
که در جبهه و کف کفنا دهم هست
ز در ماندنے خویش گنجم تمام
گدا گر بلند اختر حرم ز شهر طلب

گر قبول افتد زہے عز و شرف — توان امتحان کرد بخازن کجاست

نیاید ہم ز شیر نیستان زر بشور — نے خواہم اما تو مے دہ بزور

نیارم گذشتن ز حق ادا — کہ حق ادا را نباشد قضا

نیفتند اہل طلب در تعب — اگر یاد گیرند ز طلب

ازان تو سن خود آہستہ کرد — کہ با کو نگوید گدائے نکرد

نبائی طلب کردہ ام پائی بست — کہ داند درین کار دستم ہست

شود فوت ہم سنت شاعرے — کہ خویش را گر نخواہش برے

بہ بخل طلب گم دہم برگ و شاخ — ولے چون کشایم دہان فراخ

دہم در یکے مصرعہ تنگ جا — زر و ضیعت و اسپ و باغ و سرا

بایں گفتگو چون نفس شد علم — بہ تمثیل گشت این حکایت رقم

حکایت

یکے خارکش پیر غیرت بجوان — کہ بود از سخن خاطرش گلستان

چو ہر روز زر روزیے سر پاتاش — میان بست در کسب بے جد معاش

بشہر اندرا آرد بار و بسے زرد — ز گرد بیابان بیابان گرد

بہ نرمے تنے با خار درشت — بسوزاک آشنا سینہ چون خار پشت

تنی خشک چون نی ز بار تعب — سر پاپے تر در عرق غیر لب

بہ پیچاک افتادہ پائے تواں — ہمیشہ بروئے زنان ہر زمان

بسر کردہ شہر راہ بازار و کوئے — بصد چشم چشمش خریدار جوئے

رہ از رہبر مہیاے بخت بلند — برآزادہ گاہ بدارے فگند

چو ضعفش قوی دید آزاد مرد — دلش آمد از مہر با سنے بدرد

بگفتش مرو پیش من مشتے

دعا گوے شد دعا جز ناتوان — که خصمت سبک باد و رخشت گران

ز خاکستر مطبخ پادشاه تو — یکی پشته باد این چل هفت تو

خورد بخل عمر عکاریت تبر — تبو همت ترا فروشد اگر

زدم گر دمے پیر هیزم فروش — جوان را بدار یک سخا رکیت جوش

بغربت بآن خوار گفت ای عزیز — یکے آرزو کن ازین چیز چیز

غم منزل ار طاقتت کرده طاق — کلیدش مهیاست بر طرف طاق

وگر داغ گلهٔ غے از حسرت مرکبے — بگلشن دواغ تملیک برآ شتے

ورت در سر افتاد سودا ے باغ — برو برخور از نخل عیش فراغ

بصحرا خوشے چین کن گلهٔ — منه بر ره گرگ غم تلهٔ

بغل ور نه بکشاے بر خلعتے — گرا مے تر از وصل مه طلعتے

وگر نه بکشتے زرے سیخ بار — بزورش بچنگان سر دست آر

بپرس از دلت آرزوے دلت — که بے انتظارے شود حاصلت

چو رزو فارکش این سخنها شنفت — گل بندهٔ گوشش در هم شگفت

که دل راه خواهش چنین کرده هم — که در جیب خلعت کنم مشت زر

کشم زیر ران مرکب تازه داغ — ز منزل روم گاه ران سوے باغ

سخا پیشه از ذوق بر روے هم — فرو ریخت از لب بلے و نعم

بگفتش چه منت ترا زین عطا — ز یاد ست این خواهشت را بها

چو شد کیمیاے سخن جلوه گر — بمک سخته گردید کارش دگر

بحسن ادا چون سخن پیش برد — تمناے او سیلے رو بخور د

ولیکن شنیدم که آن خارکش — ز آزاده طبعے نشد بارکش

بروے عیال یار زوے نیاز — دریغ آمد ش بر جوان کر دبار

سخنش با شیار و بخشش سبق برد — که ای از کفت حاتمی ہا خجل
گرفتہ دست ترا اوستیار — بیا مرد بے فلکت آر شہار
ز من بردا یہا فضولے مبین — وگر وجہے ہا بدیت و جہ آں
کہ دارم دلے نعتے نقر نام — لسان غنا در فن خفر و شتام
غلط گفتم او راست عار از غنا — برین نفس الفقر فخرے گدا
ز شہے شمال بوشے کہ چون لباس — سخن کردہ اطلس ہر آہ پلاس
بہ تشریف او فاقہ بر دست راہ — ہوا از زر سرخ بہت خاک سیاہ
بگل از گوش بر مندا و ستے کشاد — ندا دے ز خوشتن را بباد
با فسانہ او رود بر راہ پیش — بہر کس در آمد بہ آمد ز خویش
رہ جیب جا ہا رفوے زند — بنا زم بجا ہے کہ او ے زند
مبادم دمے دورے از صحبتش — چہ گویم چہا دیدم از خدمتش
ز تلقین او گشتہ ام آشنا — بجو شغنودی و صبر و شکر و رضا
بہ تعلیم او گشتہ طبعم لفور — ز خود بینے و عجب و کبر و غرور
نہ خواست چون غنچہ خونے دلم — شبے کہ نہ مشتے ز سے حاصلم
باین کہنہ دلقم بپوشید عیب — غم خلعت نو ندارم بجیب
کفم باغ گل گشتہ از زخم خار — بگلگشت باغ و بہارم چکار
ز تعمیر دل گشتہ ام بہرہ یاب — گل فکر منزل ندارم در آب
بہ تیمار اسیم نیفتادہ کار — تمنا نگر دیدہ بر من سوار
کنند ار ہمہ گہ گہا دست برد — زمن گو سپند ے نیارند برد
شود عاجزم صاحب تخت و تاج — اگر خواہد از من ستاند خراج
مضمون دارد م در سفر از خطر — نیم در حضر ایمن از کس چو مار

طلسم چنان بست بے دست مرد — که کوته شد از منزلم پاے درد

در رزق عزلت بروے ہم گشاد — بہ بیگانگے آشنایم داد

نگہ پرست بست منے و شاہدم — زبے قدر تہاے خود زاہدم

ز در یوزہ منع دلیرم کرد — تو نگر لعنہ و فقیرم کرد

نشیند اخت در محنت راحتم — نگہدشت از خوارے عزتم

ہا بند کیسہ گیرو دارم مباد — سپے باس زر لب مارم مباد

ہرا یم چنان لشتہ خارِ بست — کز و قیمت خندہ من گل شکست

بنا دم بگلزار صحراے خار — چہ خوار ست در دیدہ باغ و بہار

سر و بن جوان گر مہ تنگ جاست — اگر سیر چشمی بنا شد بلاست

بہر شے رسم گر بقدر حال — بمالد زمن صدر ضعف نعال

دم سرد خود بے زنند آبرو — کہ گرد رخ زر د رفتم از و

زدم سکہ بر رخ زر د رد گر — چنین زر د و زرین نشد بہر زر

بسختے کشے گر زرنج و عنا — پر از آبلہ کردہ ام دست و پا

زر شک کفم اشک ریزد لآل — شر یا خورد در رسم فاکم آل

باین سخت جانے کہ با خارہ سنگ — زدم دوش در کوچہ بر نام و ننگ

بلند ار شود چوب در بان شاہ — تنم گردد از سایۂ آن سیاہ

باین کوزہ پشتے کہ سر بر زمین — کز انو زدہ بر زمین بسیم

نشستم بزانو زدن پیش کس — کہ زانو زدن در نماز ست و بس

بشیرینے زہر ہمہ دانگبیے — زبس تلخے شہد افتد بہ نے

بروں شد ز دل الفت بسیم و زر — کسے چون برد باد و در و بان بسیر

نشاد م بہ پشت ار چہ پشتہ از و — عزیزم کم چو سیماب گشتہ از و

خوشا روزگارے کہ پیوستش گشتہ
بظاہر چناں ہست از احسان او
کہ بین داوری از تو بگذارد راست
غمم گر نبودے چناں تو انم گشید
کشد بار محنت تو جان در تنم
مہاد آنکہ دارد ترا در نہاد
چو گوید کرم ترا پختہ راند سخن
مرا زان طلب مدعائے نبود
بشوخے سخن بوقع از رخ نبود
سخن را بجولان چو جنبید عنان
بیا ساقیا لے گلبن رنگ و بو
ازان مے کہ ریزد سخن بر سخن

کہ بر دوش خود دید ارد و پشت
مپرس از کرم ہائے پنہان او
کہ آنکس کہ آفرینش دہاق و وفاق ست
بصد تیغ از و چون تو انم برید
منہ بار تکلیف بر گردنم
مرا ناگرفتن سخن را نہاد
زعذرم مرنج این کرم ہم مکن
تمنائے بانغ و سرائے نبود
جواب سوالت چناں نغ نبود
عنان گیر خیش نیست حد زبان
کہ ہست از تو رنگینے گفتگو
کہ ہم کن کہ گویم سخن در سخن

بقشیر زہ بندی نحہ تعریف سخن شمار ہائے نفیس ہم بستن و در چہرہ کشائے صور معانی بر دانوے ہم نشستن

سخن نیست سر جوش این ہفت جوے
جہان نیست ستانہ از گفتگوے
زبان را سخن این چنین تازہ روست
سخن عشق جان را بہ تن میکند
سخن کرد در ہر دو گوش نزول
مسیح سخن گر شود ناتوان
سہیل سخن تافت بر روم و زنگ

کہ ہر سو شمارش کنند آشتم
زخمخانۂ اوست این ہائے و ہوے
دہان خموشے پر از گفتگوست
ہمہ دلبر بہا سخن میکند
ازو رفتہ انفاس عیسے بگرد
طبیب سخن گیرد شش نبض جان
او یعم زبان یافت این آب و رنگ

معانی ز الفاظ در چاه بود ق | زبان در دعا چشم بر راه بود
ز فریاد رس حسبت فریاد رس | سخن بر کشید ش تار نفس
شد آن کز سواد سخن شهره ور | بیاض دلش گفت درس سحر
سخن چیست تیغ و فسانش زبان | چه تیغی که دو تیز گردد دمان
درین نغمه کامد بکار نفس | زبان گشته مضراب تار نفس
ملفوظ از و گوش شاه و گدا | ورز و در حکایت صواب و خطا
سحیلی گرفته کنار از کنار | ورز و تا نه معنی در شاهوار
بهار حکایات رنگین گلش | ز هر سو زبان آورے بلبلش
گهے همدرد و همنا جایتان | گهے همرود خراباتیان
ز لعل سیکے در نگ غوطه خوار | بکام سیکے زهر از و شهر سار
ز سلکش گهرهاے اوج دهان | ز کلکش رقمهاے لوح بیان
جواهر فشان لب ز گنجور ریش | تو نگر زبانها ز مزدور ریش
نمایان از و جوهر هر سخن | ورز و پرگهر دامن گوشها
از و نقش ابداع را زیب طرح | ورز و دفتر متن را حد شرح
از و جمله فکر ز یور پذیر | ورز و گه معنی بکر را داماد گیر
سخن اوازه را داد چهر | فگنده بز و آسمان عشق مهر
بر آورده تا دود عشقش ز خط | سیاهے نیفگنده و اینع نقط
بلفظ آنچه تا زگے گشته درج | ز خ زرد گهته گردید خرج
لب بام گردون تدگام یافت | ازان زد بانے که بر بام یافت
نهاد این پسندیده گوهر بروان | بلوح نفس از محیط درون
چه بسکالشها فضلها بر نگاشت | ز سینش کمید یکه و دانه یافت

مراد مطالب دقیقه ۱۱

نمیشه شهست خانهٔ سخن کرچنانه ۱۲ | به نزد بد و نیک مے بود دلیل او
زنونشش مسیح لوخورد گو شمال ۱۲ | نقاطبش سخنبان دهد نشم خال
بسیر منزل جان همچو نزد قدم | بتنظیم او دال دل گشت خم
بنام ایزد از شوکت و جاه او | نفسهاست جاروب درگاه او
خطش این ارز آفت شست و شعر | همه سینها تخته پرشق او
چو پیران کند دعوی زیرکی | گهوارهٔ کام در کودکی
از و یاد گیرد زبان هر زمان | نشانها کند ظاهر از بی نشان
که برداشت بسم زرخ راز را | که انگشت بر لب زد آواز را
سواد است بر دل سویدا ازو | نهان دو عالم هویدا ازو
ازو شد بتنزل جو پیما روان | وزو شد بهره گشاه قاری روان
بصد رنگ بهزنگ دیبای او | همه طوطیان صرف مینای او
همه نسخها حرف این داستان | وزین هاز سو نه فلک یک دکان
بهش کهربا زمیلش عقیق | بساط جواهر که چیند این طریق
بهر بنائے افتد و هر جا قدم | زنیک گل بنا کرد دیرو حرم
چنان در عرب از و در داوری | که آورد ایمان باو کافری
زاد فی واعلی چه راند سخن | بقارون و عیسے رساند سخن
سلیمان زمرغان بآن قدر و شان | به تعلیم او یاد گیرد زبان
کجا صاحب هدهد و خواجه ان شود | که در شیشهٔ تو بسندان شود
بلفظ اسما گر دهد آب و تاب | درخشد در و مینے آفتاب
کشائش بهر جا درے بر گشود | کلیدش همین قفل و سواس بود
بپیچ نبان رشت دو کن قلم | بپیچ نبان رشت دو کن قلم

۱۲ اسم ۱۲ ۱۲ ۱۲

چو در مانوست قسطل برکشیده
صدف بر پر و بال طاؤس چیده

خوش آنکس کو سازد در نجابت نکو
دل ساده را تختهٔ نقش او

بگو شته همه کارها چیده اند
از و گوشه کاری ازو دیده اند

چو تیرش شود دیر گه زه فزا نگان
کشد تا بنش انفاش دیبو نگان

کند جنگ بر شاخ گر اختیار
شود بز مها عرصه کارزار

به نرمی در آید خسک تا قمست
به گرمی در آید فلک مهزمست

یکی راست شست افسر یکی راست طوق
فرو تر ز تخت ست و برتر ز فوق

در دژ و احب اندر یت روی و پشت
که شیرین تر از نیش نوش ست و زشت

شود گاه مقراض و گه سوزن ست
بدرد و بدوزد چه چابک فن ست

برآورده گر چین ابرو بقهر
ز تلخیش صد پوست افگند زهر

دراز مرحمت پیر دمقان شود
جهان از جوانی گلستان شود

بصنعا غیش گفت عیسی درود
ز نیک خم کشد سرخ و زرد و کبود

چو زخم سنانش بدل جاے کرد
بمرگش توان مرهم انداختن کرد

پرانے خرد دار عبرت پزند
اگر پیش او لاف خبرت زند

ز لوفیش آن روست بر دخط
که اندیشه را کرد پروین نقط

بهامش ان تیر گے یافت راه
که انگشت در چشم خود زد نگاه

بدقت چو سازد سر انگشت بند
تواند ز هر مفرد پوست کند

کشد چون زره سوالی لقاب
شود خود نقابے و گوید جواب

نه تنها زبان در بیان ست ازو
چه چشم و چه ابرو زبان ست ازو

به بیگانه خوبان زبان کرده راست
چه زود ست لیک آن زمان کاشناست

شود پیر در شکر هر مزاج
تصرف که داند خداوند حزاج

بتان را دلبرانه شیوه نیرنگ و افسون است ✤ بباشد شوق را زندهجت بسیار اضطراب
تبارانش خود کشته پرده پیش ✤ کند خون دل جیحون خجلتش
ای برای آتش او عقل دیوانه است ✤ ازو خانهٔ دل پر بیگانه است
اے عشق ۱۲ خرد زو پیدا و دانش سرمست ✤ نهاد و غذا از نقطه و اعشش بسیر
نه آن لیلی که آهنگ است این پاکیزه و آفتاب ✤ نساز و بخوان دست و نیفی خضاب
در آرام عشق بیتابی او بیشتر ✤ کشد کوهکن را بشیرین بزور
چو در دلبستگی ها بیخودی زاید ✤ رهد دیوانه مجنون سلاسل از گلو
چو پیچیدن نداند بی گل گفت ✤ ز افغان گل شمع بلبل گفت
دمد نغمه نالهٔ زار را ✤ کند ناهید در عالم تار را
کند وسته از آه ریحان تر ✤ بنکهت کند تازه جان اثر
بشیرینی آرد دل تلخ ✤ که شکر زند یار لب از شکایت تلخ
ز مژگان جهان گاه نشتر زند ✤ که از هر بن مو رگی سر زند
نهد گه ز کاکل کمندی بدوش ✤ که چنبر کند بازوی مقبل و هوش
چو از چشم داد و ستد جا کند ✤ با عجاز پهلو به پهلو زند
ز فرد و دشش روبان چو بلبل شود ✤ بدوزخ همه شعلها گل شود
ز کنج لب آورده شهد هوس ✤ برآورده پر و اند بال مگس
ندارد نمک بر صبیح شور او ✤ با فلاک اطلس دهد عنبر او
دلی کز وقارش سبک گشته کوه ✤ چو کاهش بچرخ آورد از شکوه
سپهر است تار نفس محورش ✤ ز والا تباران برا وج اخترش
سواد است فرد عرصه گاه بیان ✤ معانی دران فاطمش اندر عنان
کجا دارد آنقدر گویائی زبان ✤ که گردد چوگان او بوسه چین

بتان را دلبرانه شیوه نیرنگ و افسون است ✤ بباشد شوق را زندهجت بسیار اضطراب
تبارانش خود کشته پرده پیش ✤ کند خون دل جیحون خجلتش
ای برای آتش او عقل دیوانه است ✤ ازو خانهٔ دل پر بیگانه است
اے عشق ۱۲ خرد زو پیدا و دانش سرمست ✤ نهاد و غذا از نقطه و اعشش بسیر
نه آن لیلی که آهنگ است این پاکیزه و آفتاب ✤ نساز و بخوان دست و نیفی خضاب
در آرام عشق بیتابی او بیشتر ✤ کشد کوهکن را بشیرین بزور
چو در دلبستگی ها بیخودی زاید ✤ رهد دیوانه مجنون سلاسل از گلو
چو پیچیدن نداند بی گل گفت ✤ ز افغان گل شمع بلبل گفت
دمد نغمه نالهٔ زار را ✤ کند ناهید در عالم تار را
کند وسته از آه ریحان تر ✤ بنکهت کند تازه جان اثر
بشیرینی آرد دل تلخ ✤ که شکر زند یار لب از شکایت تلخ
ز مژگان جهان گاه نشتر زند ✤ که از هر بن مو رگی سر زند
نهد گه ز کاکل کمندی بدوش ✤ که چنبر کند بازوی مقبل و هوش
چو از چشم داد و ستد جا کند ✤ با عجاز پهلو به پهلو زند
ز فرد و دشش روبان چو بلبل شود ✤ بدوزخ همه شعلها گل شود
ز کنج لب آورده شهد هوس ✤ برآورده پر و اند بال مگس
ندارد نمک بر صبیح شور او ✤ با فلاک اطلس دهد عنبر او
دلی کز وقارش سبک گشته کوه ✤ چو کاهش بچرخ آورد از شکوه
سپهر است تار نفس محورش ✤ ز والا تباران برا وج اخترش
سواد است فرد عرصه گاه بیان ✤ معانی دران فاطمش اندر عنان
کجا دارد آنقدر گویائی زبان ✤ که گردد چوگان او بوسه چین

ندارد جهان قدر نعمت بلند
که اندازه و اندازه‌اش هست کند

بآن پایه ایوان شان ساخته
که از عرش گردنکشی بر ان ساخته

بهر موجه صد سجده گر دید فرض
چو بیرون تراود زه از خاطرش عرض

بپیشش قلم مشک تر می خورد
از و گفت طوطی شکر می خورد

بفرمود نفس چون بخورش دهند
بنرم فصاحت بجوشش دهند

کسی دست چندان باین میوه برد
که در عرشش پا بر سر خود فشرد

نسیم گل ازین گلستان دم نشست
خنک مژده بهر فلک تشنه دست

که دید انچنین بلبل صد زبان
که گاهم ز دهان باشد پیش آشیان

چو پرد و از گیرد ببال نفس
بیاد پیشش رفته این هر قفس

ندارد زمین پایه تخور او
فلک گرد و از سایه دور او

چو مینا منه آسمان ساغرست
نه تا تشنه‌اش در نه خدمت گرست

فزا تر شده معنی هر چه هست
بفزونی آورده و کمتر بهست

فزاینده نخلت شمیم شبستان کن
بآئین تاکی نازم کش آن نخالست

بگردون نه پاید صدر خویش
بود بادبینان دیده از نیستان

چو زد بر سر خوان خلعت قدم
قلم چون ازو کیمیا گر شود

نهان گشته دریای مروه علم
که از وی دلت را نقاشی قلم

بدست سلیمان دانش عصاست
عجب کاین چنین اژدهای سترگ
از انست کام و زبانش سیاه
همه تا مهابت قبولش بدست
همه تخم حرف از نقط کشته اند
درین عرصه از سالکان برده گوی
که وه کیست از عنبر و خدم
کس از بیشه چالکان چو او بیدریغ
نشیند چو بر دست گردد روان
چو آرد بتحریر بر سحن صریر
مدار و خرد نسخه در نطفه
بماند ز سطور شش ارسالوست گم
بود نقطه در هندسه چون بکار
همینش زبان آوران جمله هیچ
یکی در عرب دیگرے در عجم
ازین شمع در دود مالند دوات
بشمعے گرشش نیفراختند
بنشیمنه قدر تبان شد علم
ز گردن فرازان خبر میدهد
بآن دلربائے نهنگ خال
سطور آنچنان گه مقابل کشد
حدیث تف جوش آمد بگوش

بپاسے سر گلبن فضل اژدهاست
پیمبر ز اژدر خطا خرد و بزرگ
که نفرین کند بر بد اندیش شاه
زبانش دو آما بیانش صد است
باورشته گفتگو رشته اند
که از سر قدم کرده در بیست وجوی
چو او جهت در راه خدمت قدم
برغبت نیاورده سر زیر تیغ
شود تا سخن در بر بندش زبان
زند بلبل باغ معنے صفیر
که نگذشته باشد بران سیر کس
که دارد سری چون فلاطون بهم
یکے ده کند ده صد و صد هزار
همه حرفها کرده انگشت هیچ
ازو راز گوید شنید در گوش هم
نویسند بر شغل مغز بر است
زبانش فتیله چرا ساختند
بیاسود در سایه او رقم
که بر پاسے هر حرف سرے نهند
که خط تبان را دهد گوشمال
که پاسے نگه در سلاسل کشد
بدون داد مغز استخوانش بجوش

زبان بر بسته کار گفتن نهاد
ترا دود هنوز شمع سخن از نهاد

بیانرا ز بسته دهان بلبلیست
سرا پا اندام گشته زبان شده

نشیند چو بر دست صنعتگران
بنیرنگ کند صنعترا تهنشان

نهد بر کمان بیان چون خدنگ
قلم رو شمارد چه روم و چه زنگ

بنفشه رگ مشک آرد پدید
زند نشتر چکاچک خط سیاه

نهفته چو نافه ز بنان نویسه بار
نتابد رقم بر سواد و بیاض

دل لفظ و معنی از و تازه جان
نویسد کتب بر معانی روان

خرامش چو بالا بلندان نیاز
نهانها بوسد ز حرف دراز

ز صنعتگر شش آرد زبابل رهی
نهد بر سخن پای سنبل گره

رخ صفحه زو در خط آتش خوی
کند نیشگی در نه آشوب روی

بدیده چو او کس بعشق سخن
سرا پا زبان و سرا پا دهن

بعشق سخن در ازل داد خط
بنان خط نهاد است و بر از نقط

نشد خامه تا با سخن همزبان
نگردید بر نامه حکمش روان

نمی بود اگر چه سخن گوهریست
نمیداشت تیغ زبان جوهریست

زبان سطح میدان جولان اوست
نفس گرد در فتنه پیکان اوست

باین در عروس زبان زینتی ست
نفسهای عنبر شمامش اوقیست

درین کیلور و رنج روز و شب ست
که در سفتن آن نفس منتسب ست

زبان برگ گل شبنمش گفتگوست
وزان برگ گل در همه رنگ و بوست

بجا هاش گه همزبان شد بهست
نهاده بهر جا فشانی دگر

بمیدان زفرد ست آورده یل

فرو غلتش ز مشکوة غرنین دمید
چاغدان ۱۲
نشانجه ره دکان عطار دید
از راه ۱۲ بهره ۱۲
شد ه گنجه ویران و معمور راست
بانگی که بر خاک شیراز است
کبابی بهوس گشته در دهلیش
بشیران شه و اصفیان راند شیر
اصفیان ۱۲
چنان قهر یاشش از و بر ده مرد
مراد نظام الدین قاری ۱۲
با بل صفا بان کرسید ش بنال
بفتحتان ۱۲
بطبخانه جا هم شد جمله نقش
نظر بر چپ من نا توانی فگنده
بهتاق تا بین فتادش عجب ره
چرا کر بنفشه بپنبال او
از آن ۱۲
از آن کر دل شکر ش اورا د خویش
براد که دشمن از و کام یافتم
بیا ساقی ای شوخ عاشق پسند
از آن نکته پرداز جانسوز من

سنائی ۱۲ در بان بر و شنائی رسید
از ۱۲ ره شنائی سخن ۱۲
ز عطار بشنو و دکان عطار پیش
نظامی بان مایه گنجور راست
دو گوهر بسته در گلشن را بست
که منقل تو ان بسته خصم و تنش
بلطفی ز نقاشی آورده پیش
که گوید در کعبه بتخانه پیش
بر قم شد مکمل بمحمل کمال
زنده بر عدالت جامی آمد بجوش
نفس تا نوشت در صفحه گ دون کند
ظهیر ۱۲ از و کرد شعر ظهور
که پیش افتد از خود با قبال او
که استاد پیش گشته استاد خویش
چه سازم نهان بر بلا عاشقم
پسنار شکر نقد همتا رو ست
که آیم بتسلیم خود در سخن

در شکر گزاری سخن

شکر سخن لب گشایم نخست
که گر دیدار و هر شکستم درست
ز نور ش بخور شیدیم در سپاس
بد مشرق ۱۲ چه مغرب شدم روشناس
با و ازه ۱۲ ش کوس دولت زدم
ز در خرج با زار شهرت زدم
در ین انجمن گفتگو ست از اهل سخن
که عشقی ز دور ز بد با شد من

دو هم جام و حدت اگر کثرت است — منم دام کثرت اگر وحدت است

خجسته است فالم بهار رباب فال — گر گیرمت از گفته آرم بحسب حال

ز پرشکنجهای فکر من است — که مشاق را تاب تر در خور من است

غزالان صحرای نامانوس رام — من از غزلهای من گشته رام

ز نظم جهانیان نقشبان کامگار — که بر نثر شان نثره گردد نثار

ز حرف لب مطربان بهره مند — سراینده از من جهانگ بلند

ثنا خوانیان مدح خوان من اند — خداناتیان خود ازان من اند

نباشد بوصفی که بخشد شکوه و وقار — در و بشگفانم گل صد بهار

گل و لاله ام تازه و خرم است — ز رشتهای خوی که در شبنم است

ز وصف بدنهای چون سیم خام — بهوس بستن ز شمارم حرام

بسودای سنبل گره در گلش — خم و پیچ کاکل کشم در دلش

چو باشد ز نقشها دلگشایم — ببالد نظر گر دلی دلربایم

من تا غزالان سخن گشته رام — ز خود رمه کم زرم خود گشته رام

حریفان و جامی و مطربی و لاله زار — من و دشت و ارزگس پر خمار

ازو گر کسی گشته آشفته حال — کند نیشت بر روی خوبان چو خال

کسی را که منهاز از خویش دور — در خلوتش بسته بر روی حور

پرسی گر بسر پرده در پرده است — نهانم بخود کز خودم گرده است

چو دیوانگانم ازو در سخن — دو صد عقل دیوانه هر سخن

چو در خلوتم مجلس آراشوم — نشینم چو با جمع تنها شوم

خموشم چو آیم ز گفتن بجوش — ز نم خویش گفتن چو گردم خموش

دگر با کسی نیست روی سخن — تو گوئی بر او کرده نشیت انجمن

گلستان و صحرای و باغ من اوست
شبستان و شمع و چراغ من اوست

جهانے چو خواهم بهار دم بود
همیشه ز خرد و ز یارم بود

غمے گر درآید بغنده دلم
باندیشم تا او و بیرون از گلم

اگر گاهے از شیشه شد در هوا
خورم غوطه در کیخ معنت زیبا

درآید بشیشه نشینے از درم
که گیرد سراپاے در بر کشم

نباشد چنین گر چه شاهنشهست
همین باشد از هر چه هستم کسیست

ز غمهاے خود گر چه گاهے کاهم
ز شادے بیالم که غمخوارهم

نے گردد از صحبت من ملول
ز رو کرده آتش رویے نیابد قبول

بشعر است در مرتبت نسبتش
خوش از انشا و صبا شاعران تبتش

از و جاهلیانه سخنهاے که بنهان رسد
که خبر مالبوز روسفے آن رسد

نیفگنند یکبار بر ما گذار
که فکرے نکردیم هرگز بکار

چو از خانه شاهنشه آید بدر
کند جلوه موزون تر از بیشتر

از و گر چه دارند اهل کلام
همه باده در جام و شکر بکام

بن باشدش التفاتے دگر
برائے خدا گو حیاتے دگر

خوش آنحال که جا یافت در کوی او
خوش آنحان که گرده یافت بوی او

نوشش آنانکه دارند درد سخن
نیشش آنانکه گویند گرد سخن

شبهست با دخوش بخت جوان کن
با فسانه اش خواب در خواب کن

از و دیده داد نظاره داد
که خوابش ز بیدارے آمد بداد

چو مست خودت کرد هشیار باش
براو عاشق و عاشق زار باش

چو او مید هد درد راحت مخواه
از و هم بنال از و هم بخواه

ضرورست در عشق او زاریے
که نیست این نمک را جگرخوارے

منه سر سیر پا در ین شاه راه — ز خود گر نه تا دامان گردن بخواه
گرت ذوق حجله فسانه نیست — بر و منه که تو کم نیست
قدرت گر ز مشق سخن مینیست زوال — کجا شین شود سرمه تا ابد جمال
معجز است دیوان آن نکته ور — که کم کرده شیرازه شام و سحر
منه بار اشغال دیگر بدوش — فن یکفنا لست ده مرده گوش
زهر نغمه خویش را غزل کن — بجد باش و انالیست هزل کن
برین خوان بصد کاسه خون جگر — یکی نکته رنگین کن نکته ور
تفی در جگر کش برافروز هوش — وگرنه چو خوانند خامست مخوش
چو اوراق شعر تو گردد عزیز — بجوسند دست تو اهل تمیز
گذار نده ناخوانده گر بر زمین — فرو ریزد از شرم سنگے در زمین
ز تحسین کم گو دراغتے به سنج — مرا دور لبیار از خود به سنج
یعنے بیار اے لفظ آن چنان — که گردد ستایش ستایش بیان
اگر لفظ و معنے نظیر تهم اند — بجا باکبه و اد اسیر هم اند
مناسب بهر معنے عمده گیر — عروس جمیل و لباس حریر
چمن خیر بنیاد ازان باغبان — که پهلوے خویش نشاند ز خوان
اگر تنگ ورزے مدار و حروف — ز معنے ترا شے مدار اے وقوف
سخن تا کند بستر سبز و باد — قوا شے فی زمین گیر لنگے مباد
تبدار اگر شد مکرر دهد — ردلفت خودت کے شمارد حریف
اگر بهر لفظت بدل یافتند — بعنے تر اگوش بر تافتند
بعنے در آویز بار یکیے — بیان را اگر نیست تار یکیے
خیالات چون موخوش ست آزمان — که زلف بتان کے نخ نه پیچد بران

ای کلیسا بستر ان تا کنم کهن — تا مگر شام کے آرد
نخ کے رونت
اے فن سخن — فن یکتا یان است کے بیخ
این بادیگر فنون سر بزار
زه رزه صنعت فن اسد
فن سخن مقتضے محتار
ده مرد است پیش کار شش
کن
دکن عبارت مهله برداشتن
و مجاز است بعنے استعارت و مجاز
جلیل القدر کبرای ما را

مبینا در رسد کے دوات آن قلم را
کزو در سینہ بختی افتد رقم را

در آب سخن آتش تیز بگذار
کہ گردد نفس شعلہ موج دار

چو خواہے کہ شہرت بنامش کنند
زبان پر در خاص در کامش کنند

بیاموز کے زبان معرفت زاے کن
در قرآن چون بروان خود آرا سے کن

بخاکش رخ آب حیوان بشوے
سیہ دارے او سینہ جان بشوے

کشے را کہ آئینہ از زنگ رست
نمالد کہ نقشش دمورت نہ بست

شود راست کارت کے زین ورق
کہ از صفحہ بر سینہ خواند سبق

کہن ظلم اگر دے کے بر مقال
بلے پاک تر چوں زمغز لآل

گہ آلودہ دارش از جاے بلند
نماید مثل جاے کالاے بد

از ان شعر خشک اسخوار اسخار
کہ چشمے نگیرد از ان گریہ تر

بدا آنکے از ان گفتہ گنجینہ
کہ آبے نہ انگیزد از سینہ

خراش دلے جوے از نقطہ
کہ خوش نوا نماند خشک برد نے

چرا ہر شناسا نہ بکشا نطر
نیکو نیست گوا لما خش در نگر

بدان گونہ یاقوت باید رلود
کہ در عیر قیمش تواے نلود

زبستہ نین جہال برتابہ باشی
خوش آواز بروان گہ یابہ باشی

مگو سخنگے در طبیعت نشست
زور دسخن کو رنگ نبست

کسے را در ین شیوہ دعوے رسا
کہ انصاف عل نفریاد مے رسد

بیک بیت دعوے مسلم بود
اگر نصف عشر مصرعہ ہم بود

مدو سے چو دارد سخن اعتبار
قد ہم بعد ازین عزت خود بدار

اسیر سخن گردد آزاد خویش
زشیرینی نیش باش فریاد خویش

بجاے نشین محلس آرا ے باش
سبک سر نگردی گران پاے باش

به بسیار خواندن هران آن نفس — که گوش تو گوید بگوش تو بس
اگر ژاژ خواهی بود آن روا — که خوشتر خواندن بنا شد صلاح
حکیما نه بود هرچه آن از میان — مباد اشود مستملی میهمان
گر آنچه که شعر است رشک آل — خرف گردد لطول مقال
شکر در حلاوت چنان دلکش است — چو چاشنی فروشی زند اکش است
نخوشنده باید بآن چیست و بس — که نگذارد دست در زبان گفتگو
شنیدن اگر حاجت زگوش نیست — زهی عیب خواندن که خاموش نیست
بنفشه اگر آسیب بسیار یاب — بنودی در تربیت او کم آب
چه نقرین گر خواندن کند بر زبان — چو باخشک فهمان شنودی تر زبان
چه غم زین عروس سخن را بتیر — که بر گورد و قان شنود جلوه گر
نخستین سزد پند پیر زبان — نه از گوش
گر از ترجمان متاع تیغ — بود پیش ترجمان متاع
بود بهتر آواز بلبل ز زاغ — ولی نیست دانش ز زاغ و کلاغ
بگفتار خوش نیست دانش ترا — که بانگ خوش آید بکنجشک را
شکایت بچه نیست گر هم بجاست — که بیدار دل از هم گریه شناست
چنان کاسب دل را نبی لازم است — هنرپیشگان را سخن لازم است
همی گوید و راستین آمده است — خرش پاک قدی کن چنین اندرست
زاهلیت است این چنین دل غمین — بیابی معاذ الله از جلس این

وهنگرچه در چار سوی قدر
ز هر گونه در پیش او عرضه کرد
ز هنگام نشناسد رفعا شعور
چو هر یک کسی از خور کمتر است
شکر از کسان حرف شیرین زمین
درین عرصه بر هر چه افتد نظر
هنر را دو صد جلوه دیگر است
کشند اغنیا گر بدو عیب هنر
بدزد نگوید کسش از هنر دست
رزد سیم تریاق زهر غم اند
چو حجت گزارد بر اصحاب ملک
شد از مادر ازل تعمیر تهمتش
بمنهاج نگذشت زیبا کند
کسی را که او بیش آورده است
چنان کز دو رزگر می ساخته
طرد مانده از جوار تنش در نگفت
ز طاق دل شاه عرش آستان
دل شیر چشمان شود ناشکیب
وگانیست سر بر سر سودای او
نیاب بی متاعی درین جا رسد
جواهر که سرمایه افسر اند

روان کسادی متاع هنر
که صد جا نهم خویشش را در گرو
اگر شاعری چشم بدار از تو دور
که چشمیتش تسخیر در زر نشست
ز را ز دیگران روی زرین زمن
زرش داده فرو نمود دیگ
کنی زیب و زیور نمایان بدست
تو بر رغم ایشان مکن نقد زر
بدی مصرفش گر ندانی بدست
وگر فاقه زد خیمه بر نامرادان
ز را خران سکه شد بر فلک
که گر نشکند نشکند قیمتش
بیافزود گی شامل دیباکست
عیوبش همه در لباس پرده است
که گوساله گی کرد با صاحبش
بیازرده سر دست خوبان گرفت
نهاد شکست ست رنگش ازان
ازین شوخ چشمی قناعت فریب
با نقد رکود ست لالای او
که صد بار نشمرده قیمت برد
با ین قدر و شان ز رخ زند ز را ند

از دولت دل اگر نا خنی داشتمی
تا بر هوس عقده نگذاشتمی

رود چون به بازار سودا گری
کند دیگ از سود وصل پری

از دو لبش تهمتی لا شده راست
از دو لبش نقل مدارا شده است

سبحه بگشته خطی ز نگین او
سبحه نیک دهد مژده بر دین او

جانی بدام اندازد دانه اشکش
همه شب دنبالگشته تنخواه اشکش

بدلها پیام گذرد بخم عرض
نشاط و طرب جوهرش را عرض

تا بتان برازد و فرق اهل کمال
به آواز خانحال در فاک مال

نیابد به بیعی مسیحا دوا
صداع هوسش بهر الا شئی طلا

کنند سخن اگر چه ز هر سوی دل
نه بینند دگر چشم محرم روی دل

ولیکن چنانش ست خود مساز
که بر گردد از قبله روی نماز

مدد در قفایش گدائیست این
بضبطش نکوشش ازو بایست این

نزیبد بزرگ از دریت افتخار
بر و این قفا خر بکان و اگذار

برائی حصولش بکوشش انیمه
بتحصیل گشته بجوشش انیمه

باسباب فانی تو ننگر مباش
خوشا خواب جمعی بنه و زر مباش

منه گنج در سینه از مهر زر
که از از دها نفس گردد تبر

ازان گشته برزر عزیزی سبیل
که گردد سبیل عزیزو ذلیل

بارباب حاجت حسابی بنه
بهر دانگ کنجی تو اسبی بنه

بفشار در کوی اخلاص پای
ز هر خیر بستان ز دست ریای

بهنگامه انعام انعام نیست
گواهان چه حاجت اگر دام نیست

بلی مایه داری چو پیدا شود
که بیدار احسان پنهان شود

مکن ظاهر انعام و احسان خویش
خجل باش ازان بخل پنهان خویش

زخیبک با جیب و دامان بده ۰ همه زاد و خود در بیابان بده ۰

مشو آنچنان پرور نفس اجل ۰ که نالد ز بار تو و کوش اجل ۰

بتعلیم خود داشتم گفتگوے ۰ بتنبیه من چون سخن وا درے ۰

کنم ابتدا داستانے دگر ۰ کہ مے باید این را بیاموختن دگر ۰

بیا سازے آن نحل پرور بیار ۰ کہ مستش بود در لفظ هوشیار ۰

بده تا دهم پند خود را بآنچنان ۰ کہ حاشا نطق شود در زبان ۰

خطب سخن را بنسبه کام و زبان فرسان
و سیر نگشت و خط نیمه غفلت از گوش همش کشیدن

تو رے بیا تکیه بر بوش کن ۰ بگو راستے را سخن گوش کن ۰

ورا همچو خود کو همال کو کیست ۰ چه اندیشه دارے خیال تو چیست ۰

ز تقصیر خود را امانے بده ۰ و گر توبه کن یا ضمانے بده ۰

دعا تا بکے باطنت ظاهر ست ۰ زبانت مسلمان دلت کافر ست ۰

مشخص نشد کفر و ایمان تو ۰ دو رو دشے نشد روے گردان تو ۰

بر عشوے ایمان وکیل تو کیست ۰ درین محبث همیان دلیل تو کیست ۰

ز فرمانبرے گشته از خود بروے ۰ فرو کوب کبر بے بنانے گروے ۰

چرا این همه خود مرادے چرا ۰ گدا بردے کیقباد سے چرا ۰

زبے ننگ زاید زبے ننگ غم ۰ نه مے نهے تو منهے ز امر قوام ۰

گنه دوست آخر خطا اسے پسر ۰ چه باقیست با خود حساب دگر ۰

عرق ریزیے هست روز جزا ۰ گهے مصلحت بینے باحیا ۰

ز رسوائے روز محشر بترس ۰ بترس اسے ز خود سخا تر بترس ۰

کم از هیچ دلتنگیان باین طول و عرض ۰ گهے یاد سے از خجالت زور عرض ۰

کم از قطره در بحر خود نیستی ۴
بخاکم نشان کز پشه ناتوان
بسنجم که با من چه پیش آورد
بهر نیست بینم ز چندان نگاه
بهر مهتران از ممالک آرند پیش
خجالت گشته از دود دلها سیاه
بهر بیراه هر سو فرس تاختند
بچوگان شیطان دلت گشته گوی
درین ره نماند که واپس ترے
پریشان شود خواب جمعیت
کجا در رکوع تو قد کرده راست
تو گر کاشتے در نخارا آن چنان
بشب تشنه در آمیز کام
مناد ے ز لب کاسه ے در نهاد
تو ا ے عزا باید از فراشتن
خود شاگشته تیغ فرمان دوست
برات زکات از تو دارد وصول
رکیب خود جبهه فرسائی
برانگیز از چشم بے نم شبے
براه آسمان گر کم نشود قطره باران

سگے تشنه بر ریگ سوزان بمرد
بدوشش ز مکنت نبد جز گلیم
که نتوان تلافے دهد یک مه و سال
که حاضر توان گشت در حشرگاه
بهم از تو کم بود کم هم ز بیش
که آبگینه گردد شکیبه تاب ازان
خوش آنکه از خدا زندش شرمندگے
بصد بوسه خود را پس انداختے
درین عرصه گو چون تتو لاحول گوے
برین خوان ز لوبا و ماش و عدس ترے
سجود اینچنین سهو ے با نماز است
چه غلبه اند لهاے آنجمن خوان
شتاب از سلامت برد اندر سلام
نماندست جا بهر جنبد و جهاد
که صعب است فردا عزا داشتن
که روز نخست عزا عید قربان اوست
مگر افتدت در گرفتن شمول
چنین خانه پشت و پناهت فراشت
فرو بارد گر بهر تشتم ز مژگانے
که بر شعله ریزد شرار از غبار

جنان خوی کن از شرم افعال زشت — که نیکی دهد صفحهٔ سر نوشت
هوس کرده در بیستت زشت روی — گشادست در هر تنی موی تو
درون رشک چین و چگل دیده تو — زبیتها که بر طاق دل چیده تو
نشست در رگ و ریشه کفر ناز — که دکان زنار تابی کشاد
گر از ظاهر خود بباطن روی — بمحشر که از شرم عاصی شوی
برافتاد گر گوشه از پرده ات — بخجلگشت رسوای از که ده ات
چو تو کیست در ناتمامی تمام — حرامست حلال و حلالست حرام
زیاکی دون تو گردد پاک — ندانست تا قیمت ریشه تاک
نیابی کس از خویش بیدرد تر — دلست از تو در کار دین مرد تر

حکایت

یکی نیک زن از یکی زشت مرد — بدولت سوای فقیهان نکرد
که بر کلبه گر شبنمی در گذاشت — فتد پرتو شمس بر دشت و خشت
ز غفلت بجنون دل آغشته کس — برد بدان روشنی رشته
اگر یابد از بهر بخشش مجال — حرام ست قیمت برد یا حلال
نبوشنده گفت ای مروع اکتساب — بگو چیستی تا بگویم جواب
چو دانست از عصمت گفتگو — که همشیره لشکر خانی ست او
چنین کرد وقتی بیان آن زنی — که رشتن بدان روشنی لیمان
حلال ست بر غیر امثال تو — حرامست بر تو خوشا حال تو
کسانی که سر رشته یافتند — ز اندیشه رگهای جان بافتند
نصیب کسی گشت و دیدار اینقدر — که دیدست در هر نفس صد نظر
بآن کس که کار ست و دارند کار — اگر از نیست نزد بهای کاهل عیار

درخشان فراوان بطرف چمن ✦ خورد سد رویین زخم چه استن
بکمتب جگر گوشگان گریه مند غلامان بیازار گوهر فروشند
کشد بران شیشه بی آسیب داغ دل لاشگان راست ازین غم فراغ
ظهوری ز دامنش نشانیت نیست بریدند آن تین بوستانیت نیست
دل از غم چرا نیست خون در بدست که بلند اشتیاقند اینچنین خود سرست
بدار اے غم سینه ریش خود همه رنگ شو دغوطه در خویش خور
غمے شو دکن سے قوانے هنوز نه آفتد بها زنیا سے هنوز
بفضلش رجوعے کن ای بوالفضول هنوزت تصدیعب دارد قبول
بشیرے برون آے از روبهے بلندست نظرت نکن کوتهے
تلک طینتے دزد چرانے شوے تو ان نیک شد بد چرانے شوے
دم از خود زدے خود خویشے نفیس بدان گوشه خود نفیسے نفیس
بپے سیر در خویش دورے بکن بیک در دخود ش غورے بکن
طلب کن ز خود هر چه می بایدت برین تخته دادے که می بایدت
ندارد خبر عقل دلوانه ات در دل پون یا در خانه ات
مے مست و هشیار در ظرف تست لب یار و اغیار در حرف تست
کس از تو براه قدم پیش نیست قدم پیش هیچ یکقدم پیش نیست
بصحرائے از خود گذشتن حرام دو عالم برادر تهِ نیم گام
ز ثقلے خود غے ها گران مجلے سبک تر بدآن بے کا رجان
چرا خود تو از خود سخن سنے کنے که هما سے خویشتن سنے کنے
مجرد تر از جان لوان ریسین تفنیده تر از کژدم خال تن

اگر سالکے خار از پا کشد
ز سر پیرہن ہا سحر وا کند
تلاش نمود نہ گردد پریشان
حصار یکدگر نفس ہا بہ بندند
ز ہر سو نالہ ہا بانگ جنان
اگر غافل از خود نشستے آسمانے
بہ ہر سو ہا تفاوت ہا نہ بینی
تمنا ہا آرزو ہا نہ بینی
بہ ہر جا بستہ کیسہ ہا گشادہ
کہ ہر سو محفل و ہنگامہ ہا بود
بلندی ہست مطلب ہا در قعر و چاہ
ازان کم تر نہ باید ہست آہ سرد
ز انفاس بلیغ اثر بذر و سے
بکن سوز الف دل و ہاے بسوز
ز غم سیرت چند شرحے بدار
دلت لا غرست و تمنا سمین
شکایت ہاے ما شکیبان فروش ست
تو این ترسی کہ ترسان ترست
مصون از زور یزدان باک جنبہا
فنا سنجد عبارت کند سینہ را
بہ ہر جا بستہ زبان بابل ست

بہ آسانے تشویشش مجو اے کاش
بہر گامے در خاکے کنی صد ناشناسش
ز بہ دست زنی نفس اگر زیرک شد
بہ کوب ہمت توان پیوستہ ساخت
نصیبت شد مخمصت آگہانہ
دگر رہ رو دگر کہ پیر سے ہا
فرو کن بر دو نہ خود اول درست
نہ گفت آن عزل این شعر کرد
کہ جان مرد مک خانہ تنہا گرفت
کہ دانستہ از خرد لیش با نیشکر کرد
نزد بر در چرخ اگر حلقہ آہ
کہ تر خندہ در لب توان خشک کرد
گر از سینہ داغ جگر بذر دے
ہمہ گو بہار لیست و اغے بسوز
بار فوغ آسے و دو فوغے بر آر
چہ سے بود سہ بود اگر حواس این
جگر دارے گریہ زبان خویش ست
کہ معمور تر آنکہ ویران ترست
کہ دوزد در فوگر بران جنبہا
مبست زبن بہ کشاد کنید
ہبوے و مبت نفس ہا بنبل ست

گر شد محو در لذت این شکر
که شیرین نگردید در هر نفس

خنک دل که در درج این گوهرست
خنک سینه گر گنج این اصغرست

مجو سینه از صحبت دل آزار
مدان از عداوت جگرخاے تر

برآشفتے تو در جام شد روناق
تو پیمودہ در کام زہر فناق

زہی کز نفس ہمتے سر کشت
شرار شرارت سحر بر گشت

برونی تو ان شست از آب جوے
بآب دگر اندرون را بشوے

ہمین ریزہ خوان شکستہ کشان
کہ بہ مغز پہلو زند استخوان

بلندہ بند آزادگی شیوہ است
قوی حرص را ضعف پشت پناہ است

مذول ماند در سینہ راز سخن
چہ اے ہمراہے ز نفر ایقدر

حکایت

بہ تشنہ چشمہ از لطف آفرینندہ
چہ نوگفت روزے کہن زندہ

کہ تا کاروبار تو یابد رواج
نہان کز خدا شرمسار است کاج

ز نفر آشنا نست این اجتناب
کہ لب تشنہ از نفر نشناسد آب

بجز قانع کارستہ کفایت کہ کرد
تہ اجز قناعت رعایت کہ کرد

عیار اشکیبہ قرارت قوی
چہ در صحفہ نفر بازنشت دہی

قناعت کہ از خاکدان جہان
کمین بخشش گوہر آبدار است

چہ این شاہ آزادہ ہم کشید ادہمے
کہ سلطے کرد در بہر قدم عالمے

چہ بر ناقہ فاقہ رہ سطے کنے
کہ آرد بخشش قناعت شبے کنے

قناعت نہ کہ بندہ سرخوان اوست
کہ فرق عزت زبستان اوست

کہ بر آسمان دماغش منہ
بجز شبنم از طاس زشتش دہند

بزرگست نامش بخرد مبر — مصفاست جایش بهر دیده بخر

ز بیرمایگان ست انعام فقر — زبان خواجه کن بس ببر نام فقر

بگیر آفرینان تعلق بس ست — بهر بس از بخود تعلق بس ست

خور و خواب تا کے تجمل شود — تجمل بهل خوے و طبع جمیل

کمال تو گر دیده نقصان تو — گریزے که برگشت تاوان او

ز رستم بنام آوریدے بزرگ — بیامردیے روز ما خود برآے

جوانانه پیرانه سر باشد — بطفلان دگر خویش را آدم زده

چنین از چه در سر هوا میروے — نگر گشته غولت کجا میروے

زنا محرمان گاه چشمے بپوش — چه غم گر چه غماست لختی بکوش

نگاهست چه رسواست از کردها — مگر نیست چشم ترا پردها

همانے نگه بود و رخشنده تیر — بهر نگست از زراغ مشت تیره تر

نگه را تو خود بد بر آورده — مجو راستے زو کجش کرده

قدت خم شد و کجرویها بجاست — بدزدی نگاهت چه راه است راست

نگاهت زتاب یکے باز پیچ — عنان هر دون نظر باز پیچ

ببین سرمه چشمهاے سیاه — بپوشیده عصمت بر نگاه

حکایت

چو منصور سر بر دبالاے دار — چنین گفت با مردم پایدار

که در کودکے در رهے از زنے — ز بام شنیدم سخن کردنے

بطنازه دیدم ببالا دلیر — بگفتار مے بینم اکنون بزیر

ز هر دستگاهے ازان نقدے بناه — نگاه افگنین و افگنندے نگاه

بها کوبد و خود چه را ستدے ز دند — که دارے بر اے نگاهے بزد ند

چنین نور و تقوے ازین بیشتر — منم زاہدا کنون کہ خاکم بسر

اگر سطح دارد ست و گر قعر چاہ — بہ نامحرمان مست روے نگاہ

بہ آدم در آورد بیداد چشم — خجالت دل و آفت آباد چشم

کند گر چہ طوفان بہ دامان تر — ہمہ نگاہ دیدن شہ دلشدہ تر

بمژگان بآن دیدہا میخ دوز — کہ با مشعلہ بہ برق نگہ شرم سوز

ورع زود صحرا نوردے کند — نگہ گر چنین کوچہ گردے کند

دل از خود بشیرے دمے دم زند — کز آہو نگاہان نگرم زند

رسے خوردہ ہمزانشے میبوے — جواب نگاہ غزالان بگیے

مبادا ز نازش رہ بے راہیت — دراز ست طومار کوتاہیت

نشستے دل از لوث زرق و فسوں — مطابق نکردے درون و برون

مبادا ان نشہ کاروبار دولت — نشہ غارت خانہ دار دولت

دلے داشتے رشک خورشید و ماہ — مشو از پہلوت ننگ سنگ سیاہ

چہا بر سرش آمد از جہل تو — کجا نالم از نفس نااہل تو

کس از خود سران خبر تو نا منفعل — بآہن خود سرے بر نیاورد ہ دل

ز غبت بہ بیزار یشش بردہ — ز بابے باغیاریشش بردہ

گلے تو دارد ز نگتش انداختہ — بآن نام در ننگتش انداختہ

رخ خانہ غم زیا سخ نزد — بہ پرداختگی بر چراسخے نزد

بیادے سرے در گریبان نزد — ز عیب تو پاکے بر انسان نزد

نہ پیوند اصلاح تارے نکرد — نہ عمر در کار و کارے نکرد

گرشش قرعہ افتاد بر غنچگے — گلشن رفت بر باد در غنچگے

تا نیفگند دستے بر کشید — ولیکن ندید انچہ بایست دید

بنجواب بے توان یاس شبہاے درد
کہ بیدار گردد ز غوغاے درد

بخیز از زمین شعلہ جوشش تمام
معاذ اللہ از بخیگیہاے خام

تمناے ترد لیدہ موے مکن
مذارے اگر شانہ کش خار بن

مجو از نفس عطر عود اثر
بجز رشتہ مذاد بے بدر و جگر

قوے گشتہ در دست دواے بخیر
ز بستے فروشان نتاے بخیر

ز افتادگان یاری دے طلب
ز نو نہالگان کہنہ مردے طلب

باتش زبانے تفے بر لب آر
بزخمے خاے کفے بر لب آر

بے عہد دستے بدستے بدہ
در ستانہ خود را شکستے بدہ

رہے بیش خود نہ کہ سالک شوے
غمے ملک خود کن کہ مالک شوے

دل از جملہ بگسل کہ پیوند او
بعبد مناف مے باش در بند او

حکایت

زا ایزد پرستان ہندوستان
یکے شد چنین واعظ دوستان

کہ ہندو زنے آبکش جوان نسبر
بر و آب ازان دستہا بیخبر

بدست توجہ گرفت ست چست
شود گر نہ کار شکستن درست

توجہ بحق گہ نباشد چنین
شود آب رونق گروے زمین

مکن رنگ خاطر تماشاے غیر
نگر دیدن بدر چین تماشاے غیر

ببر بستہ و پیوند تدبیر ہا
بر ستند خود در آبزیر ہا

خمش از دست سلب تاثیر کرد
کہ در خدمت نالہ تقصیر کرد

خوش آنکس کہ دارد لب نالہ سیر
بدست آرد بانگ نغمہ دادش فریب

ہراسے بگیرے نبردے بداغ
کہ از سینہ داغان نگردے سراغ

چو بر دود او تیغ غش باشدے
کہ صد جاے گردن نیفراشتے

بے بیع فرش بے بہا رہن کن
زدے ہے تنگ عرش دیبے پہن کن

بہ تنگ دستے برین پہن خزان
بیاد شے نشد ہوا طرت سیمان

نگردے باہذوہ غم دوستے
کہ مبعد تعیش کند یوستے

زدا سنے جگر شینہ تاب بے نکرد
نفس نالہ را انتخاب بے نکرد

نفتیا دلب در پے نالہ
بکند از جگر گریہ بر گانہ

پریشیانے فکر حالت نکرد
شبوخے غمے خرد شرکت نکرد

درت در رج خلوت نشینے نیافت
سیمتا صافیے از ستے نیافت

نشستے زگرد ملتا دلت
نشد خشک آب ہوا در طبت

بجز بے زبان از جمد بے نکرد
ہبوے نفس نافہ بند بے نکرد

نگاہت نشد شعلہ از تاب اشک
شبے تر نکردے بہتاب اشک

بعشق دل زندہ نگریستے
برائے لب خندہ نگریستے

نفس از نفے شعلہ خوابے نکرد
نے دیدہ راہ حلہ کارے نکرد

نشد دیدہا پائمال نمے
ندارے ازین خشک تر نمے

نفے صرف این سینہ سرد کن
نے وقف این چشم تر کرد کن

خراشش در دے در افغان گمار
نے عاریت کن بمرگان سپار

سفینے ہم در رہے باین اشک شور
در آور محیط کرم را بشور

کہ خونش شود آب یک گریہ وار
جگر را بغم آنقدر وا گذار

در دل کشش بمغز جگر ہا نفے
نہ آرد در اشک شفا نفے

ز شورے نکردے بے جگر را نگار
ازین گریہ بے نمک شرم دار

برائے نمایش در دیگر ست
بمان خندہ کز گریہ بی جوہر ست

چو سوزند بر اشک ریزان سپند
بنا بد گرت گریہ بارے بخند

مژه گر پیاده امیش منگامه روے — مجو خیر در شهرت شهر و کوے
ز شهر آب بیرون گریه در خاک کن — بهر امان صحرا رخت پاک کن
بران گریه بردار زنگست رشک — که اشک از رخش پاک گردد بانگ
ازان پیر خیزند یاد صبح طرب — که چون طفل در گریه بر چید لب
ز مژگان بریز آنقدر خون ناب — که گردد زمین لعل تر تا بآب
مدارے دمین آستینے در جگر — که دود دش کند چشمت از گریه تر
پیے از شک غم یک بر هم فشار — پیا رنے در ین عشرت نے نم فشار
خموشانه گریه شورت کجاست — گز ل گیرے اشک شورت کجاست
نشیمند در گریه چون دیگران — تو مینیت بر خونشین همچنان
رخت را که کم گشته در صد غبار — نشستی بیک گریه آبدار
ز مژگان بیاور نیت شیخ اشک — که ذکر تو آرد ملک را بر شک
نشد محکم کامم تو زهرے بلبیں — نشد عقد اشک تو آبے برین
طلب بست و ایوان بطاب بلند — مگر آه حسرت رساند گمند
در ریغا که بازو سے آندز نیست — نفس بند بے اوج پرواز نیست
مدارند بره صبح شامت بگوش — مدارے اگر راه مشعل بدوش
خمش کرده سیقل گرانمایه تیغ — ولے قیمتے نیست خونت دریغ
ز رفتے ز خونابه نفس و غل — برائے غنیمست سبنگ اجل
ز مردے چه بے مهره افتاده — جگر خورده کبے ز بره افتاده
فتاده بپیش از بشیرے نگه — بشیرے نگر دیده بر بسته ره
نیاید ز صدر شمن این دشمنے — که دارد دوستے که دارد نفس دشمنے
ازین غم بزندان لعدے اسیر — که دارد فلان قرب میرو وزیر

اگر علم غفلت سبق نیستت
چرا رشک بر قرب حق نیستت

ز آمیزه عزت گسیل مقال
بتاراج غفلت مده مال و حال

دولت تفقه ہمیست در بیع و ہاب
بیا جستش علبوه فرمادر آب

بر آرد ہمانگه دل از شعله بانگ
مباش اگر ماہیے این نزلاں

زیادش شوی غافل از تکیفش
شکایت کند ریو و یو ہوسش

حکایت

یکے مرد صیاد با دام و دست
سوی رود شد دست رودی ببست

شکاریکه روبه سپهر دیگر دد
روان می نگفتند کیش رودش بود

بدر رود بجه پرسید از و در جواب
چنین تر زبان شد که ماہی در آب

چو از حق شود غافل افتد بدام
چنین طعمه ہست بر ما حرام

کسانیکه با غفلتیش آمرزه اند
ہم از کودکے با شکنجے کزه اند

مشو غافل مباشید ہم مرز و بوم
جدا ازے جدا ازے کشوم ست شوم

مے غفلت از جام کس مفت باد
چنین خاک از نام کس دور باد

ز غفلت بود غفلت بہ پیش مرگ دل
بہ پیوند غافل مکن ترک دل

ز اصناف غافلان سر متاب
که بیداریت مے نهد سر بخواب

ازین بیشتر راه غفلت مپوے
رخ عذر از اشک خجالت بشوے

ولے خواب ہے از صبح بیدار تر
تا شام برداشت خواب سحر

صدا وقت خوش مرغے زد صفیر
سر رشته گم کرده دستے دقیر

گزیده مارے مارے بمرده زرد
ممن عداوت کشان شهره شو

بہ بینش حسد ہابت انگار جیب
فرو نشت تبه از عصر ساز بار جیب

زبانے چو تیز بنور سرد داده
مهر بینش صدر نشین بر داده

حکایت

مکن دل خراشے بجوئے شدن — رمیدن را بروان آرسوہان مباش

بسخاق جہان تازہ رو آسے پیش — بما شاد باجوانے تا شان خویش

دلت تنگ در کینہ این و آن مباش — تبرس از حسد واسے بر حشمتش

زشتے نلبے است و نفاق بلند — گزندے نیابے بسوزان مبند

ز حکمت سبک گشتہ بی لنگ شے — خرا نیست خلقت بجنس پدرسے

گرا نیست خوے بخشش را سے تو — بر دشمال نارسس دبہاے تو

نباید لعدے گران آنیقدر — کز او بار بادا شش بار شے کمر

نگہ دو مکافات فوت از زمان — چنین راچنین و چنان راچنان

گے گے بیجنگل گزیدن رسوے — مہیاے تنگ جشیدن شوے

حکایت

شنیدم یکے زاہل عرفان فتاد — بدست یکے زاہل عرفان فتاد

کزو آن ازیشم یا نبا لید زار — کہ نیشش مے ہیزم از نوک خار

اگر سود کا سے زیان مذرو سے — بہ بین چہ بیست تحمت خزان مذرو سے

لیکو بیدیت نیک بد کو بجاست — اگر کج نباشد ترسنبے زراست

دل از تو بہ است شد بذکر کرد — پشیمانیے بایدت فکر کرد

میان گیر ہر تو بہ است صد شکست — کمر شان مگر دست عہد تو بست

چو زشت ہر تو شد تو بہ ہر دم مجش — نہ مرد این کار زحمت مکش

ہر و تو بہ از تو بہ مردانہ کن — مرعذر زن سیرتے شانہ کن

با فساد طبع مرض خیشہ تو — زبہ ہیز گارے ست پیشہ تو

تلافے گہ انیست در زندگے — جنان صرف زیست در زندگے

بلا سے بسر بے باندامت دریغ — بیک لک اے جان قیامت دریغ

۱۶۹

بیرون مزد این کار گہ کار گہ
گہ نشستے ز پیرے خواستے کہ چہ
تماشا محبت تبدل خوش ست
بتفصیل ہر آرزو وا مرس
ز خال بتان فراغ جستہ من
نگہ بر پریدے گوشۂ لب نفہم
سیاہ است روزت ز چشم سیاہ
تا بندہ طبعے اسیر خوشت
مدار ایں دلت نالہ بر سر اد
نگو ید نہ با نت سفیدے ما سفیدے
ز نقاشے بجوشیدہ آن کرم کوشش
سمن زار جان پروری غرقہ شست
بباغ درون از شمیم نفس
گداز غم بے عشقے واصلیست
دلم شمع خیریست کہا بر فروخت
طبیعت بفکر ریا آشناست
ز یاران بغیرے نپرداختست
چنان با کجی طبع من گشت راست
چنانم ز گند طمع در فراغ
بجفتاش گفتند کاے مرتجاب
کہ بر پرتو ظلمتم دیدہ دوز

بنازم ہنر نام اجرت مبر
بہ ہیچ اسپہ ہمہ دانے کہ چہ
طرب مجمل و غم بتفصیل خوش ست
بوے بتان مو بمو وا مرس
خم زلف شان طوق گردن مکن
صفا خیزیے موج غیبے نفہم
چہ بینے لب بزان رنگین نگاہ
زورد و گریخ زریشے خوشست
زیانیے ز سودا سے دردت مبار
کہ دارد دلے نالہا سے تضا
کہ از سر ہا بر فتہ صدرہ سجوش
شرار تصف دل اگر شبنم ست
اشد دستہ بندد و گل تازہ رسد
خسن آمد عمر مثل مکن تشنے و اصلیست
کہ اخلاص از پرتو آن نسوخت
کہ نخم گر ریا سے تخلص سجاست
کہ افعال من کار خود ساختست
کہ ہر راستم در نظر کج نماست
کہ گیرم ز عطر قناعت دماغ
بروں آ سے در روزن داد ایں جواب
ہزار رہ نگاہ تپشہا سے روز

ز خفتگانِ کنون منعم در حجاب
شدم خموش و گم و ظلمتم گرفت
ز بس تیرگی در رگ و ریشه ام
تبارِ یک دمانان رسیدم بسے
ز ہے ضربتِ تیغ سیاہ نیم
نشد زشتے ہیرف درگذاشتم
مدان زار و طبعم سخیل سجیل
گل از آب شویم ہمہ خاک کوے
ز سیم و زم جلوہ گر تیرگی
بیا ہر روان با منِ گم رہ روان
بیا قفس عیارے ز زر بیختم
بسنجا کسے تو دہ شد جان و دل
بیا سائے آن آتشین جامِ را
بمن دہ کہ خام ست حاجاتِ من

کہ بگزیدہ ام سایہ بر آفتاب
شتم مہر بر چشم و آنجم نہفت
جہند ظلمتے برق اندیشہ ام
سیہ دل ترا از خود گندیدم کنے
کہ در شش آرندے پروہ ام
مغوران باد دستم سخیل سجیل
چیارا نخوہ من کس نفرسود در رہے
نظر کردہ دیدہ ام خیرگے
بیا طن ہوسیں کاروان کاروان
در افسردگے گرم تر زاتشم
ہمان آتشِ خام تیزم مشتعل
کہ سازد تفش سنجیدہ تر خام را
ضرور ست جوشش مناجاتِ من

بہ سنجاے ضمیر منعم طور مناجات سرا و جوشن و بشتاے تقصیر در کورہ محرض جانبات گداختن

خدایا بنیا بدز من بندگے
بیارم کہ با این ہمہ مدعا
ز خجلت زبانم بیان گشتہ لال
زبانم شود از ورد سخن خواہیم
سخن از خجالت سے آید م

کہ بے بندگے بشر مینگے
نہ زینہ لب آرم بمبالا دعا
بطول سخن چون دہم عرض حال
خس خود کنم گر سمن خواہیم
بدو سے بے سخن ہر چہ سے باید م

تفت سینه بخشش و سوز دے
لب و کاسے از نالۂ زار پُر

بچشم ندیدن نظر بازیے
شرابے کہ پرہیزگاران خورند

گدازیے کہ در ہم گدازد نفس
توانائے نا توانیم دہ

مناسبے بتیغ قطع طمع
بمن بخشش از بیم سنجش مرا

بمن کار با من بعدل اے کریم
گرانست بارِ امامت گران

بکن محکمم انچہ من رشتہ ام
مسلمان نامۂ سوختن بر کفم

بشو یا بنیم گزہہنتاد آب
فرو ماندہ ام در خلابِ خودے

بہ بندِ رہائے درآور مرا
چہ مے آید از طاعتِ طاہرم

یکے را دوائے بدر یاز حرم
یکے را نمائے صمد در صنم

یکے را ابد جست و جوئے دگر
شد از بیشش این فکر دلہا نگار

مقضا بنالک و بد بر سرِ من نوشت
نیا ہم بصد دور رخ اندر نقاب

ز خود غیبتے و حضورِ دلے
دل و جانے از درد صد پارہ

ہیاہوئے نشیمن فلک تاز نیے
گدازیے کہ کامل عیاراں خورند

نہنگے کہ رنگے ببازد ہوس
ز با ندازئے بے زبانم دہ

کہ در سینہ ہمچو سبد قطع طمع
مدہ بے سجامم آبِ رخشش مرا

تفضل تفضل رحیمے رحیم
ضعیفم ضعیف الامان الامان

مکن توشہ ام انچہ من کشتہ ام
کہ آلایش آتشست در قلم

ز آتش وزد شعلۂ اجتناب
برون آرم از پیچ و تابِ خودے

بر آورد مرا
در اندیشۂ ساعتے آخرم

یکے را نمائے صمد در صنم
بمنزل رہے دیگر بے سلے کنے

کہ آخر در اول چہ دادے قرار
بگذار اک فروکن رقمہائے زشت

ز عصیان اگر سوزِ نعم الامان

دل از خانهٔ رضوان نشاید یافت — بهشت رضائے تو ے باید م

چو بر حشر عصیان شوم خود فگن — عنانم بہ دست کریم باز زن

نہ بیہودہ گردے مرا بگذران — بلائیست ہر توشۂ خود مزان

طریق رضائے تو پیمودہ باد — وگرنہ قدم ہم نہ فرسودہ باد

برایت نباشد اگر استماع — مبادا بہ استماع آلہ انتفاع

بقطع زبانم نگردان خضاب — دہم گر بگفتہ ناصواب

چو بینے ستم ہے رود بر لبم — بگنجے نشان گفتگو در لبم

بآن جا نشانم از کلک کشت — کہ نطقش شود نقل ہر انجمن

بگفتے بیازار نانے مرا — کہ در سر نہ بینند نام مرا

صبوریے کرامت کن اے گاہ درد — کہ سنجے رنجے از نالہ ہا گاہ کاہ درد

نہ آن قدر دم اندر رگ و پے بران — کہ پنہان برد نالہ ام پے بہ پے بران

بہ بیتابی ام مجتبیٰ کن اسیر — نیم مرد غمہاے ہا سنگ پیر

بآن سر بہ خانہ نشستم مبر — کہ غیر تو نو نمایدم در نظر

کشش در نظر ہر خز و زر دہ ہوس — ضمیرم بہ بیتابیشان زگر دہ ہوس

قدیم ست تا آتش رخسان سوز من — بہ تو ستوزدم داغہاے کہن

دلم راز سنگین دلان باز خر — کہ سنگ تو بر سینہ کوبم مگر

ز خوبان بمشق جنون در خلک — ز خطشان منم در نظر سر خطک

کرم کن بگردون کشے افسرے — کہ چون طرہ از طرہ پیچم سرے

ز تاب ہوس دادہ ام تن بہ تب — چو زہر ست این شکر گنج لب

مرا دم اسیر ست طوقی ز ست — بسر کار بے گر بہ شوقی ز ست

فغانے بفریاد ہا رسان — گذارے بدادت بہارستان

بجنبا طرخیال تو راه تا لنا برد
همه راه با سهیل فسان برد

زبوی دلبت بنا گه انفتد راه
نشیمن از مژده بر جسته تواه

بشب پیش تو نغمه جنگ اقبال نبا زد
که رقصد نا زد با بهنگ نا ز

کند در وا گر قفل نا نا ز سیمے
نیا زد دل نیا زد

چو خسرو وا ندا زد عنبا نشس
خوش آن دل که در دی جهان با شد ش

کسے خا ر را هست با در کشد
کسے زخمها هم ازان بر نخست

ز شوخی خمست چشم تو نا زم
اگر جنبت ز انما یم بجا ر

گنهگا ر درگا ه غفا ر م
ز شا ریست پرده در شد شمر

سر کسی پنا نم نبا یم تو سے
اگر از ندا نم نا مین حر

رسا نید دل نیا زی بنا ز
اگر خو نشس را خو نشین محرم شوم

برا یم ازین سر کشیها که هست
نمیدا نم در ا نست قرا ر تن

نخوا هد فرگان چنین در غبا ر
استفام از ذرے ای خو ر شید با ر

گر نیست تو در حشر وا نم شما فت
بحشر اخو عفیت نشود تحفه بر

همه یا د با سهیل فسان برد
نشیمن از مژده بر جسته تواه

که رقصد نا زد با بهنگ نا ز
نیا زد دل

که چون عنقلم مدامت از حد گذشت
یک روز رسوا ے عالم شوم

سجود و بلندے ما بین فرق بستا
نمیدا نم در ا نست قرا ر تن

که آخو نشے را نما ید نکا ر
که تکلف تو بر قهر سبقت گر فت

کسان ملت من نیا یند گران تحفه تر

بصبحدان سنگے کاید از سبد من	کس این مایه عیشیں جاوید من
بلب بر نخ جز انا لم از سنگ من	کز امید در سینه دارم بهشت
بصبحدم بآزرده خاشاک من	که معذرت نه سنجد خطاهاے من
نماند نشتر روے و هنوز آبروست	زبان بر طلب بسینه بر آزروست
نزاید از گل بسته دلتا مشتبه	نه گردم از خجلت تن ناتمام
نزد دم چه پروا دو اغالب است	همه خوفم آزار خالب است

حکایت

بصبحدم یکے گفت صاحب دلے	که این فکر بیهوده در مشکلے
که از ما نیاید بجز فعل زشت	برائے که حق آفریدا این بهشت
وگر یک خوالبش چنین داد بار	که از فکر دیگر منم درگذار
که با اینهمه جود و فضل عمیم	چه بودش غرض از وجود نعیم
چو بر دوزد از لطف نفرشان سینه جوش	نهانی کنان زد منادی سروش
که هست آن سخنستین سخن گرچه راست	ولی آخرین قول مقبول ماست
بلطفش امیدوار این همه	بدے را به نیکے بمیزان نهند
گنه خواهد از رحمتش روز خاست	ظهورے در امیدواری فزاست
مجو مزد و پاداشش در کار او	گلے گر تواند شدن خار او
باین خرم و عصیان زهی اعتبار	که آئیم عفو تو را یادگار
اگر مشکلے بود آسان شده است	مدارم دمے دردی درمان شده است
بسر سایه شان فتح روز نشر	نه غلطم بر شعله کوه طور
نشوزم لب تشنه در محشرت	که دارد جنان سائے کوثرت
بباساقے آن بادهٔ بے زیان	که گردد ازان نفس سود و زیان
همه تا بچینیم گل موهبت	چو بلبل زنم غلغل منقبت

بجام گیری طبع شکر بیشه نعمت نوشت و در نعت آفتاب و سحر بخشت خاور و ضرورت در سلسله اسامید شفاعت او یافتن

برون کز زبان شد در نعت باز
ز نخل سخن پرورے بر نیافت

زگاهے که این حرف سر بر نکرد
سند این طلاقت از چندروزی قضا

رسانیده از عرشیان مژده جنت
محمد شهنشاه خیل رسل

درخشان در درج عبد المناف
چراغ عرب روشن از روے او

ز ابرو کشش معراج عین الیقین
ز قدرش منهم چرخ والا نسب

فلکها ز دریاش در یک نمی
نفس عرشے از حرف معراج او

ز خشتش الانگ فلک سبز نوم
سپیدان بیکار جمازه رخش

در امنهار شه بان زلال روان
ملک آشیان گوشه بام او

بجاروب بے حوصلگی زلف حور
خوی چهره افشاند بر خاک کوے

ز بعدش سخن عقده کاخود کشود

سزاوار نعت از سخن گستری
بهر ان لب کش این گنگ در نیافت

که از جا شنفے زیر شکر نکرد
گر فتم ز مداحی او از قضا

که گویم ز سلطان معراج تخت
که جز واند بشنیش چه جز وچه کل

بانگشت اعجاز نیز شگاف
چه ترکتاز و چه تاجیک هندوے آورد

ز گیسویش اسباب جبل المتین
ز قوسش دم صبح روشن لقب

فصیحان ز مغز غاش در آگهی
نظر جوهرے از ز تاج او

ز مسجع مسمش حبشه سار بجوم
عروس ظفر را ز خون غازه بخش

ز شش جهت بر مسم ارش روان
سحر آسنان کلبه شام او

فشانیده بر ماه و خور عطر نور
سر از خاک بر زد گل آرزوے

بفضاحت از و جوهر خود نمود

ساقی نامه ظهیر

ظهیر ان بیچار

بارق تازه ای قوت

طاقت سنبلا

اسد اوزم قوز دکر دعنوان

را از بروز بر کشنده براسه

اوردن تفوخانه بخش ست

از اوست

دوا انعام شریان ۲ سه

جان از سر چشمه ایم دم

اوران ست ۱۲ اوست

بگنیست

دعا ایست چرسه ۱۲

بیقین ادبا فتن بسه

دیوان بخشم دیقین ۱۲

۱۷۶

اسرار باشد ۱۲ غارت

وطاقت ۱۲ غارت

محاب علی الیقین دیوان

باشد ۱۲ اوست

آنحضرت بنده ۱۲ اوران

استوار کی بود بر خشم

صاحبان اوراگر فتوے

باهم ابا مروت ۱۲ کشت

کاکه با یکسو

آنحضرت بلاسه ۱۲ افزوده خشم

۱۲ اوراباد ۱۲ آسان نشود

۱۲ بعد

فتح بر شاه اوزبک

بنصر الله تعالی علام

دیگران اوزن دمان

۱۲ اوروبال تقریر

۱۲ اسب

کجا و پیش سایهٔ آفتاب
کجا در ظلمت کجا نور ناب

وزان تنهم قدرش بیند اجنب ظل
که خورشید تابان نگردد خجل

سبک پی چنان در طلب قطره بخت
که سایه ز فرخ گرامی گریخت

چو سرو بوستان و صدایش سی زدند
ز همراهیش سایه را پی نزدند

ز جسم و رو تو جان گداخت
بلی سایه از گرمی آن گداخت

ز شوق آفتابی در درون بر فروخت
که از شعله‌اش در برون سایه سوخت

برادر سایه خود را بکوشش نه بست
بخاکی از سپهر بلندی فرو نشست

ازو گر شود سایه تنها پدید یاب
مقدسی ابر ره او استد آفتاب

نه فتد با دگس قدم بر قدم
نگردد ازین پایه سایه بهم

بکوشش شد از سایهٔ خود جدا
جدایی چنین باید از خاکسوی

ازان دست پرورد ایزد نشاند
که ناخوانده هرخواندنی خواند

حقش کرده مستغنی از سر سبق
سبق بر نگردد هرگز ورق

ذاتیست این علم آنچنان بی‌کشش
که نقش گل ازمی‌شود در مذاقش

ازان گشته مفتون خرد بی‌سبق
که دارد زاندازه‌ها تا بحق

هوا و کز بیاض دلش صبح زاد
خطا باشد اطلاق لفظ سواد

بشوق قمر شد بنانش علم
قلم گر نگردد ز شوق چو خم

مدانم چه بوده است تقصیر خط
که ترکیب خط گشت زنجیر خط

حروفش نشد از نقطه داغدار
گرفت آتشش حسرتش در کنار

بنانش اگر خامه را ننوخت
کلیشش مغز در استخوان میگداخت

قلم یک زبان نامه یک رو بود
بانکار را زان دریده بر خط کشود

بآن راستی گر گرائی قلم
الف گشتنی از دال کردی رقم

بود خشتم و مثل نبوت بر او
پذیرفت سامان مهام امم
بدیوان آموزش کردگار
کجا این و مسند سلیمان کجا
بنیروی کو اشراف عالم نشست
غمی نیست پیش انداگر دیگران
پس از جلوهٔ برگ برمنتهاء
نه بینی که آخر دهد جوهرے
دوائر به پیشش کم از نقطه اند
گل اند انبیا جمله او رنگ و بوئے
سیاست درجرگه فشارش کلیم
زروئیش خلیل آتشے برفروخت
شناگر در بحر هرش کلیم
سلیمان بآن شوکت و اقتدار
مرا من که وه خواهد همسا نگیش
برافروخت یوسف رخ از طلعتش
بلاغت ازو و فصاحت ازو
خدائے که بنوده اگر کار او
ازو جبرئیل کافرے بے درست
علی ولے ابن عم نبے
خرد کرد و چون عین ناموس حساب

لمعهٔ نبوت نبوت بر او
نهادند خوان گشت بر پشت هم
زنو قیر این مهرستد سهردار
ازو اهرمن گشته فرمانروا
مغیبات در آمد نقاره زنش
بپیشینه گذشت ست بر دیگران
چو شب خیمه افگند از بحر سیاه
درخشیدن جلوه بر منتهے
که آغاز و انجام هم نقطه اند
زبان انداز انسان دراو گفتگوئے
رقم کرده هر سو هم بر دفترش
که در نار نمرود آسیب سوخت
که آورد از آب بیرون کلیم
زمهمانے مور او ریزه خوار
درودے بر از حسرت و آرزش
برآورد صیصے دم از چکمتش
ملاحت ازو و فصاحت ازو
نمادے چنین گرم بازار او
که صاحب لوائش شه صفدرست
که جبرئیل شان سے نمودا ز صفے
دهان شست اول بهفتاد آب

باین همه تازه بنیاد اصل و چه فرع
که آغاز نظم است و انجام شرع

ازین عین عالم علی را نمایم
ز سرچشمه اش فوارهٔ چشمه سار

همین عین بر هر طرف تافت است
که خورشید شین شرف تافت است

ازین عین جز چشم احباب دور
که گر دیده از دیده ها عین نور

میش خور که گردون مسعود طرف
علی کوکبه عالمی شود حرف نور

اگر آیهٔ انما خوانده اند
علی را دلیل هدا خوانده اند

شده است از رگ و ریشه فصل بشر
که گردد دران مهر شیر خدای

دل پاک احباب از مهر او
لبالب ز نور است چون چهر او

بمهرش علی و علی داده اند
دلی را که روز ازل داده اند

چه مومن چه کافر پرستار او
ز مقدار عشقش هست مقدار او

بروی دراز دی سر راستان
مخالف موافق ازین در نشان

سپهر از بلندیش در کوشتی
غضنفر ز شیریش در روبهی

سم و ذوالفقارش ضلالت زدا
جوانمردیش سعی لافتی

زلال بقار شحه از کوثرش
کتاب قضا فردی از دفترش

مبین از رسته دین مبین
محشی از و شرح متن یقین

عفافش ظهور و ظهورش خفا
یقینش نیفزوده کشف غطا

نمازش به برگشتن آفتاب
جهان کرده روشن بنور ثواب

ز انجم بشب در شبه
زمین و زمان بر فروغ شرف شد

گل بوستان شهادت نسیر
آرایش خلد شد جلوه گر

ز خون لاله بر معبر دین فشاند
از و خطبه تا حشر رنگین بماند

شده مسجد آباد ز اب و گلش
خراب ارشدی بر سر قاتلش

ز معراب خصمش نشد پایمال
بدیوار در رفته از انفعال

ز طاعات خلق ار چه میزان خم ست
ز یک ذرت روز خندق کم ست

ز تقدیر شش سخن منبر پیش گشت
بهر کج او نرد بان دوش گشت

چها کرد از آهستگی رام تیر
ز عزا ے با صنام با هم جسد م

سنانش خاشش ورتر با نیامد
حسامش سر کفر در پا نهاد

زبان گر نمیرد ز نامش چکار
سخن را بود باغ بهار

بهار این طراوت که در برگ نست
ز سرچشمهٔ فیض حیدر گرفتست

فلک را اگر دست بر سر ست
ز خنجانه یاست کوثر ست

بلندیت حیات ثبات که تعیین شود
بهر سنه نخل شیرین شود

جمل قوسن چیخ زرین گل ست
که جو لانگه صاحب دلدل ست

بر نسبت ز حل از همه برتر ست
باین پایه از نسبت قنبر ست

کسے از سبقت گر مظفر یافتست
ز قسام فتح تا نام رفته و سقر یافتست

کسے شکر فتح مطالب نگفت
که از غالب کل غالب نگفت

غبار ره بو تراب از بر ست
جز انیست گر آب بر و خاک کوست

مدار ست قبول از رد ا ے قبول
که در رتبه فرد ست درج بتول

نگیرند اهل تعصب طرف
که حاصل نگردد بکسب این شرف

خدا نفس پیغمبرش خواند ه است
دگر فضلیت بکس ما نده است

بهرش بنا شد اگر گرم گوش
دل از خاے کفر افتد بجوش

ز رد و نامش از خاطر اهل نار
کز ان روز محشر نسازند بذکار

اگر پیش کافر ب ے نام او
رخش بر فروزد در اکرام او

پر از مهر او گشته دلها تمام
سزد گر بنوید در جمعت فاضل دعام

بحشر عجب گر خدائے نصیر
مبرش نہ بخشد خطائے نصیر

زباغ دل دوستانش بہار
دہد خرمے جلوہ بر شاخسار

کند کام پیوردہ منقبت
ہمان منقبت شکر این موہبت

زمہرش کہ بر راکبہ دل تجلی ست
کتاب خفی در سوادش جلی ست

فروغ چراغ ہدیٰ جعفر اوست
مریض گنہ را شفا مہر اوست

مدیحش پرورد سخنوران طلاعت نہاد
تنعم ازو در ریاضت فتاد

زاخلاص ازان در لبی نیست حرفے
کہ در طاعتش صلہ گردید صرفے

عروس سخن جان چون مدارد دو خاتم
نیاورد در عقد دادش طلاقم

بنا شد آنان کہ در خرقہ دارند
بیا شد نہ ہم شکر انعقادم

چو کار بشفاعت دہد انتظامم
کہ در ہر سخن مدحتش مدعا ست

شود دلگل فکر محبانش عرض
کہ او میر عرض ست در روز عرض

زخجلتش شود ہامہ بر گشن زنیل
کہ فردست در عفو حق این دلیل

بہ بستان دل مہر آلش نگار
کہ آرد بہ گل سرخروئے بہار

بہ منزل بہ این سے مشکل رسے
در و دست زن تا بمنزل رسے

بہر مشکلے یا علے گفتہ اند
خفی و جلی یا علے گفتہ اند

مشو یا علے غافل از حال من
کہ حرمان گرفتہ ست دنبال من

فراغت چہا کردہ و مے کند
ہزاران جفا کردہ و مے کند

مشو غافل از من کہ دارم دگر
رمیدہ دل از من چہ دارم دگر

بہ یک خندہ لب نیست ممنون من
بہ یک اشک غم آب شد خون من

نہ با نم نشد جز بس بر گزیدہ

ز سوز درونم جگر شعله خوار
ز نشتر رگم گشته آبدار

منافق بدندان سرانگشت من
بخشت آستانها ستیغ از خشت من

غزالان بدشت و دد از من نزار
ز اشکم چراگاه شان شعله زار

بجفای زمان صرف من شد تمام
خنده ام جز فسحت انتقام

ستمگر فلک سے کشد ناگهم
نمیدید از حسرت دران آگهم

گر از سر کشیهای نفس حرون
ز هر اشتهای ارزیان رفتم برون

کنون همعنان پایه پس نیستم
یتیم هر آنم که کس نیستم

بود بیم جها از بلاست رسید
بفریاد هم آخر از ما ست رسید

گر از راه عصیان رنجم داشتند گرد
بسر خشته تو به دل خسته کرد

پی لعل زلال سیه کاره ام
شدم هم ز اشک ندامت گره

ز تاب سیاهی نهفتم چو ماه
فروزان ز اشک ندامت گواه

نکاهیدم از خدمت بندگان
چه اجهای من نیست آن آستان

چرا آه و راه فراش آن راه نیست
چرا در ره شاه جای نیست

نشد سخت دل عود در مجمرت
بجا در سیه فرنگان نرفتم درست

نشد این تمنا ز تاب شجا نگاه من
که تفسیر دل ریزشم کند از نه من

ز خم نقش پای گدائی نیافت
ز بیشانی من ثنا خوانی نیافت

سر از فرق شوم فرو از بار سر
نشد خاک آن در زر بهای عبار سر

ظهوری ز تقصیر خود قائلست
بخواری مرا فرش زر سائلست

خلاصم کن از ظلمت آباد جهل
که ترسم در هم خاکی برباد مهل

تو قفت بده این جا بجا کرده ام
ترحم که بر خود جفا کرده ام

بخوان و بعالم صلائے بگو ✻ صلائے بگو
چنانم بجانب تمنا کشند ✻ کشند
چو زاہل سعادت شوم در شمار ✻ شمار
بجانب آن بارگاہم نخواند ✻ نخواند
بمنت طریق برگردنم ✻ برگردنم
کہ برخیزم از پے بر آسمان پانہم ✻ پانہم
زبون تمنا نباشم دگر ✻ دگر
کشم تیغ قطع ہوس بر فشان ✻ فشان
بہ پیکار نفس آشتی زین کنم ✻ کنم
چہ روز و چہ شب بر دو انعم نفس ✻ نفس
زنم کوس مدحش بنام جہان ✻ جہان
کسے را کہ مہرش نباشد پذیر ✻ پذیر
چو بران حسامش حسام زبان ✻ زبان
بپے سر خرویش از بد روے ✻ روے
بہ ایشیں بر یوزہ آبروے ✻ آبروے
بر پرس دعا بیشش شوم مہرہ دار ✻ دار
بملک عرب بر دو رانم سخن ✻ سخن
زبانم شد از منقبت کامگار ✻ کامگار
زنم گر دم وعظ بیہم بپوشش ✻ بپوشش
بدہ ساقیا آگہ از غیب ✻ غیب
کہ بے دشت از گفتہ باسنان ✻ باسنان

سعادت جاں فزا یکسر بیاسائے بگو
کہ بے خبر تا دخترانم برانند
بہ بیشہ شوم چو شیر نر خشمناک
کہ دیر ستاغم نپاید چو جاں
بران در زمین دو زکنم دانم
ز بس پایہ بر آسمان پانہم
نیاز سے بہر جا نباشم دگر
زنم تیر شست نفس بر نشان
کمندے ز آہ سحر بین کنم
بعطر دعائے شبہ دار دم
بناشش بگیرم تمام جہان
بہ دوشین فغر پیشش در زنم جگر
کنم آفت گردن گردنان
بمالم بآن آستان روے زرد
دہم گر بہ سر بآن خاک کوے
بہ برہان برہم پیشیں سجت اثر
سجوان ثنائے خدیو دکن
زنم حرف پیوستہ نامدار
کہ من ناقلم از زبان سروشش
امان باد او صاف بی درد عیب
بماند ز شاہ آورم داستان

نعت ایزد سبحانه و تعالی

خلائق سپاها جهان پرورا
سکندر سپهر اقتدار آفرین

بداد و دهش عالمت در رعاست
زنعمت مدد بخش و دولت گزاست

ز حکم تو در پاسبانی امین
ترا آفتاب و فرشتگان قضا

شب و روز مهر و مه آئینه ساز
که نقشش نمیرد تو گیتی بپاز

ز خوبیت جهان گشته خلد برین
همانا ردی میخواست فردی چنین

سجودت سزد یک قطره خاکرا
که آن نور دارد دو عالم ضیا

که خورشید بیند بدان پرتوی
که خواهد ز تو زندگی بیشتر

خلد در دل این تپنده دمی
که خواهد ز تو زندگی بیشتر

بگیرد گناه ترا این سخن
که با کوه گوید ز تمکین سخن

بعیبی بلطافت فروشی خطاست
کنم خویش را گر بلا میخواست

ولی هم مرا نیست جز بی در ین
که میدارد دم نهر با تو بر ین

ز هیبت تو کز گشته ماه و همه
ز انعامت این خود نمائی همه

چه منت که گوئی بمن می کنی
تو خود داری ز بانم سخن می کنی

دهد مایه دریا با بر بهار
همان خویش بر خویش ریزد نثار

ترا خود چه حاجت بپندی کسی
کند خیر طاعت کی از قدر کسی

اگر نیک اگر بد بجا می کنی
منور بست اگر خود نمائی کنی

ز من این نصیحت نه از جهل است
بفتوای خلق تو را هم رخصت است

که گویم بزرگان چنین گفته اند
در پند و خطا این چنین سفته اند

بلی گفته رسم اینکه ارباب فضل
بوعظ اندر آیند از باب فضل

نصیحت شنیدن شعار تو باد
همه بر تو تکرار اعدار تو باد

مباش چو بیدار شاہ جہان
بدزدے زند خواب بر پاسبان

بغفلت بگرگ انچہ چوپان دہد
شہنشاہ باید کہ تاوان دہد

شود دانہ چون تشنہ در کشت زار
نہند خرمن شکوہ شہریار

درین باغ از سرو بن تا گیاہ
خورد آب سر چشمۂ عدل شاہ

دل تنگ باغ از بہار نے فراخ
نزند سنگ بر سینہ از میوہ شاخ

وگر بوسے خدمت نگیرد شمال
کند نافہ مشکوش ناف غزال

وراز در فشانی نے کنے منع کف
شود پر ز خون اندرون صدف

زر و سیم در کان خورشید و ماہ
ببالد باندازۂ جود شاہ

بند ہمایونے رافت شہریار
شود فرخ قدہید در زیر بار

باین رسم باید بفرمودن قیام
کہ قانون شود تا قیام قیام

شکست انچہ بیند ز عہد نخست
بافسون عہد تو خواہم درست

مکن با کسے عہد تا نے تو آن
چہ کردے بکن عہد تا نے توان

دہے چون بہ پیوستن عہد دست
بگیرے بکف طرۂ پر شکست

جہان شو بگاہ وفا در سنج
کہ دانگت سبکتر نماید ز گنج

رہ مذر و پیمان بہ پایان ببر
نخواہد گریبت بود کارے دگر

چنان کن سلیمانیے مرز و بوم
کہ ملک ستمگر شود ملک قوم

بہم خویش بر آیند خرد و بزرگ
کند بر ہ بازے بدنبال گرگ

چو شوریدہ بلبل زند جوش گل
شود سرزنان مرغ گویندۂ گل

بہ راحت رسانی بے افشردہ باش
شود در رہ نے از فوت آزردہ باش

غبار غم افتادگان را ز رو
بہ آب محیط تفقد بشوے

بچشم ترحم نگر در ضعیف
قوے مرحمت باش با ہر نحیف

ز آزادگانست خویش خویشانے
نه در واسیران لب نالہ زانے

کند گرم خونیت آزمقبلان
چو در گیرے از سوز خونین دلان

ز آزادہ جانے کسے در گذشت
کہ از مہر بالندش خون نگشت

نہ خاشاک مہنا دان بجہ ہمتے
نگردید مگر آبرو بہتے

چو ارباب بینش ہنر بین و بس
ہمین تیز بینے مبین عیب کس

مبر عرض ارباب عفت مبر
کہ بد میشد و پردہ پوشد دگر

حکایت

شنیدم شبے از شہان زمن
نہ خواست از کشور خویشتن زن

کہ اینہا امان پوران من اند
ہمہ خستہ ان و ختہ ان من اند

چہ زیبا ست از داور داد گر
نعم نام و نا موس خلق انیقدر

بغارت رود عرض اہل دیار
نباشد اگر عصمت شہ حصار

نہ دارد اگر شہ صلاح و سداد
رود خاک کشور بباد فساد

علم شو بہر در ع پیشگان
ببر باک نالودہ اندیشگان

بہ بے گوہر دل فتد شاد از بہا
چہا زادہ ام آشنا ست چہا

بجامست می ترسکاری خوشست
بہ مستے ہوشیاری خوشست

نہ اتم کہ چون اشتہا مائل شود
بچیزے کزان عقل زائل شود

چو رگ تو ش شود جنبش بازار کس
کند دیو را حور در کار کس

چہ خوہا کہ بر خاک از و جوش زد
چہ سیلے کہ بر چہرہ ہوش زد

وفا را از و جیب تا دامن ست
حیا را از و برق در خرمن ست

سخن با چنان عزت و اعتبار
ز دیوانہ و مست گر دید خوار

نشاطش در و غست و نوشش حرام

حکایت

که اندر بیابان سیه سینه پرنده‌ئی
اگر گم کند ناقه زاد خویش

زند آنقدر بر سر و سینه مشت
که رگهایش را هم نماند بجوی

زتاب عطش شد آخر افتاده بخاک
نهد نا امیدانه دل بر هلاک

رود هوش بیرون ز مغزش بجوش
پس از ساعتی ناگه آید بهوش

کند جلوه گر کوزه آبش در نظر
که استاده نزدیک او آنقدر

که از سایه اش نیست در آن مغاک
ز سر تا قدم گشته یک قطره آب

چنان خویش شد خویش سودا چنان
کند گر بسی توبه از عاصیان

خروشش آنکس که جوید رضای خدا
کند رحم بر خود برای خدا

بکامل عیاری بکسی غم گداخت
که در توبه تو به در هم گداخت

رود در دل از تیر عصیان فزود
نیارد اگر توبه آتش در دود

شود پاک در لب سخنهای کس
اگر توبه آلود گردد نفس

خلاصی ز سیلاب اندوه نیست
اگر توبه شکنین تر از کوه نیست

که بر توبه بگشاد دست شکست
که بر دل از آن صد شکستن بست

لبی توبه از شیشه نازکتر است
چو شکست راهت پر از نشتر است

دل نازکی را تو بر هم مخراش
که در پاس شان عالمی منتظر اند

نیارد شکستش خود جز گناه
در دیده زند دیده دار نگاه

بسر سر بجیب تو به استوار
ز قیمت فتد سیصد چیز ده وار

۱۹۱
آستانه معلوم شود
۱۲ دارت
۵۵ اسد
در ضیاء آفتاب سیاه
آن نا توانیست
۱۲
۵۵ پیغمبر
بر تو بود شکست
بگشاد از آن بر دل
صد شکستن بست
۱۲ دارت
۵۵ ده
دل نازکی و توبه هزار
اصل انتو اسد
برابر ۱۲ دارت
۵۵ ده
از این گناه
که بر گناه ما تاریکش
آمد دستش
شود در
بر آفتاب
نگاه در
دل شکست
۱۲ از
۵۵ ده

زرستان نیاید بجز فعال شست | بود تو بهار ان درستان درست
بگرد دلے در تو بد زا انسان بنا | کہ تسخیرش آید زدیو و ہوا
کند نیکخو پرہیزگارے بتو | کہ دارد صد امیدوارے بتو
بہ دنیا ک از تو بہ است تا نجب اند | بحق حاضر از خویشتن غائب اند
کسے کہ سپے تو بہ گردد بدہر | بملک تو پیدا شود شہرتش
کند جلوہ چون تو بہ با دشاہ | سپاہش بود تو بہ ہائے سپاہ
شہ از پارسا عالمے پارساست | وگرنہ صواب جہانے خطاست
ثواب ست کار کسان یا گناہ | درین ہر دو غالب تر نیکیست شاہ
دران شارعے کج خرامی خطاست | کہ شارع سپے راستان کہ در است
شود لعنت ابنا زادان کشت و زرع | کہ تخمش نپاشیدہ دہقان شرع
بشکرانہ خم سازد در سجدہ پشت | کہ خطا رہ راست داری بشت
نہ صیبت نہاد ند سرمایۂ | بدہ ہر چہ دارے ہمہ دل بخر
بہ تیغ ار نگیرے جہان را تمام | چنان کن کہ بارے بگیرے بنام
بسوزد آچنان در دکن عود جود | کہ در چین دہد نافہ ناسے بدود
چنان زی کہ در جود و احسان رقم | کہ سر بر کشد از نام حاتم قلم
درے گنج در ہم کہ در ہم شکست | کہ بشمن فلک دست بر ہم نبست
ہر انکو بنا رد بہ بیت سرود | کند سجدہ ریزے اگر زد برو
جہان را باین مہر انور گرفت | کہ از شرق تا غرب در زر گرفت
بدہ عاملے دہ منت مدہ | خجل باش و بر خویش منت بنہ
بنا ید درے گنج در ہم شکست | ہر انے کشا دل تنگ دست

مبیناد آن نیچه را خیره بند — در گنج تفضل بر کیسه بند

چو بی عیب غیر از خدا نیست کس — ترا عیب اسراف ناداد و بس

نه گنجایش خواست آفرون بده — اگر قطره خواهند جیحون بده

ببخشش ترا آز و مسند بدرم — نگهدار ازین بله نزار در کرم

چو گشتند در سینها میل رز — سپر کن برای تگ پیه گیل رز

بت ملک مشکل در آید بدست — نهاشد اگر شاه لشکر پرست

دلیران بهرایت سر آسان دهند — بهر نشان اگر دل بجان دهند

کمینی که زین رزش نیست رهین — کند را همین سم سر خصم همین

چو پیکان ناوک شود در نشان — خورد از دل دشمنان بر نشان

چو دارند از پرده دلان زر دریغ — مدارند ازیشان چرا سر دریغ

بدی تشنه خون بدخواه نیست — که سیراب از ریزش شاه نیست

عیار زر سلطنت کامل ست — شهنشاه گر عادل و باذل ست

منه گوش بر بسکان بادشی — مشو ناصر ظالمان عادلی

بکن خانه یک ستمگر زمین — مهر کو چه صد خانه آباد کن

چو عامل کند صرفه خاطر نشان — برانش ز درین صرفه خویش دان

کند صرفه بین رتبه شاه پست — نه بیند اگر صرفه زر ز دست

بتو فیر یک دانگ از بیر زال — منه مهر فردا کنو گر دبال

دران خیمه آتش زند آفتاب — که ریسنده زالان عنبفشش طناب

عجوزی که مرغش بود باز دار — بآهسته کند شاهبازان شکار

بخرد ار تو فرمانروا بسته تنگ — چو در کاروان دزد بگشاد تنگ

بنی چاه کن در ته چاه کن — سر ریزه زن بر سر راه زن

بمقرب شاہان مضر باشد کار — کہ نوک قلم شان زند نیش مار
شود غافل از حال زندانیان — نشد بر سبکسار جرم بندگان
بجائے کہ باشد سیاست بجا — زبان شفاعت بکش از خطا
شود خون بیچارہ گر مباح — بامہال واجب شمارے صلاح
ز شیرینے و تلخیٔ لطف و قہر — بر آمیز شہد و فروریز زہر
بکش بہر جمع زر و سیم رنج — بہ از نیکنامے مدہ پیچ گنج
بجوشش انگبن از دہر خون ہمہ — ز خود کن درون و برون ہمہ
چنان ساز بیگانہ را آشنا — کہ جان و تن خویش خواہد برائے فدا
ہمہ گر نہان سے رود ظلم فاش — سخن بر تو سے آید آنگہ ز اوباش
بود عمر شاہان عاجز دراز — بکوتاہیٔ دست ظالم نواز

حکایت

چنین داد قیصر بخاقان پیام — کہ اے سرور خاص و عام
کہ دارند شاہان چین امتیاز — ز شاہان دیگر بہ عمر دراز
دل افتادہ در فکر این روز و شب — کہ این موہبت را چہ باشد سبب
دگر از دعا ایست تقسیم ما — دگر از دعا ایست تقلیم ما
پس از سلک راہ و ادائی خطاب — فرستادہ کہ التماس جواب
چنین یافت با پنج کس نزد یک کوہ — تنا ور درختے ست طوبیٰ شکوہ
ترا آنقدر باید آسنجا نشست — کہ چون ہمت سفلہ بنشیں پست
بر آید چو آن نخل از بیخ و بن — بر آید مراد تو گوئیم چہ کن
شدند ش بآن سرزمین رہنمائے — درختی شاہد شدش عرش سائے
ترا باشد شاہا دے ہم گونہ کمند — ز بالائے دے و ہم گونہ کمند

پی خیمهٔ چرخ سایه‌شش ستون — ز سطح زمین ظل فرعش فزون
ز برگش سلیمان‌خزان دست حسرت بمر — به بازوش تعویذ فتح و ظفر
چنان نیجه در ریشهاش تافتی — که رگ را ندیده درمغز گاوزمین
به نظاره بیخی ز پرگار رفت — زد شوار پی کار از کار رفت
پی چاره فکرش بهر سو دوید — بجز عجز و زاری علاجی ندید
بصد دست درکندن آن درشت — بزور توجه پستم کرد پشت
دلبس در روزی سه یکی تند باد — کزان نخل بیخ کهن برفتاد
دران نخل پیچید و زیرش کشید — ابر سنگ گردش زمین بر درید
چو افتادن نخل خاقان شنفت — بدرگه فرستاده را خواند و گفت
روان شو سلامت ردی فال تست — جوابت همه درست حال تست
چو برگشت قاصد فرو خواند حال — فرو رفت قیصر بجب خیال
بفرمود بندر روشندلان حضور — سخن کز ده کوته کو عمر دراز
بزور دعای یکی از عباد — درختی چنان را چنان کند باد
چو گردد توجه هزاران یکی — ز جا برکند کوه با بادی
توجه بران دیدبان زور شید — توجه زگردون کشد مه بزیر
بجد گر بدانی سوی چرخ دست — تو با لاشوی یا شود چرخ پست
بفایت چو جوانند خلق جهان — مسیحای وقتند و خضر زمان
بزور دعای ضعیفان بناز — بجنبت جوان کار پیران بساز
یکی دیگر اینست از خسروی — که یابد کهن خاندانها نوی
شود ملک تو مزرع آبروی — چو بانگ آوری آب رفته بجوی

هنر پیشه را صاحب آزرم دار — بتعریف و تشریف دل گرم دار
زبانے کہ دارد لب گفتگوے — بمدح تو باید لبد در و بروے
شکارے خورد گرم از دام تو — مصیبت شمارد بابد آرام تو
برزم از چہ توسن بر انگیختن — حرام ست از بیم خون ریختن
ولیکن تہدید ہر فتنہ سنان — ز تیغ تو باید زبانے دراز
نگہ خنجر از چشم اہل کین — سد رخنہ گر در شکوہ چین
فرو بارد شتہ اہل فساد — تن ملک را خون فاسد مباد
نہان دار باس و وقار شکوہ — کہ زالو نہ زند نیش بر کاہ تو کوہ
دریدہ دہان را بگفتن مدار — لبش را زوند انش در بخیہ دار
اگر خیزد از شوب صدر نشین — بہ تمکین نشین مضطرب بر مخیز
مسخر شود گر تمام جہان — نجنبد ہ مکن یک تمام دہان
دہل شکوہ است تغییر حال — اگر در نشاط است و گر در ملال
بے باس تمکین نبینی ربا — رجا در میان گر چہ باشد بجا
ببالل از تمکن حصار و کاہ باش — بآوازہ با فوج ہمراہ باش
مہیب تو ہر جا کہ لشکر کش ست — عدو بر خود از بیم خنجر کش ست
مشیر تو ہر چند وے آشناست — در شورست ناکشودن خطاست
مقامست این مشورت نا مثل — کہ ہر کس طریق دگر کردہ حل
نہ مشورت لیکہ سر در کم ست — بعقل کل امر و نشاور ہم ست
شود گاہے از عقدہ شام زای — بانگشت آہ سحر بر کشاے
ز فرخندہ روزان شب خیز باش — باشک مناجات لبریز باش
اگر روزت آید بغرور بکار — مشو غافل از عجز شب زینہار

ز لطف بے روز حشر از ملائے حساب
شب و روز دائم دراندیشہ باش
بخیر بے شد ندرت اگر رہنمائے
وگر برا پس افتادہ کارت بکوش
تہا و ندمیزان لیل و نہار
بہ نیکت و بد خود تو خود باز رس
بنامِ تو صد شہد و شکر چشند
نشگفتہ ندارد تمنائے تو
بیارائے باطن بہ از ظاہرت
بجز بان زتو عشق مطلوب نیست
برائے کسان عشوۂ دلبران
بباشد پسندیدۂ دیدۂ ور
زآتش رخان در دل اخگر منہ
بالا در از آن مشو تیز چنگ
کند تا نکند تو دشمن اسپر
تجلی در آئینۂ جان شکست
ہوس از شکر خندہ گیرد کنار
گل باغ معشوقیت بر سرست
بجان میکشد ہر نازت بناز
ہمہ عاشق انداز تو بہ بندگے
تو شاہے ہمہ کار شاہانہ کن

چو ہر شب نشینے برائے حساب
کہ چون بودہ با خلق روزت مقابل
لشکر اند در سجدہ تارک بسائے
وگر نالہ گشتہ دلت بجوش
کہ دارد شبے بر ادا قامت سخے مدار
وکالت نیائید اینجا ز کس
حلاوت بکام تو کے در کشند
کہ بینند گلشن ز بالائے تو
کہ دانا ے و بینا بود ناظرت
دل شہ رعیت شود خوب نیست
نباید نہادن ترا دل بران
ز بالغ نگاہان بطفلان نلغد
رگ جان ز مژگان بنشتر مزن
کہ در محنت کدہ کوستے روز جنگ
خم زلف و کاکل بگردن مگیر
اگر نقش با سادہ رویان نشست
رود از تو گر ز سر چشمے بکار
جہان جز تو از ملک عاشق تہست
بناز تو بہ خاص با بے نیاز
بقدر رہان کوشش در بندگے
بناز جہم در صفحات نہ کن

نخواهد ماند از هر چه در عالم هست — بجز آوازه ی آدمی خوبی و کم هست

ز مردم زادگان اثر ماند و بس — ز پیشینان نهادان سخن ماند و بس

ز همه بیشتر شاعر مدیحه است — امید ما خلاص خالص گداست

خموشان گشتند آه و فریاد خویش — غرض گیرد از بهر من داد خویش

بگوید کسی در وفا کوشش — که من دارم اندر ضمیر سخن

ز هر کس که بوئی وفا یافتم — ز پیشینیان مدحه گویا فتم

ز اهل زبان راستی کن طلب — نشان آنگه از نقش نشست عجب

گر آید چنین سخت جائی بدست — بنا باید دلش را نگلبن خست

کسی در میان آور از اهل کار — که نهاد بغرض فرمای خود در کنار

اگر با تو بندیت کرد گنجی تلف — تلفان کن که آید ز تو بی بکف

ورت پیشه در اشتغال دنیا کفیل — ورت پیشه در اشکال عقلی دلیل

ورت پیشه که باشد بزرگان نیکخواه — شه و ابن عمها و ایام شاه

در تعریف ابن عباد

وزارت مدار و بدیوان داد — ورت پیشه به از ابن عباد باد

قلم گشته تا در دبیری علم — بدستور او دین و دستور کم

گرفته هر آن خامه کو در بنان — نمی گشت در بی حسابش زبان

بنان سود با پیر و برنا بسی — که جائی پدر بود و جائی پسر

بنور هدا اطفال شهر و دیار — چو گلبن شدند از و حامه دار

چراغ مجوزان برافروختی — بدارغ بتبان دلش سوختی

بعمارت یکلبه هر خراب — گلی داشت هر گوشه حکمش در آب

هنوز از اثرهای الغام او — زبانها ست پر درد کام او

شب و روزش از این بود تدبیر و رای
که شه را بخیر است شود رهنمای

از او بود در خشش زمین و زمن
همه بود رخشان لبش زین سخن

که از پرتو عدل شاه جهان
که از ظلمت ظلم عالم تهی ست

نباشد اگر نیت شه بخیر
محال ست خیزد از آن شاخ بیر

بسیط ست شاها منش و من سحاب
که بر تر و خشک ست همه بهره یاب

در احسان چگویم ز تاکید شاه
مدار کار من باد تا عید شاه

مرا هم از شه این گونه گاهی خواستی ست
بهر شش دل خلق آراستی ست

چو هنگام آن ست کز هر کنار
فتد باد بانگ خیالش براه

وزارت بدیوان دیگر فگند
بر اسپش تپ مرگ بستر فگند

ز شاه التماس عیادت نمود
بجاوت رخ مجمر بر باش سود

برآورد چون سر بیمار است خبر
با نکه که آغشته بودش بهر

زبان بر گشاد آنکه از روی صدق
بجز نیکی خود ندیدش بوی صدق

که تا غایت از زود و دولت شهریار
دلم بر دخشم ترا از تو بهار

ولیکن این زمان هم غمی واقع ست
که شه را بدیم مرد دان مانع ست

غمم اینکه عمری جگر خورده ام
که غمها ز دلها بدر برده ام

بگه ولایت بنیست در بیع و تاب
جهان گشته آباد و دشمن خراب

ز انصاف آفاق پر گشته است
منال شستم بیخ برگشته است

ز شکر تو لبها در آسایش ست
ز مهر تو دلها همه آرایش ست

چنین کرده ام گر چه خاطر نشان
که از نیست این رافت و امتنان

دل جمله را این گمان رهزن ست
که ضبط مراتب بسی من ست

باین درد جانکاه درماندم جان
که تا گه نگردد یقین این گمان

199

سخنوری ہے میان گر با انصاف بست
مراد در سخن پشت خواہد شکست

خدا و خداوند بہ پسند دین
کہ زیبم کند عرش بزیر زمین

بدین حرف گردید چون تر زبان
ز دل بر کشید این دعا بر زبان

کہ دلہا ز عدلت چنان شاد باد
کہ نارد کس از ما بیداد یاد

بدین پایہ اخلاص از حاضران
نیاید بشہنشاہ جز شاعران

لیکن ملزم سخنت در شاعرست
بشعرے رسانش اگر شاعرست

ز مرغان درود شت بر غفلست
ولے از ہزاران یکے بلبلست

ز مجموعہ آسمان آسمان خلوہ ساز
ز چندیست بخشائش امتیاز

بگنجید در بزم پیمانہ کش
بسازم بہ رندان میخانہ کش

سخن کہ ز نیست انتظام کلام
بہ بین کاہل نظمش دہند انتظام

چو انسان بہ نطق از ہمہ برترست
کہ مردم بر آنکہ سخنور ترست

چو در سحر اعجاز ظاہر کنند
حوالت بانفاس شاعر کنند

شود تازہ ترسے معنے آبروئے
ز لفظ کہن شاعر تازہ گوئے

ز انفاس شان بر جہان منتست
ز بان شان کلید در صحبتست

نیاید بے زبانے بصد جستجو
کہ حقے از ایشان نباشد برو

نگشتے اگر کلک ایشان علم
نبودے کتاب جہان را رقم

از ان نام ہر کس بکلک بیان
نوشتند و شد زندہ جاودان

کہ چون آب خواہند مہر دوات
چکاند در ان خضر آب حیات

بجائے کہ انگشت بر در زنند
ہبالند اگر قدسیان بر زنند

ز سحرے بر ایشان شود در نثار
کہ رنگش سنود ز ہرہ را گوشوار

تو افسل کنان محبر در دہند
ز شبگیر یان سحر بر توانند

Harvard University

ز جنبش خم سینه در غلغل اند
بانفغان گل صبح را بلبل اند

دم صبحدم در دل شب زنند
ز خوے آب بر روے کوکب زنند

سپهر انداز ان دور در خود کنند
محیط انداز ان غوطه در خود زنند

نوا از نی بذله افلاک آید بر قص
گه از بذله نوشید از روز نقص

گه رزم تیغ و گه بزم جام
گه لطمه صبح و گه قهقه شام

بر ایشان بخصمے میفروز چهر
معاذ الله از کین ارباب قهر

ز بهر باد و دریا نیاید بشور
چو سوز و شور و زندگے تلخ و شور

فلک دشمنت نیست گر دوستند
وے نفرکاهد چو در کوستند

چو بمغز را بر دراند پوست
علاجش نه دشمن تواند نه دوست

بدل شان کسے تخم قهری نه کاشت
که صد خرمن کام دل برنداشت

دولت سازا ز ایشان محبت رقم
که ناست شود چون قلم شان علم

توان گشت از ایشان فلک مرتبت
سبکروح باش و گران کوهیبت

از ایشان شود جاودان شاد روے
خراب ار شود دهر آباد روے

بصیادے آورند روے بدام
ز بلبل نشنیدان رنگین کلام

توان برد تلخے ز زهر ملال
بشیرین ادایان شکر مقال

خوش آنانکه تسخیر ایشان کنند
فلک را ز در گه بشتابان کنند

ز ابر عطا در عدد ریا دهند
ز بس پایه پا بر ثریا دهند

ز نا مهد مطرب با یران برند
دو پیکے پے زین بکران برند

فرستند از جلوه گه نور راه
بدست صبا سرمه در دیده ماه

ز اهل سخن رفته نام شهان
بآبرایشان پیش طاق جهان

ز شاعر همه خائبان حاضرند
خوش آنانکه خوش کرده شاعر اند

سریرے کہ شیریں فرود آورند
فسانے و خسرو بخسرو علم
نوشتند از چشمہ سار دوات
اگر تند اسکندر آہن بناست
بشہروان شہ آرزندہ خاقانیست
بمیدان ہمان رستم و گیو و طوس
ز سہم سواران سمند و یلنگ
ز فکر قبوے پایہ یلش ظہیر
بجوز داد از پے تو انیش
بشادست بسم و بہ داد و بوا
عصوا عدکہ بودند زاہل کمال
نظیرے کہ نہ باز دہ سخت بلند
نہ نامش ترو تازہ دارم زبان
مرا ہشتم از خود گنگ سے رسد
گر از نامدعان طرح گردد سخن
بگویم نتوانم نکم بیش برد
بہ بینے سر دیگرم بر تن ست
بیا ساقیا آن رشک یاقوت زرد
بدہ تا بگلگونہ گفتگو

ز دارا سے شہروان تا دو گنبد
قلم را برآورد گرد خمار از نشستم
برات سکندر بر آب حیات
ز بہر بست اشعار ایشان بہاست
کہ نامش بدیوان خاقانیست
ز جولان فکر تش شہ رطوس
ثنا خوانش رومے و زنگ ہنوز
قزل ارسلان را مہین و ظہیر
بہ رایت سنجر شاہ اوزست
از و بود مسعود یان را فرح
کمالے دگر یافتند از کمال
کہ از مدح برہان شہ است ارجب
نگویش بر آوازہ دارم جہان
بہ خارم بگل رنگ و بو مے رسد
بشاہان دہد طبع ممدوح من
بہ برہان توانم سخن پیش برد
غلام شہم خواجگی از من ست
کہ خورشید سے جام جمشید کرد
شود شاہد و موم بہر خرد

کلمہ چند در اثبات دعوی خود گوید

مرا نیست خود را بمدح کسے
کز انصاف دارم بکف نوشدے

مدارم گمان این سخن با نصاف خویش
که دارد سخن با خدا راه دلم

سپهرم بقبال افتادگی
زنم چرخ گر دست قدرت شها

چو در باغ ذوق سخن بشکفم
زبرگ گلی غنچه فرصتی کنم

مدانسته عاجز کنی تیغ من
زنهارم بجز کس نبیده است

قلم بر چشمه بی نیشده ام
درین ره تا بین خاکساری که کیست

چه گشته شیر گر بکینم چنین
کجا شیر را آید آن حال پیش

چه پنهان نیم بردبار آن چنان
هنوز آنقدر نیستم در وفاق

شوم سوده الماس بر پیش کس
اسیر خودم دان گر آزاده ام

سلامم کن و سجده از من طلب
مدار ار چو بینا تطاول کشد

بجز عقل خط تذلل کشد
کسی گر کند اشتباهت خطاست

نبازم بآئینه صاف خویش
صفای تو از آب و زنگم کلم

چه آئینه پرنقشم از سادگی
زتاب شرارم کباب کباب

بلندی فتاد در من افتاد شور
بجز رشید بیش دارد طبعم جلا

زنیک نامزه گل صد چمن بشگفتم
بهر نفسینش گلدسته بنا کنم

تهی خشک گردیده در مینم سخن
لبم حرف کم خود نشنیده است

که خود را کم از هیچ نشمرده ام
بمن دعوی سعی بهر صیت

نترسد که شیرم چو خونم مکین
که روباهش آید بچنگال پیش

که حرف سبک را ندانم گران
که بنیاد یاری نهم بر نفاق

خود دگر رنگ غیرتم نیش کس
بخت بر سر مم پا گرافتاده

گلی پیش من آرد گلشن طلب
بر عقل خط تذلل کشد

کسی گر کند اشتباهت خطاست

ندانم چیان صیقله بیجا کنند
چو غیرت ضعیف افتد اینها کنند

نشاید بنا ساز در ساختن
بکجباز زادن نیست کج باختن

اگر مشک من سجده منکر ست
چگویم با و حاجب آخر ست

وگر کیمیا بانگارش فگنده است
سزد گر بدش مرد تازنده است

معاند که رشک منش کرده لال
مدار در بجز طعن طول مقال

مرا خود ازین طعن دل بنیم ست
که نشنیده هر چند گوئے کم ست

چه خصمے کنم خصم آزو قهر اوست
ادا هاے شیرین من زهر اوست

مپرس از حلاوت ترش هست و تیز
که گر دید در غور گیهاے معنی

گریزاے خسته پیشه دستبال من
قیاساے کن از قال من حال من

چه حاصل سفینے من از هیچ و تاب
نزیبند بر شعله از روغن آب

میسر نے گردد این آرزو
که شوئید حسن از رخ خوب رو

بلذت تنگسے کرده گر عیب شهد
بر سوا بے کام خود کرده جهد

درین پیشه هشیار هم پیشه باش
با ندیشه در شانفے اندیشه باش

مکن شعر سنجے بعقل سبک
چه غواصے آید ز غور تنک

نگردد سبک نکته سنجے بلاست
اگر دخل بیجاست نجلت بجاست

مدار دچو برگ و برے خجل تو
تنیرت شود خرج از دخل تو

اگر از پے دخل بیجا روے
درے پرده اما تو رسوا شوے

پے نکته سنجے بسامان سخن
که انصاف شاهین میزان سخن

بفرش از تو نگر فروشد خذف
درش خوانے و در گرد دان گرد صدف

خشن جامه گر اطلس آورد پیش
بتعریف شال از تو خورده است نیش

جبین تو خوے کرده پنهان تو
چه دستے بر آورده دستان تو

مباش ایمن ازین گرم انتشارے
مجو زنده جاوید از بادل مردگے

بزرگان بر عداوت زاب و گلست
که راحت در آید بمفردات

مگو فتنهٔ عداوت را رساند چمن
نمایند خسک گر دماند سمن

اگر دشمن ترا از مهر در ساغر نوشت
بهنگام محبت چشمهٔ شکرست

دل از پرتو سخن آئینه است
بزنگش مده زنگ آن کینه است

بسر در بیاشوئے زشت نگون
که نگرفته دوستدارے سکون

بزرگان و انشان جوش دلیش
هم از زعفرانی بنا گوش خویش

کشادے بابروئے ما نسازده
بدنبال شفقت گره بازده

زنے کز سنجے که ابروئے تست
در و عقد سنگ ترازوئے تست

یکے از پلنگان بابن گریست
کسے از درستان بابن زیست

طرب جے دلت در تصور فگند
که تصدیق را در تشکک فگند

دماغے بباد آبگینه مبرده
چه جوئے ز خود انچه نشنیده

عنبارے بگردون چه رسے گشتے
غبارے بگردون چه رسے گشتے

ندارد کس این خود پسندے پسند
کم از کاهے از زعفم کوهیت چند

درهان شک کوتر کن از تست و شوئے
چو خواهے زنا کان کنے گفتگوئے

نشاید بهر نامه نامے شدن
بهر نظم نتوان نظامے شدن

خیالات ارباب فن نازکست
مدر پرده خود سخن نازکست

سخنهاے بایان لباسی نغوست
اگر خویش را می شناسی خوشست

گرت معنی نیست دعوئے مکن
بگرد لب رگ گردن اے فے مکن

کسے کز تو باشد فزون اندکے
صدیش دان وگرنه نباشد یکے

مگو فرق کم را چه مایه غم ست
که بسیار در غیرت این کم ست

بیوز بلبل فی گهر بے رسد در بہا
کہ بیخی نزد از نگے بخورد و نقبہا

تفاوت بہر جا کہ زد رنگ و بوست
ندانی یکے کم ست و دہ از صد زیاد

ببرند آن کہ نامہ بشد بہ دہ اند
بیک گام صد سالہ رہ بر دہ اند

ز انکار یگانہ رجز این کار نیست
صد انصاف مر یک انکار نیست

زبان تو کوتہ ست از آن ہیچگاہ
نیابد بسوے حرف انصاف راہ

زبانت دراز ست سخن قاصر ست
ز تعریف خشکیت تہی ظاہر ست

اگر مصرعہ گاہے آید بکار
بہ تحسین سخن زیبد یک کسنجہ وار

اگر شاعرے نسخہ دفتریست
اگر سر خوشے قطرہ ساغریست

بتعریف و تحسین بے رام کن
مدارے اگر این نفس دام کن

در اثبات می ذوقے خود مکوش
بصد شعلہ یکبار سنجے بجوش

زبانت کہ در خدمت شعلہ ست
بہ تحسین نباید فی سفلہ ست

بہ تحسین نباشد اگر گرم کوش
فتد در زبان ذوق خواندن ز جوش

بہ تحسین شود گفتہ رنگین غریز
ولیکن بہ تحسین اہل تمیز

سخن سائے بہ از تحسین تست
جمادیت ست ایکہ تمکین تست

قبول جہانے بہ فہمت ردست
سہ بین نیک بہر کہ آئینہ بدست

بمو باے خشمے بمرگ نظیر
کہ بینند بحر و مہر گے در گہے

ترا گو یکا ہست کام و گلو
خورد شہد و لذت برد در کام

ترا گو یکا ہست کام و گلو
کہ شکر ز حنظل خورد تلخ تر

مزن دامن بے لبے من بر میان
کہ من بر کنارم ہم سخن در میان

بسنگی نشد گفتہ ام سفوخ و شگفت
کہ عصفا و مذہ ہند گوسفندے بر نگ

ز رنگست زخم تو گاہے بنال
بر ہم جو سوسنش ز اشکے بنال

چه شد گر برون نیستے عرق خون
خلیدست در ریش نیش از درون

دل آگه از هر چه هست آگهست
ز تیر هدف گیر شست آگهست

ز دیدن چه سود بایدت سوختن
به از خیرگی چشم بر دوختن

چو مینای مے مست قفل مباش
چه درنی که گل میهد بلبل مباش

تهیدستے مدار از زر تهی دست
خوشا تلخ افغان ز شیرین دشنام

ز بهر جواهر سخن آبادست
کلام تو جوهر ندارد چه سود

میوش اطلس و خز تلاشے دگر
بلے شعر خواهد قماشے دگر

ز شکنج چه سانے لبالب دهن
باین کی توان گشت شیرین سخن

هوس کی توان سنجد از جوش خام
که هست این سبو نهانی خاص توعام

ز کلک تو دوات چه تازه کند
که تیر شکسته بتاریکے افگنده

در اندیشه چون تازه گردے کهن
چه حاصل که اوراق درهم شنے

ز شعرے بدره پیچ و تاب رستم
که گیرد بر احوال کاغذ قلم

ز کلک تو دل صفحه گردید ریش
معانے در الفاظ از خود رفته خویش

رستم پایمال دریدن مکن
بگفتن عذاب شنیدن مکن

سیاهے به بخت رستم بگیر
ز جعل مرکب قلم بر بگیر

بهر مجلس از بحث بیجاے تو
عرق ریز خلقے ز بالاے تو

مخوان انچنین گرم آن شعر سرد
که رفت از بر و دست حرارت بگرد

ز بیهوده گفتن خموشے بهتر
بلندش چو خواهے نگردد بلند

روان نیست شوخت عنانش مکش
مگو از حلاوت دهانے بجنبش

گهے این گفته نے تو دارد دگرے
برت نرم و نے تو بود بد گهرے

دو مصرع بهم سنج و وزن برهم مزن
مبوز و نیش سر بعالم مزن

سماعت نامه ظهوریه

سخن در تازه طرزی و جدت نیست
که معنی در لفظ و معنیت نیست

کسے سے بر و عرض افزونیت نیست
بسنجش عرض را فضیلت موزون نیست

ازان شعر در دفتر کمتر ست
که موزون موزونے دیگر ست

چراغ تو گر شعله تر از شرر
تو پر مشعل طور را زو حامنه در

نهال تو چون چید نطفه ز گیاه
تو گویے بشمشاد بنشین در نگاه

مدار دچنین احولے روزگار
که بیند یکے خویش را صد هزار

دست بر زمین و زبان حله باف
بطول گزاف و به بهناے لاف

چه عیب ست در مجمع اهل راز
سخنهاے کوته زبانان دراز

کند گو شناسنده حرف نگار
زبانست زبان ست یا کفچه مار

نه تنها تو دارے بکلک نیشتر
چنین اند خلق جهان بیشتر

بهانه ز اندک تأمل دهم نزد استاد زشت
به مرهم نمک به چه آید ز زشت

بجهل افتخار دگر کرده اند
که اثبات عیب هنر کرده اند

همه در کمین اند صیاد وار
چه شاه و چه صید چه کنند از شکار

همه پرده ها بار دوش دگر
که پوشند بینند هر جا هنر

بگلشن زبس طعنه خار و خس
به تحسین گل لشکفد شان نفس

دم استاد پیشینیان کرده رد
بمجمع دو اول پر اگنده گوے

از اینان اگر گفته رد شود
قبولش بیکے در نظر صد شود

سخن گشته عریان ز تشریف شان
شود شعر سنگے ز تعریف شان

بجا اند در خلطه با شاعران
خوشا شعر فهمان خوشا شاعران

درآیند چون بے اصولان بر قص
اگر مطرب آهنگ نبود چه نقص

کرا ان چون کنند استماع نغم
بزیرے توان کرد تحویل بم

چو اصلاح عیبی شود حسن را — نهند روی خود کآن نازپرورد

چو جوهر شناسی کند بی شعور — بر دتاب الماس آب بلورد

کسی چون بر دباطبعی بحسن — که بر پا طلا کرد دار و رسن

دران صحبه مشتاقان را چه حال — که جویند گوران بکف خط و خال

چه رونق سخن را دران انجمن — که حاضر نباشند اهل سخن

نگردن در افتاد مهنی بجاه — چو بر گوش بیگانه افگند راه

شود پرده صبر و طاقت تنگ — چو معنی گرانست و تحسین سبک

ولیکن هست مشکلتر این ماجرا — که تحسین کنند و نباشد بجا

بتحسین بیجا چه گفته خجل — بجا ماندن دگر چون رود در مثل

خوش آن نکته پرداز صاحبدلی — که جا کرده در دل بدجستی بجا

نیندیشد عیش موزون نکرد — که ممکن نگردید و ممکن نکرد

گر از شعله شعر شعرے شرار — نگردد یکے گرم ذوق ار هزار

سخن را نپسندد آشفته ام — که مهر خود و چون خودی گفته ام

ندارد هر اسیر بیت طوق سخن — برائے سه چار ست ذوق سخن

نمے یابم از ذوق کس را دخود — همان میرسم خود بفریاد خود

جدل تا بکے بعد ازینم بران — که گیرم زبان یا دزد اهل زبان

بنوعے دگر کار گیرم زهوش — که در مجلس کور چشم ست گوش

نشاید چون لب خموشی بجاست — که در بیکه اینجا زبان گشته راست

برالیشان در خانه تنوان چه بست — زخود بسته باید دربا بدشست

بهم بینگان خود چه گوید کسے — ندارند ز ایشان چه هو یدکسے

زدوم شان فسرده است بازار شعر — نگردیده ذوقے ندیده طرب

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد اللہ جیے فرقہ مرمقتضہ
کہ گردد از ایشان سخے منتج

قلم شان سیہ مار جان رستم
چہ میشد کہ مے شد بنان شان قلم

سخن گر ز نقش نفس شان مبین
کہ از فطرت پست شان در حضیض

سخن داشت در نسخ صحبت این قرآن
کہ بینند و بالے در آخر زمان

زدریا گہر و در ترا نے نہ زدہ اند
نے در سخن لیک نسپردہ اند

چو بخل سخن تر بسیار آورند
دران لفظ آبے بکار آورند

چنان خشک از طبع شان چیدہ ہم
کہ چون گرد باشد نفس شان رہم

سخن شان ز خاشاک خس خشک تر
خدا مان گل تازہ و گوشے سبز

باین نقص صاحب کمالے کنند
ہزد باہ بازے نغزانے کنند

حجاب ادب بر کران افگنند
بجز شوخ غزل درمیان افگنند

در لیکا کہ ملک است شہر و دیار
ز صاحب تمیزان دوے اقتدار

مذاق تہ اندا نیکہ الفاظ چیست
دل روشن و سینہ صاف چیست

ز اصلاح اگر دم زند ما تمش
بدقت بگردند بر پیش و پس

کہ عیبے کجا در لفظ آورند
کزان بر سر کس خشت آورند

چرا نے ز الفاظ دوران چرا
چرا نے کہ صید رمیدہ کوران چرا

خدا این نمک داد بیجا ست شور
نہ بخشش شما من گرفتم بزور

چو خوشش با شما بر نیاید سخن
بر نجنید از و صیت تقصیر من

کہ شد شاعرے بہر ما عیب و عار
گہے این مہان ہم کنند اشکار

نمایند بارے باہل ہنر
جز این شعر ناقص کمالے دگر

چنین داد بخت نگون شان فریب
کہ سطح فراز ست قعر نشیب

چرا زین شہر یکان کس آید بجان
شتر یک اند اما شتر یک زبان

فراوان درین کارگه کارگر
سپاسے کہ ناکردہ از کس سپاس

بپالائے آگودگے از سرشت
کہ زیبا ست زیبا ورش ست و درشت

سرانگشت حسنش بخشائے پیش صبا
کند مغز پیر و جوان عطر سا

اگر چون زر آہن شود سکہ دار
سرانگشت اہلے عمے نماید عیار

برویش تپش بلغل شیرین ادا
کند سنگ کوشش ز ہم جدا

مکن شکوہ از امتیاز زمان
کہ ہر گز نداند چنین را چنان

بہ بینش خوش آئینہ روشن ست
درو سر بدو نیک عکس افگن ست

عمارتے کہ رنگین بگوش آید ش
بصد رنگ ہر جائے استاد یدش

از و حرف سبحان بہر محفل ست
سم او ناقل قصہ باقل ست

کشد بر تو خطے اگر نا بطلے
ولیکن مربے ست اگر قابلے

بپشم بصیرت تمیزش ببین
کہ آن کر دبا عاشقے با من این

سخن فرق چرخ بپائے کشد
حسد ہ من از من چہائے کشد

چنان شعلۂ طبعم افروختہ است
کہ بر حال حاسد دلم سوختہ است

بآن دستگاہم ز جاہ سخن
کہ باید شہان را گدائے چو من

اگر بر کشم نازش حسن تہنہ
نے آیم از عہدۂ آن بدر

باین نازکے طبع من دادہ سازش
نیازم کشد ناز خوبان بناز

اگر خود ستایم ضروری ست این
ضروریست آرے ظہوری ست این

ضرورے ست پاس علوِ سخن
تا حشمت ز گردون تقدم ز من

شدم طعنہ گاہے راہدف
اگر در فروشم بہ نرخِ خذف

سخن را کنم این و آن
ہمہ اوست من نیستم درمیان

چو فرمایدم پیش رو سے روم
گہم گویدم پیش شو سے شوم

ما بیوبان اعصا ان اگر خوابند م	نشینم سبحه جا که بنشاندم
گرفت است دستم دامنم بلبل	بر انشانده بزرین سپند گرند
نه لافم اگر مدعی عیب جوست	سخن گفته آنها جوابش بروست
عبث خرده بنیان کهن کرده اند	بزرگان ما آنچنین کرده اند
سر و کلفت ناکارها پیروی ست	معاملات شان در قوانی روی ست
از ایشان به شعری نیرافروختن	ز ما جان به پروانگی سوختن
قفا تو ان خرد شد رگ خنگ شان	سر صلح دارد دل تنگ شان
اگر مدح اگر ذم شما کرده اند	خطا گوئی گوید خطا کرده اند
سخن روشن از پرتو ورزد شان	خجل آشنا و کم بروده شاگردشان
چنان گل نچیدند زین بوستان	که بی مهر گی ماند دوشستان
درد و دند این کشته عمداً چنین	که هر گوشه خرمن نهاد خوشه چین
از ایشان بمنزل رسد نو سفر	که هم توشه سنجند و هم راه بر
گر بسته امید در حسبت و بوی	که خاک قدم شان کنم آبروی
مرا فزاید ار سجده کاری کنم	گلهد آزرم ار گفتداری کنم
مذاین تر کتازی هم از ماهر لیست	سخن تا به جولان کند شاعر لیست
نه لافم اگر قطره ها جیحون شده است	به بندم پل عذر خانون شده است
ز تقلید هم میرسد گه بآن	که ما و منی نه رود بر زبان
به بخشنده دانسته این میکنم	که خود را چنان و چنین میکنم
ازین گفتگو طبعم آشفته است	دلم گشته غافل لبم گفته است
گر از شاعری کرده ام قیل و قال	ترا از خوشی کنم جمله انفعال
بوصف سخن رسائی کلامم سزاست	غلط نیست در نارسائی رساست

نیاید گران بر دلے این گزاف
شوم گاہ خورشید و گاہے سہا
گہے ہمعنانم گہے در عنان
صعود آسمانان و ہبوط ثرا
ز پیشینیان گر بماند یکے
نباشم اگر مغرب بدبستم
ز سنجم گلم گر سخنرانے مخوان
بنزدیک ما یک ز دور و دور
نہ از خان نہ از کار خود مے کنم
پر و بال بازے نہ پروردہ ام
کجا ہمسر شہپر وران شوم
ز پیر و جوان دارم این التماس
بہ بینند اگر معنے سینہ ریش
ہمہ یار و آشنا سے شوند
اگر درج لفظے نہ بینند پر
شوند ار بکو تاہیے دیدہ باز
نباشد اگر روشنے در بیان
ز خامی ست این آرزوئی ز ہوش
نمیدہ آسمانان دوستان در وفاق
بایشان چہ دور ست سودائے من
ولیکن ازین ہیچ اندیشہ نیست

صبک سنگ افتاد و میزان لاف
سگے در نظورم سگے در حفا
سگے آسمانم سگے آستان
اگر راست پرسے نہ آن و نہ این
نیم واپس از پے روان این لبم
قبول ست اینہم کہ رد نیستم
ولیکن کرم خار دانے مدان
نگہدار میزان خیر الامور
سخن ہم بمقدار خود مے کنم
اگر باشہ ہم با سگے کردہ ام
ہمان بہ کہ ہم از شیر موران شوم
کہ پوشیدن عیب دارند پاس
بر ہم نوازند از لفظ خویش
شکست مرا مومیائے شوند
بمعنے کنند سش لبالب ز در
سنان زبان سنان نگردد دراز
ز ظاہر فشانند بر تو ثرا
کہ از خامیم بر نیارند جوش
کز ایشان جفائے رود بر فاق
کہ گردند دلال کالائے من
نیم رو کہ رو کردنم پیشہ نیست

بسا قتی که نظر بر سے
ا ز افتد
اسے بلبل سے
نام من بر زده میفکن
شود ۱۲
آسیبه که زاهران وقت
صبح کنند دل من در
نصف شب میکنند ۱۲
مراد باغ سخن
یا بلغ دنیا دایما در صبح
برای اینکه وقت
صبح سعادتمند حاصل پیدا
شده ۱۲
مراد عزیز دلیل باشد
مایه دارد که مایه ۱۲ دارد
اسے بلبل زنگ

بلے روزگار این تقاضا کند	که مرسوا شود هر که رسوا کند
سخنوشم که خام ست بخشش همه	زدم دست در عیب پوشش همه
تو نگر دلے دارم و جاه هم	مدا ئیم نظر کرده و شاه هم
ز رنگین کلامان رود گر سخن	برنگے شود برده هم نام من
زمین شور سعدی بران برده تاب	که شهدا کنم پر نمک چشم مخواب
شب از هجر اب هرگان من حضبت نیست	بمعنے نظر باختن مضبت نیست
کشد در دل شب دلم آه صبح	که هست از گدایان درگاه صبح
بدر یوزه حاجت روائیم نیست	بنازم که بخت گدائیم نیست
در اقسام شعرم سخن میرسد	سخن حصه من بمن میرسد
وهر خاک شے شد دکانے بهم	ز فیض سحر میرسد را بهم

در صفت صبح

در شیرین گلشن از جو بیار همه	نم فیض جاریست بر خشک و تر
دم صبح کم از دم پیر نیست	اراد تے که در نیض تقصیر نیست
دم صبح چون سے شود کوره تاب	علم سے کشد اختر آفتاب
شوم تا ز فرخنده لی بهره مند	چو خورشید دم بر دم صبح خند
برو شنبے مهر از و شد علم	مبادا ز سرش سایه صبح کم
ز تردستیے ساقیان صبوح	گل تازگے رسته از فرق روح
ببوئے گل صبح عطار باش	در ان صاحب بخت بیدار باش
نفس پیچید افلاک را در نفس	گر از صبحدم بر نیارد نفس
مسیحا دمے آنچنان سے کند	که دل مرده را زنده جان سے کند
گر بیانش را گشته طور گوش نور	که از شاهدان دارد این زیب و فر

که دید ایں چنیں لعبت دلفروز
که ریزد بپایے سر سروران
که خورشید شد ذرهٔ گنبدش
که روشن کنند از بیانش سواد
نفس گر بسنجند بهواے سحر
ببوے نسیم سحر زندهٔ است
بشوی از زلال سحر روے خواب
بها نفس ز بنبق آفتاب
سخن بهد چنیا خجه ببوے سحر
وزو در دهنها سخن بشگفند
جنس وفا را بوے سمن گشته
که ان تازگے بر سمن مے چکد
که بر طبع نازک نیاید گران
از ان طبع ممدوح نازکتر است
سخن گر دراز است کوتاه کن
بگنجے نشین پنج عرض سخن
زفر سوده پاے ریحان نامه را
سخنتم سخن کوس بر بام کشش
بده تا بوے بابین فاتحه گوید
ز آغاز تا انجام این داستان

که دید ایں چنیں لعبت دلفروز
که ریزد بپاے سر سروران
که خورشید شد ذرهٔ گنبدش
که روشن کنند از بیانش سواد
نفس گر بسنجند بهواے سحر
ببوے نسیم سحر زندهٔ است
بشوی از زلال سحر روے خواب
بها نفس ز بنبق آفتاب
سخن بهد چنیا خجه ببوے سحر
وزو در دهنها سخن بشگفند
جنس وفا را بوے سمن گشته
که ان تازگے بر سمن مے چکد
که بر طبع نازک نیاید گران
از ان طبع ممدوح نازکتر است
سخن گر دراز است کوتاه کن
بگنجے نشین پنج عرض سخن
زفر سوده پاے ریحان نامه را
سخنتم سخن کوس بر بام کشش
بده تا بوے بابین فاتحه گوید
ز آغاز تا انجام این داستان

در خاتمهٔ کتاب

مبادا تنگ خاطر که در گنج غم
نهد سالها غصه بر روی هم

که ناگه بر دلش دری وا شود
به یکبار غمهاطه بها شود

خوشا جان شاد و آب آن تشنه لب
که چون از لقا و تاب دشت طلب

فتد مغز در استخوانش بجوش
کند گه تری از کف خضر نوش

توان رشک وارد بر آن ناتوان
که چون آورد لب تهی بارجان

کحل دیده خیزد کف قبض او
نه تشخیص میماند رسته نبض او

به تمثیل حال خود نکته سنج
که چون هاتفی بخشم فروشد بگنج

بچندی ازین پیش کاندر قلم
شد آخر ز ساقی و ساغر رقم

نگاهی ز خاطر گذشتم بوام
سراپای این نسخه دیدم تمام

عیان گشته در دیدهٔ اعتبار
محیطی پر از گوهر شاهوار

همه لائق افسر سروران
سزاوار تاج بلند اختران

از و کیسه پر دُر ز هر مشتری
گران سنگ و سبک جوهری

زدم قرعه کاین گوهر شاهوار
بدست نثار که سازم نثار

درین آرزو آشکار و نهان
بمدح شهان سر برآرم چنان

بگوش سخن سنج دوران شناس
بنام کسی بر نیاید عدا

سپهر بود دل در ثنا گستری
دلی طبع شعر دار و از یاوری

بحمد خدا جود دل راه انشا گرفت
سخن باز کام و زبان وا گرفت

شد از نامهٔ نظم و نثر رقم
سری سبز کز دانش افتاد قلم

ز هم حرف و ترکیب بگسیخته
هم لفظ و معنی نیامیخته

فرو بسته بگ بهار هوس
نشد دسته این گل تازه بس

کشیدم در قفا شیشه پیش
دمم از سینه در صبح پر تو زدم

چو آن کهنه با تازه پیوند شد
نگو گشته نقدت کهن تازه تست

نو شیشه ی رشک از و برده بر کهنگی
اگر کهنگی زان بنالد تمست

غم کهنه اهل کمین تازه است
بهائیست هر در که من سفته ام

ندان صفحه گر دو زکلکم نگاری
بانگشت حرفی نویسم بر آب

بملک سخن مدحیان خیال
که چون میوه باغ این کلخ چید

بنا زد بآن باغبان روزگار
به بستان سرود نی قدشاه

و با سینه طبعم بحرف چمن
اگر که ده ام دشته با زوفا

چو آیم به بنا بیی آستان
ز خصمان جنان داد نفرین دهم

گر از عزم رخشش بیان آورم

شدم طرطه و چیدم آئینه پیش
بدان آن کهنه زر سکه نو زدم

زبا مهنا زتحسین بر و مند شد
که نغز زر کهنه دانم نو ست

که فیروزه نو گشته در کهنگی
و گر تازگی زین بنازد گلست

که گوینده ان کوشد این تازه است
اگر تازه گر کهنه من افتاده ام

که خیلی بآن در کشد روزگار
بطوفان غمان نگر دو خراب

کشم رقص تا هید از مشتری
زکان کیسه خواهد خریدار من

بران باغبان باغبانی حلال
که چون میوه باغ این کلخ چید

بنا زد بآن باغبان روزگار
به بستان سرود نی قدشاه

و با سینه طبعم بحرف چمن
اگر که ده ام دشته با زوفا

چو آیم به بنا بیی آستان
ز خصمان جنان داد نفرین دهم

گر از عزم رخشش بیان آورم

درگریزم از جهود و بخشش رستم	تراود همه بحر و کان از قلم
نویسم چو لغو بندبازوی صبر	زند شعبده با شوق تیز روی صبر
بآن حرف شوخ عشق آورم درمیان	تماشا کنان قصر خورشید بران
اگر که دهم عرض حال نیاز	لب زخم و گردید هر جنبش آواز
مهانیست این نامه نامدار	در و هر طرف صنع عشق آشکار
سوادش بناموست و بیضش بدام	شرابش بجام سنت و نقاشش بکام
زدریا بران بخشش طرمها نگاره	بیدان رود کشش تازه ها سوار
زروی نبان لاله گلگشش	زخورشید باده دمد دانه خوشش
درخشان بلالش بان آب رنگ	که ناخن زند در دل آفتاب
نشاط انگیز زاید شهریار	برخشان نیشته استشهار
چو دریا ستم هر طرف صید شش	برآرد اگر موج آب گلگ
بلب بین لفظ هر نبالستان لفظ	با قلم سنبله روان کرده شفظ
گذشته ز خارش از باد دارد	مهد لفظ گل در کنارش نهاد
بآبش مدار از لاوست شبه	گل و یاسمن دسته بندد بدست
گذاریده بیجا نه و نشت شو	نگاهی گیاشته دارد دست شو
سفر نامه کن لامکان منزلیست	بیچ سد روی آسمان محملیست
درو نیست گفتار بیهوده کار	نبخ سجده و تار زنار نیست
زسنبله بیان لفظ پرکرده ظرف	که ترسم خورد موش سرایای حرف
بآبی که باشد نمی دادبش	شود دست سرچشمه نخشش
چنان لفظ سنبلش خوانان فتاد	که هر کور نغمه ست روشن سواد
درین سادگی نقش را داده رنگ	معانی فراخ ست و الفاظ تنگ

مهر جا که نقطهٔ از ان خاک پاست
دو صد چشمهٔ آب حیوان در آست

زبیم تو بیتابیے در تپیده ام
چنان سهر چه بابل در خوابیده ام

که تا حشر از دولت شیخ و شاب
گل و لاله دارد بدامن نقل و شراب

نه آن سرو رسته درین تازه باغ
که قمری نباشد بدو بال و راغ

نه آن نغمه گلبانگ را اگر شنیدی
نه آهنگ زیر و بم او فهمیدی

بیا بینکو نقشی از در نظم
بگویم تا بدانی کم ز عرض هنر

بشیرین شاه وائیست شیرین دلت
نماند دشنه از ناوک غافلت

عروسیست چشمش لیل و نهار
ندیده ست در حجله روزگار

لبش با دو پیش تو در خاکبوس
که مشاطهٔ فاطر است این عروس

کجا دارد این تازگی گل ترا
که با او زند حرف هم غازگی

ملاحت بگستر دازو خوان خویش
نمکسا تازه کرد ند لهای ریش

شها گفت حرفی ز بیرایشش
گل آویخت چون خار در دامنش

کند تا رسد طرح اگر بر همین
شود جنس شبنم در در آب سمن

کند تا نوشند چو در عین موج
بهند مشک را گله از خاک کوچ

صبا یک شکن نافه بر هم شکست
اگر مشک نه در زلف در هم شکست

مخوان زلف دام بلا ست این
مگو خال تخم سویدا ست این

ز شیرینیش گر اشارت رود
شکرهای عالم نظارت رود

کشد زهره از گوش بی اختیار
دبشاباش رقاصیش گوشوار

ازو نیست جز تیز هین بهره یاب
که هر جا رضش گشته وقت نقاب

مصدر است فضلش و لطف فضول
حذا انتخابش ازاو سخت قبول

قبولے کز و لطفها زاد شود
نگاهے که حسنش سپهر افزود

سایت ادبیات فارسی

دو عالم کجا در نظر آیدش — دلے یک نظر از تو می بایدش

گر از دور در سایه روے خواست — بہ بیند شود تشنہ سیجا خواست

بشہرے کہ بردارد از رخ نقاب — نقاب بے شود شہرت آفتاب

اسیران ما این نسخہ دارند کار — کہ این نسخہ بر داشتہ روے نگار

اگر نقش مانے ز اہل فن ست — مہر صفحہ صد خورد چشمک زن ست

از آن شہر در شہد و شکر فتد — کہ فرہاد و شیریں گہر فتد

مہالیست فردوس در سایہ اش — مہر عکس بر تختگاہ پایہ اش

چراغے ست کہ جلوہ نور باش — بہ انجم زند حلقہ دور باش

ز کیفیتش سینہ اہل ہوش — چو خم گاہ طغیان می ست جوش

ز کیفیتش در فضاے شمار — مہر تو کن عالم صفت آرا ہزار

لبیران دفتر کتابان دل — شمار ست جہار ست و در نقش چہل

از ین پیش کلک معانے نگار — بآن کند ہنرے از بندہ سے روزگار

برایم کہ صفحہ شے نگاشت — کہ ہر مصرع امید مصرع نداشت

کنون گشتہ بلبلم روان آنچنان — کہ کوشش نہ بفرمان و الا نشان

فرو چیدہ مجلس اختصار — موخر نشستی چہل زین ہجار

چہار الف اول قلم داد شان — بتقریب افزود با عضد بران

معانے در الفاظ شان داد ہ ام — سخن را بمقدار شان داد ہ ام

بہ انجم کہ نام ترا در جہان — نشانم بہ بخت زبان شہان

بتازم اگر عرض میدادش — بارض حرم مے فرستادش

چو با فرد دیگر افتاد کار — بآویزم از در گہ شہریار

زر دریا سخن را چہ زینت کہ نیست — ز قدر بضاعے چہ منت کہ نیست

سخنست اینکه از شعبدهٔ این جناب — که با لیده و در سایهٔ آفتاب
ز لطف تو نقش جهنیم نشست — فلک زیر دست از نعیم نشست
دگر منت این که تو این یادگار — زمن ماند صفحه روزگار
تمنا یکی شنو آن لعل رنگین کلام — باتمام این نامه کردم اهتمام
دگر نیز کیم آن نفس ماند و بود — که در نعت خیر البشر نامزد نمود
بنالت از بحر عشق رسول — برآورد و اسم لقب آل
مباشد ز شاهان اگر گفتگو — دهد فکرهای گدایانه بوی
حکایت چو از انجم و افسر است — سخن را درخشانی دیگر است
زبان قلم گشت نعت نمود — که گوید در وصف تو چون حکم
ز یوسف اگر بود ای این گفتگوی — باین نازنینی نباید در وی
ز رنجی که تو شمعی که دارم نگاه — برآرم چو پروانه دود از نگاه
به بلبل دهم گونه جام گل — فرود آید از شاخ شوق گل
مرد تا دست از حق بدارد بدست — که شیرین زبانی نیاید ز دست
نه مخصوص خود داغم این التفات — شریک است با من درین کائنات
دهد ابر را آب از بحر عشق — که سبز گردد از و هامون و دشت
کند سعی خورشید در کار کان — که بهر خلق گردد سراسر فشان
نبیند تو کالای من — که بهر سخنت بود من بالای من
چنین بود در دل که این عقد در — که قرن و مهنا از و گشته پر
کنم تحفه در بگذرم از جهان — که کم بود و قیمت شود گنجها
نشستم آنچنان که در خود مزاد — که بیش از جهانیش جویا نداد
خوشا جوهر سخنت آن جوهری — که دریا در شش را شده و شتری

شد نغز نوشے کہ چو تقصیر کرد | تلافے حذیو دہانگیر کرد
ازان صرفہ کارے شد آئین سود او | کہ مذموم شد نام محمود او
بپرداختم بر ثنہ یارہ کن | جواہر فشانے بہ اہل سخن
چنین گر دہد دایۂ شاعران | بشعرے رسد پایۂ شاعران
دلیلش بجز من گشتہ ام منفعل | دلیلش بجز من گشتہ ام منفعل
شتر گر بہ چرخ گردان بہ بین | کہ استاد آن کہ دو شاگرد ازین
درایغا کجا رفت آن نکتہ راز | کہ شہا ہمیں بسپر مرمنہ باز
لب عیب جویان شد بستہ باد | نگہدار شہا کافرین را مداد
نمے آید از ما جز اکرام شاہ | کہ در ریزش اندازہ دارد نگاہ
خدایا بہ بخشندہ ارباب جود | کہ مفتوح زین شد کن ابواب جود
زصیقلش جہان را پر آوازہ دار | بہرش دل خلق را تازہ دار
چو اول بست ختم سخن بر دعا | سرانجام غزل گونہ در دعا

غزل متضمن دعا

زخم نالۂ دشمنت زار باد | زان نالہ تا سپہر بیزار باد
زپستی و بلندی جہان حاسدت | برآید گہ از چاہ گہ دار باد
شود رست تا کار و گلخن زخشم | بدوشش از سر شتہ فار باد
ازان نار آہیے کہ بدخواہ راشت | بگیسوی بدبخت شب تار باد
بدشت مغیبت زخون عدو | غراب اجل زاد و منقار باد
زرمح تو در سینۂ سرکشان | خدنگ اثر در الامان خوار باد
زغیب ندا زمان گشتہ و لبہا خراب | مدارا ے عہد تو سعار باد
زغیب اختر کی لعلت را بسیچ | سعادت ہزار آسمان وار باد
خرشا چشم شنگرفت خیز عدو | دلش غیرت کان زنگار باد

ترجمہ ۲۲۳

بمقرب هنادی مثل گشت خصم — زرگهانشش کمیت ما هر باد
زتا ثیر برق تو در طبع دهر — قدسے سبدل بهنجار باد
بهر ایوان عدلت فلک حاضرست — زسبزهٔ اد سابق در اخضار باد
زلعل سخنشت در کمینگاه وقت — طمع فارغ از پاس اظهار باد
گفت رسخیت حسنم در ایاغ سخا — زبان طلب مست و سرشار باد
درین پایه کا مفاهم واکرام تست — توان گفت مبلغ بمقدار باد
بپیشکارے درین چشمگاه — زخنده دران تیغ کلان کار باد
زبار و قار گران سنگ تو — زمین سایه زانوے کهسار باد
بپیمود دیده بسجنت تو تا روز حشر — چو عاشق شب وعده بیدار باد
مے بے خمار و لاے ترا بهاد — خم از سینه مست و هشیار باد
دعاے بر آزادگان مے کنم — بهمه تو دل شان گرفتار باد
بتے کش نباشد اگر مهر تو — بسجده اش تار زنار باد
زنم چرخ گردت چو گرد غبار — نسیمے زکویت هوادار باد
ملاحت زشور شکر خند تو — نمک پاشش دلهاے افگار باد
زداغت که سرمایهٔ راحت ست — متاع جگر گرم بازار باد
زفرگان نگه خار در پا نشست — زروے تو در سبزه گلزار باد
باین سایه خورشید در کوے تست — بے سایه در پاس دیوار باد
زاعضاے رنگ و تو بست سخن — سمن پیکر لاله رخسار باد
بمدح تو بر صفحهٔ روزگار — معانی باین کمیاب بسیار باد
ظهوری زصد مے برد گفتگو — موفق بالتمام گفتار باد
بیا ساقی اے تلخ شیرین زبان — بحال لب الله مهمه برده ها
که گر دو بحرفت سخنها تمام — چو دُر آخر نامه ارزنده اسلام

خاتمۃ الطبع

بعد حمد و سپاس ایزد بی همتا و درود بر رسول مجتبیٰ مژده باد که درین آوان فرحت توامان که عالمیان را ستگین صهبای قدر نظم و نثر در کف و خمار می جهل این معنی کسیر بطرف ست کتاب عدیم الجواب ساقی نامه ملا نور الدین ظهوری را که الحق عذوبت مضامین لذت آمیز طباع صافیه و ائتقان غرهٔ علم و هنر را بسان رحیق مختوم فرد و میان مسرت انگیز ست و حلاوت و لطافت الفاظ رنگینش بشابه که از زمین مناولت و اجرای آنها هر لب و زبان بفصاحت سحبانی لبریز فیضے که ازان ظهورے جلوه مے دهد همانا ظهیر فاریابی گفتنش میرسد کار پردازان مطبع نامے صاحب جودی که از کاسهٔ لیسی فیض آن برامکه را مدام در سخا شهرت و همایست غلط گفتم بل عالمی بهیا من بذل فضل خوش کامروائی والا همم ذوالخشم صفات فتوت و قدردانی او چنانکه دانی شهرهٔ آفاق ست و اشهر اسم سامیش بیش جمهور مشهورست بمطبع نول کشور کانپور بکمال تصحیح و تحشیے بماه جولائی ۱۸۷۶ع لباس فاخره اختتام پوشانیدند بمنه و کرمه

بقلم عجز رقم عباد الحقیر
بانکی لال متخلص بہ تنویر مشرح شد

٥٥٣٤ ظ
٨٩١٥٥ ف
This book is due on the date last stamped. A fine of 1 anna will be charged for each day the book is kept over time.

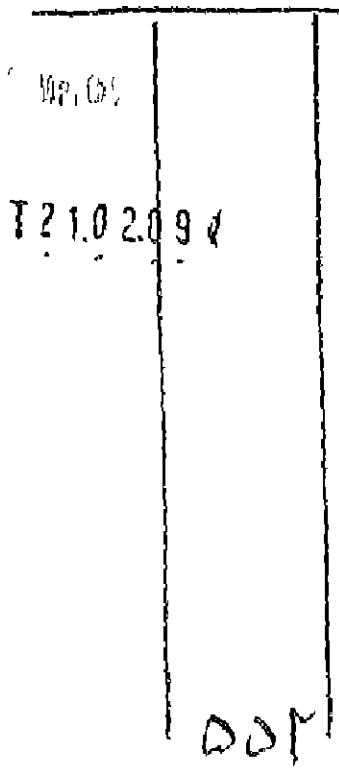

ف ۸۹۱۵۱۴۵
ظ ۴۳ س
۴ ن ۵۵۲
ساقی نامہ ظہوری

Date	No.	Date	No.
	۴۳۵		